Vzkazy z nadčasu

Pověsti Podčeskolesí
v krásném písemnictví 21. století

Miroslav Vejlupek (Čerchovský)

Osnova

Předmluva

strana 3

Vybrané knižní tituly vypravěčů spisovatelů

strana 5

Pověst takřečeně lidová v čase někdy běhutém

strana 45

Krátce o autorech

strana 148

Předmluva

Je-li nám takřka v závěru druhého desetiletí našeho věku přáno pozvat čtenáře na stránky studie Vzkazy z nadčasu, děje se tak především proto, že předmětem našeho zájmu je pověst tradičně spojovaná s ústní lidovou slovesností krajových enkláv Českého lesa a enkláv v prostoru pod Českým lesem se rozkládajících.

Pověst ovšem máme za prozaickou formu uměleckého výrazu, za jejímž vznikem spočívá nadčasová paměť ať individua, ať kolektivu a generací, vždy ovšem skloubená s potřebou tvořivě reflektovat události a ovšemže i zvládat duchaplnou uměleckou fikci.

Za samotným prazákladem některých subžánrů pověsti ovšem míříme až k pohanské mytologii, jakož i k předlouhým dějinám fámy a lži. Tak jako ne za jinými uměleckými druhy a žánry, ani za prvopočátkem některých subžánrů pověsti (pověst historická, místní, městská, démonologická) netkví bezvýhradná mravnost, ušlechtilost, tím spíš ne ctnost. Tím ovšem nevyvracíme fakt, že pověst má tendenci obrazit reálné události či osoby, ovšem díky častému ústnímu a v moderní době i písemnému převypravování nezřídka bývá přetvořena do zcela nové verze.

Krom toho všeho: Protože pověst není výlučným specifikem umělecké slovesnosti jednoho nebo několika vymezených regionů a jazyků, naopak náleží do širokého kontextu mezinárodního vypravěčského fondu, jsme vzdáleni představám o výjimečnosti - kdysi výlučně ústní - (nepřesně jen) lidové slovesnosti podčeskolesých enkláv chodských i nechodských. Tak je nasnadě i vzájemný vliv a inspirativost příhraniční kultury české a německé, byť by "jen" lidovými byly.

Pozdější zájem spisovatelů zpřístupnit pověsti Podčeskolesí širší veřejnosti tím spíš vedl k vymanění žánru z vazeb na tradiční teritorium a tradiční způsob přenosu. Forma písemná přenesla slovesný folklor do (mezi)národního literárního provozu, kde "převzal-li některý spisovatel z ústního podání pověst do své knihy, jistě si ji také v mnohém pozměnil a dal jí úhlednější roucho. Ale stalo se někdy, že po letech přešla pověst zase do vypravování lidu; ba, někdy se zdá, že si spisovatel sám vybájil pověst; ta se pak zalíbila prostým čtenářům tak, že si ji časem osvojili a po svém dále vypravovali. A tak je někdy věru těžko zjistit, co vybájil lid a co převzal ze čtení" (Adolf Wenig; 1874 - 1940).

O takřečenou popularizaci "chodské lidové prózy" (Rudolf Lužík; 1913 - 1983), pověstí, pohádek a legend zejména, se zasloužili jako první výrazní Karel Jaromír Erben (1811 - 1870) a Božena Němcová (1820 - 1862), které do jisté míry předešel Josef Vojtěch Sedláček (1785 - 1836).

*Se značným odstupem let rozvinuli úsilí předchůdců Jan František Hruška (1865 - 1937) a Jindřich Šimon Baar (1869 - 1925), na které navázali Jakub Cvačka (1903 - 1971) a Jiří Kajer (1904 - 1969). V dosavadním pomiléniovém čase se o tuto tradici přičiňuje nejfrektovaněji Marie Korandová (*1936).*

Ve Vzkazech z nadčasu přinášíme některé příklady pověstí, ze kterých je zřejmé, jak sám vypravěč čas aktualizuje jejich jazykové podání či dokonce vytváří nové verze, ale neupouštíme ani od příkladů pověstí, které zůstávají víceméně konstantní. Šlo nám také o to, abychom vyznačili obsahovou podobu těch knih, z kterých jsme při sepsání studie vyšli.

I.

Vybrané knižní tituly vypravěčů spisovatelů

(1.)

Bedřich Peška: Šestero pověstí šumavských; Praha: Nakladatelství J. Otto 1876.

OBSAH: **Carský pluh - - Svévolný pastýř - - O Prokopovi a Oldřichovi z Růže - - O dvou poustevnících - - Kaplička sv. Václava - - O dvou divokých kačicích**

Kaplička sv. Václava

Dnes je slavnost svaté Anny,

nejsvětější báby Páně,

jenž má chrámek zbudovaný

na temeně krásné stráně

blíže B r o d k u na vršíčku.

Pouť svatou tam vykonáme,

po modlitbách zazpíváme,

a na cestě zpáteční

navštívíme tu kapličku,

již předkové stateční

co pobožné slávské plémě

vystavěli na vršíčku

ke cti knížete svatého,

jenž jest strážcem rodu svého

a ochráncem České země.

"Proč, babičko, proč pláčete?

Pláčete, že nemůžete

pro let tíži putovati

a tam Bohu děkovati,

že vám tolik věku přeje,

že se na vás posud směje

oko Páně - sluníčko -

pravda-li jest, babičko?"

"Jak by oko neslzelo,

jak by srdce neželelo?!

Chrámeček je tak chudobný!

Dědouškovi jest podobný,

jenž od vnukův neuznaný

v světě stojí bez ochrany.

Běda věkům, běda dětem,

které nenábožným světem,

hlasem lichotným soběctví

svedené i lží a klamy

povrhují památkami

zbožnosti a vlastenectví!

Vás vyjímám, děti milé!

Milujete svou vlasť čile,

ctíte jazyk náš otcovský

a svých předkův věk rekovský.

Za tu mysl ušlechtilou

povím vám tu pověst milou,

proč předkové tu kapličku

vystavěli na vršíčku.

Osm set let uplynulo,

co se do Čech přes hory

vojsko z říše přihrnulo

s císařskými prapory.

Ač se opět byl zavázal

náš Achilles, B ř e t i s l a v ,

že chce být, jak J i n d ř i ch kázal,

v povinnostech k říši práv,

že chce dávat bez odporu

pět set hřiven, sto volů

ročně císařskému dvoru

dle starého úkolu:

přes to všecko usiloval

císař, by i to mu dal,

co byl v Polsku opanoval

a co kořist domů vzal.

"Přísámbůh!" tak zvolal kníže,

"jaké k tomu právo má?

Mám se poddat ještě níže?

Tomu Čech se nepoddá!

Co je Němcům do těch svárů,

jež má s Čechem bratr Lech?

Nesvolím, by v novou káru

byl co kůň zaspřažen Čech."

Příchod války předvídaje

zbrojil bez vší obavy;

kdo chceš míru hájit ráje,

konej k válce přípravy.

Než mír sotva uzavřený

zrušil náhle císař sám;

dvojím vojskem sprovázený

k českým táhl krajinám.

Jeden voj přes Krušné hory

letěl jako lítý drak;

druhý Šumavskými bory

táhl do Čech jako mrak.

Tomu voji, jenž od K o u b y

přes O s í se valil k nám,

pln jsa hrdosti a chlouby

velel císař J i n d ř i ch s á m.

V čele vojska na vraníku

hávem lesknoucím se skvěl;

za císařem v plném šiku

květ německé šlechty jel.

O t a sám na svaka svého

vedl zvláštní, mocný pluk;

hlas přátelství i krevného

přehlušívá války hluk.

Než B ř e t i s l a v užívaje

České země pohody,

by nevnikli dále v kraje

škůdci České svobody,

po hranicích zákop mnohý

stavět dal i záseky,

a po lesích do zálohy

skryl počástech své reky.

Den svatého A n a s t a s a

rozhodným měl stát se dnem!

W e r n h a r o v a bujná chasa,

nevhod hnaná útokem,

ouprkem se obořila

na ty české zákopy;

než německých houfův síla

jako v proudech potopy

přívalem střel za své vzala

a všech záloh zádavou,

a korouhev Česká vlála

nad vítěznou Šumavou.

V hojnou kořist Čechům padla

i královská korouhev,

když noc tmavé roucho kladla

na německé hanby zjev;

avšak měsíc jasným okem

na korouhev Českou zřel,

když po hvozdě po hlubokém

noční klid se rozletěl.

Na úsvitě přilnul O t a

s novou silou k zákopům,

než i on i jeho rota

přihlížela k útěkům.

Císař vida, co usoudil

Bůh, do říše zpět se hnal;

aby v lesích nezabloudil,

poustevník mu průvod dal.

Slávy zvukem zašuměly

po Šumavě lesiny,

že Čechové tam potřeli

škůdce jejich otčiny.

Voj nemeškal pokleknouti

a pěl hlasem horoucím:

"Nedej, Bože, zahynouti

nám i našim budoucím!"

A Břetislav na vršíčku,

kde Čech vítězem se stal,

na památku tu kapličku

vystavět a světit dal.

* * *

Ale, moje drahé děti,

nežli na pout se vydáte,

poslyšte, proč ještě máte

tato místa mít v paměti;

vždyť kde píď je České země,

proslaveno Čechův plémě!

Dvakrát dvě stě let minulo,

co náš český A ch y l l e s

tak vítězně zahnal silný

Němcův voj za Č e s k ý l e s .

Již po páté říše svatá

nesla na nás války kříž;

třemi proudy Němci táhli

k D o m a ž l i c ů m blíž a blíž.

Od D o m a ž l i c k Ch u d e n i c i

až pod H o r š ů v starý T ý n

táborem stál lid křižákův

jak nad krajem mračen stín.

Pod stanem tré vojevůdcův

plesajících na novo,

los metalo o vlasť Českou

jak o roucho Kristovo.

Spoledne v hodinu třetí

táborem prolítla zvěst,

že se blíží Čechův tábor

a boj hrozný blízek jest.

Tu zaduněl rachot vozů,

za rachotem zahřměl zpěv:

"Kdož jste boží bojovníci - "

a křižákům stydla krev.

Pan kardinál C e s a r i n i

stál se saským vévodou

tam na hoře, aby shlédli,

jak se Němci v boj hrnou.

A co shlédli? Strašný zmatek,

křik a hřmot v svém ležení,

jak křižáci útěk berou

českým zpěvem zděšení.

"Co to?" volá. "Proč se dává

v útěk náš voj válečný,

když tu není, kdo by honil

sbor křižákův statečný?"

Rychlý posel zprávu dává,

jíž kardinál sám se lek,

a vojvoda připomíná,

by pomýšlel na útěk.

Vítr strhl kardinálu

s hlavy klobouk široký,

a kardinál ztrativ bullu

dal se v útěk divoký.

Třemi proudy temnem lesův

utíkali Němci z Čech

divoce, jak poplašená

zvěř hledává svůj pelech.

Místo bitvy strašná honba

po lesinách nastala,

až noc tmavá prchajícím

plášť ochrany podala.

Němci skrytí po chrastinách

strachem ráno čekali,

než Čechové plesajíce

slávy písně zpívali.

Vína drahá s vozů cizích

vítězný kvas strojily,

vozy s prachem zapálené

hodujícím svítily.

Ráno, když se rozednilo,

s vítězného pohoří

s kořistí se k Praze hnuli

naši slavní Táboři.

S K o r i b u t e m v čele vojska

jel pan H a n u š z K o l o v r a t,

"Kdož jste boží bojovníci - "

zpěv je vítal odevšad.

Ale vítěz P r o k o p V e l k ý

hnul se s houfem k vršíčku,

na kterémžto, milé děti,

vidíte tu kapličku.

Tam stanuvše před kapličkou

pěli hlasem horoucím:

"Nedej, Bože, zahynouti

nám i budoucím !"

To vítězství Domažlické

oslavila celá zem;

P r a h a na den Ma t k y B o ží

zbožným na hrad průvodem.

V chrámě tam, kde svatý Václav,

kníže náš, svůj oltář má,

vykonána za vítězství

díků slavnost veliká.

Pozorujte, milé děti,

jak pobožni bývali

Husité, jimž nepřátelé

jen kacířů spílali.

A teď jděte na pout svatou,

a na cestě zpáteční

modlitbu tam vykonejte

jak předkové váleční.

Zazpívejte před kapličkou

hlasem zbožně horoucím:

"N e d e j , B o ž e , z a h y n o u t i

n á m i n a š i m b u d o u c í m !"

(2.)

Jan František Hruška: Na hyjtě: Chodské pohádky**;** druhé rozmnožené vydání; Praha (České Budějovice): Československá akciová tiskárna 1923.

Z OBSAHU: **Vo jednom dobráčkovi - - Vo ptáku Chčestí - - Siročí peníze - - Žebrákovo vidění - - Karak se Hondza ženil - - Karak Hondza začal chodit mezi chasu - - Sůl - - Španělská zeď - - Světýlka - - Hdyž byjvaly hu nás obří - - Vysvobozená duše - - Kodovckyj Blaník** atd.

Vo jednom dobráčkovi

Tak bul jednou jeden sirotek a bul dětinskyj. Nebulo teký divu; nemíl žádnýho, bul jako kůl v plotě a rost jako dřevo v lese. Rodičů nebulo a cizí lidi - hdo pak se zeptá takovýho: "Máš hlad? Není tě zima? Humíš se modlit, nehumíš?" Tlouk

se tak po střídě chalupu vod chalupy, každyj den jiný domovo nebo eště líp - žádný. Necitové eště se mu posmívali ha postrkovali s nim všelijak.

Ha tak se jednou stálo - ten sirotek přišel teký do kostela, kněz zrovna kázal: "Hdo pude rovnou cestou, příde do nebe." A potom vykládal kněz vo nebi, hdo tám příde, že se zbaví všeho trápení a vší nouzi, tám že bude jenom radost a radost.

"Nu," myslil si ten sirotek, "dybych já se tak moh zbavit tý vopuštěnosti, tý bídy a tich houstrků ha do nebe bych se dostál, jen jít rovnou cestou, to já se tám můžu vydát hned!" A hdyž hudělal kněz Amen, pospíchal chlapec ven a nedbál na nic a na žádnýho, šel a šel - šel rovnou cestou. Hale brzy viděl, že to není snadný, jít rovnou cestou. Hdyž chtíl jít rovnou cestou, mušel brzy sejít ze sinici, kury všichni chodí, mušel maním přes roudy ha přes behna, přes škály ha přes močáry, přes trní a bodláčí, přes doly, hory a vody. Hubožák dětina zkusil dost; nohy hušlí, samá krev, teký ruce dost poraněný. Hale nedbál nic. Hdyž si zpomíl, že rovnou cestou příde do nebe a zpomíl na to svý trápení vod maličkosti, šechen se pokaždý poslnil a pospíchal s kuráží dál, rovnou cestou - do nebe.

Šel, šel dlouho a nebe se nevokazovalo. Přišel až někam do cizího kraje, neveděl ani, hde je. Naposled dostál se do lesa ha dyž vyšel z toho lesa, rovně před nim na kopci stálo velký stavení. - Huž se šíralo, hale na kopec na to stavení pěkně svítilo slunce. "Tu je jístě to nebe," myslil si ten sirotek. "Šudýš se šírá ha jak tám pěkně svítí slunce! Tám je jístě nebe." Ha jak bul zmořenyj a hušlyj, chútě tám! No, příde von tám - stavení vorevřený, hale něhdež žádnyj. Líbilo se mu tám vopravdu. Vejde dovnitř, příde na velký, dlouhý chodby a tám samý velký vobrazy, chlapec jich takovyjch pěknyjch vobrazů eště nihdáž neviděl. "Trefa," myslil si ten dobráček, "tu huž sem na kráji v nebi." Šel potom po chodbach, až přišel, hde visíl na kříži velkyj Kristus Pán. Von nebohyj ani neveděl, hdo to tu tak visí, ale hdyž se tak na Pána Krista podíval, bulo mu to líto. Povídá: "Chudáku, tak tu tak musíš visít a i tak bledyj a suchyj. Na tebe tu asi šický zapomínají." Ha tak se mu tak zdálo, jakoby se bul Pán Ježíš tak dobrotivě na něho podíval, že se na něho tak dobrotivě eště jakživ žádnyj nepodíval.

Sed si potom pod křížem, aby si drobet vodpočal a díval se na kříž a povídá zas: "Počkyj, tary pryj je všeho dost! Až já dostanu, já na tebe nezapomím, já se s tebou budu vo šecko dělívat." A zase Pán Ježíš láskavě se na něho podíval, že se sirotkovi zdálo, že huž je v pravým nebi. Hale tu zaslechne cinkání klíčů a hned se tu veme člověk s tima klíči, v černým šatě, ha rovnou k sirotkovi. Ha povídá:

"Chlapče, přišla hodina, já muším zavřít - von to bul ňákyj klášter - já muším zavřít, a ty mušíš ven."

Povídá chlapec: "Já nepuru!!" Ha povídá tánten: "Ty mušíš. Tu je klášter, klášter se muší v šírání zavřít a nihdo cizí tu nesmí byjt!"

"Já nepuru!" řek chlapec znova rozhodně, "já sem rád, že sem v nebi! Kouknite na mý nohy a ruce, co sem já vystál, než sem se sem dostál!"

No, tuto slyšet, muskyj s klíči podíval se na chlapse, podíval a kroutil hlavou. Potom chlapse nechál a vorešel. Hale přišel druhyj a to bul kněz, bul to představenyj toho kláštera. Vyptál se láskavě chlapse na šecko, ha dyž slyšel, co ha jak je, povídá: "Nebuj se, chlapše, nic! Můžeš tu vostát, dokavád se tě bude líbit; dostaneš jist i budeš mít hde spát." Myslil si: "Copak takuvyj dětina, von pude za dva za tři dny zas." Hale chlapec se nehyjbal a bulo šechnim divný, dyž mu dali něco jist, chlapec snid půl a s druhou polojcí dycky se někam vytratil.

Když huž to trvalo dlouho, šel von ten kněz za tim chlapsem a šel ho zkoumat, kam chodí s tim jidlem. Chlapec zašel za roh na chodbu, hde bul ten Pán Ježíš, a bulo slyšet mluvit. Myslil si kněz: "Kohopak tám asi má?" Počkál si potom na chlapse, a hdyž se vracel s práznem, povídá: "S kympak si tám rozprávěl?"

Povídá chlapec: "S tim, co tám visí."

Kněz se šechen hulek a povídá: "Cák to, chlapše, povídáš?"

Povídá chlapec: "Ano," povídá, "já mu slíbil, hned dyž sem se sem dostál, že mu dycky dám něco vod svýho. Bulo mi ho líto, že bul tak hubídněnyj. Povídal sem hned: "Na tebe tu asi šický zapomínají, a von kyjval. Dyž sem povídal, že já nezapomím, podíval se na mně tak láskavě, já veděl hned, že sem v nebi."

Ten kněz to vyslech a bul z toho šechen bez sebe. Hdyž se zpomatoval, ptál se eště chlapse: "A bere to vod tebe?"

"Bere," kyjval chlapec. "Ha dite se podívat na něho, že huž není tak hubídněnyj; líce má zas jako růže!"

Kněz zase stál šechen říšnyj. Eště se potom zeptál: "A cák tě povídal?"

Povídá chlapec: "No, dnes mi povídal, dyž se s nim tak dělím vo to jidlo, zyjtra habych mu huž nenosil nic, zyjtra že mně pozve k stolu sám."

Povídá ten kněz: "Prosím tě, chlapečku, řekni mu, abych smíl jít teký s tebou!"

Sirotek běží hned ke kříži, hale kněz padá na kolena. Chlapec příde zpátky: "Můžete jít teký, dyž pryj teký jinyjm dáváte. Hale poručil, že se mušíme napřed vyzpovídat a přímnout Tělo Páně, has já nevím, co to je."

"To já tě nahučím!" sliboval kněz plnyj radosti. Vzel potom chlapse stranou, připravoval ho na svatý svátostě, sám se teký vyzpovídal a hdyž jim druhyj den podal kněz Tělo Páně, vostáli klečít jen ztuhlý těla - duše vorešly k stolu Krista Pána v nebesích.

Hdyž byjvali hu nás obří

Hdyž eště byjvali na světě obří, buli v tuvtom našom kraji hu nás. Vostávali jenom po horach. A míli mezi sebou teký lecos, jako my lidi: příli si i nepříli. Naposled dostáli se do pranici a dělali zle ha zle. Protože neználi eště tenkrat žádnou zbraň, házeli na sebe kameny. Toceví, vybírali ty kameny podle svý velkosti, celý kusy škály. Takuvý kameny, toceví, dyž pádly na zem, zaryjvaly se hluboko do ní. Tak tenkrat z tý obří šarvátky povstály hu nás škály kocovcká i hujezká i Škalice pod Rovinou v lese.

Vostál potom hu nás jeren jedinyj obr. Ten vostával v Čerchově a držíl pryj se tám dlouho, dokavád buly starý hustý lesy, že tám míl pokoj vod lidí. Ten obr v Čerchově míl pryj teký ženu i děti. Dyž chtíl někam delů s Čerchova, vytrh si jedlinu, kerá by bula dala hodnyj řídel, pěknou jako svíčku, vršek hulomil a míl hůl.

Lidi ho vídali zřídkahdy a to tak z půdálí v šírání nebo přede dnem. Jindy se nevokazoval. Jenom jednou se stálo, to se zjevila obryně, ta přišla na korovcký pohůnky jednou vodpůldne za bílýho dne.

Pohůnci, chlapci i divčata, pásli v Plambě. Táhlo huž k pozimku, děti míly voheň, vořívaly se a pekly si ve vohni brambůry. Ha tu najednou vidí - před nima stojí obryně a chce je sebrát i s dobytkem do zástěry.

Na chčestí bul přece mezi nima jeren chytryj vyjrostek, ten si vzel kuráž a povídá: "Cák byste tám v lese s náma dělali?"

"Dám vás myjm dětom, aby si s váma hrály jako s panáčky a panynkama."

"To si rači s náma vemte tudle pečený brambůry!" poudá chlapec, a hned jí teký jeren rozmáčk, podal jí ho, eště se z něho kouřilo a pěkně voníl.

Obryně přímla brambůr a vopravducky si pochutnala. Chlapci honem vyhrabali z vohně eště ty druhý brambůry, bulo jich celý steliště. Ta si je pěkně sebrala, vzela do zástěry a háb háb, pár kroků přes Loučka, pár přes Škarman - zmizíla v lese, děti nechála.

Kodovckyj Blaník

Na tomto místě nejprve podotýkáme, že Blaník je opředen mnoha nejrůznějšími pověstmi, z nichž některé mají původ zřejmě již v keltských dobách. Pověst o vojsku bojovníků spících v nitru hory, odkud vyjedou na pomoc svému lidu, je rozšířena v celém keltském světě[1]. Jak se s tématem vyrovnává národní verze?

Uvnitř hory odpočívá vojsko, které vyčkává, až bude českému národu nejhůře. Velitelem vojska je sám patron země České svatý Václav.

Ve chvíli, kdy bude naše vlast v největší tísni, zazelená se suchý dub na Blaníku a pramen pod ním vydá tolik vody, že se studánka přeplní a voda poteče po stráni dolů. Pak se v hoře otevře Veřejová skála, rytíři uvnitř se probudí z hlubokého spánku a pod vedením patrona české země vyrazí proti nepřátelům, porazí je a v Čechách nastane opět klid a mír.

Den uvnitř hory je dlouhý jako rok na povrchu. Alois Jirásek ve Starých pověstech českých píše o kováři, kterého pozval neznámý rytíř z Blaníku, aby mu v hoře okoval koně. Kovář šel a když dokončil svoji práci, dali mu rytíři pytel plný smetí. Rozezlený kovář vysypal celý pytel pod kopcem. V Louňovicích se pak všichni divili, kam kovář na celý rok zmizel. Když jim vyprávěl, co se mu přihodilo, sáhl do pytle a nahmatal tři dukáty. V tu chvíli poznal, jakou udělal chybu, když pytel vysypal. Utíkal rychle k hoře, ale nenašel už ani dukáty, ani smetí.

Verze "Blaníku" v bulačině je následující.

Tuto náše Kodovo, tary pod Čerchovem, té zemcká brána z Čech do Babor a z Babor do Čech. Náši to dobře veděli, starý Chodí míli tu bránu na vopatrování, ha veděli to teký Němci. Němci, hdyž se jim zachtílo do Čech, nyjrači se tary

vosypali. Proto svatyj Václav skovál tu svý vojsko, haby pomáhalo, dyby přišlo jednou zle. Doposavád nebulo toho třeba, hale dopaví, nepříde-li eště hůř.

To svatováclavský vojsko je skovaný v Korovský škále a je pryj tám s nim teký svatyj Václav sám.

Korovckyjm byjvávalo dycky divno, kerak to je a vod čeho to je, že zpod škály pučí pomálu špinavá voda, zrovna jako hnojnice. Přece škála - pouhopouhyj kámen a jít z něho voda? Ha dite se tám podívat dnes, najdete to eště tak a řeknete sami: "Vopravdu, voda jako hnojnice."

Tuto starý lidi z Korova vídávali. Lezdos si nad tím zakroutil hlavou, hádali na tuto ha na to a šichní dohromady neveděli nic.

Až se něhdy stálo, v jednom dvoře v Korově, na tom konci, co se říká Pod škalou, vyběhlo z dvírec prase a rovnou hutíkalo za humna a potom přes dražka pod škálu. Děvka pořešila prase, vykročí ze dvora, vohlíží se po ňom a vidí, kam prase hutíká. Nepomeškala, pustila se za nim, aby prase navrátila. De za milým prasetem, vidí je před sebou, hale žencká je nemůže dohonit.

"Probitý zvíře," povídá si, "kampa haž mňe za sebou povedeš?" Rozběhne se a v tý ráně - prase jí něhde ve škále zmizílo. Bulo jí to nemálo divný. Dyby to bulo byjvalo něhde nahoře na škále, tám mohlo snadlo někam spadnout. Hale tary dole, díry tu takový nejsou - kampa by se bulo podílo? De dál, de, příde haž k místu, hde prase zmizílo, a tu vidí něco, co tu nihdáš nebulo. Do škály vorevříla se díra jako ňáká brána. Ta děvečka kouká na to celá vyjevená. Co íčko dělat? Prase jístě je tám! Stojí, přemyjšlí, rozmyjšlí, potý veme si kuráž a povídá si: "Ať je jachce, muším přece prase z díry vyhnát!" Eště hudělá kříž a chútě stoupá, kam díra vedla. Nepřišla než pár kroků, prase huž tu. Ryjpalo si jako na ňákým smetišti. Tu jako by se jí drobet projasnilo a žencká vidí takuvý ňáký širokánckýsklepení, koně vojancký tu v řadach, vojáci při nich, koně vosedlaný - jaký pak canky pěkný, šecko vod stříbra ha zlata! Šecko se jen třepetílo ha vojáci teký tak: mundůry pěkný, zbraň čistá, hale koně i lidi - šecko stálo bez hnutí. Ta děvka si zpomíla hned, jak slyjchávala v pohádkách vo svatováclavckým vojsku. Tám to povídávali, haby hušel čas, lidi to vyslechli, hale nevěřili; íčko vona tu vidí svatováclavcký vojsko na svý voči: nic jinýho to byjt nemůže než svatováclavcký vojsko! Děvka hudivená kouká, kouká - míla radost, ale vobcházela jí teký hrůza.

Najednou se jí v tom tichu zdá, že zaslechla něco, jako dy železná lopata zazvoní vo kámen. Vohlídne se ha jeren ten voják bul přece živyj. Bul voblečenyj ke všídni, modrou zástěru míl a poklízel a vodkydával vod koní. Ičko veděla, vodkujď teče hnojnice. Voják šel k ní ha dy přišel až k ní, povídá na ní: "Zadrž zástěru!"

Ta děvka poslechla - cák míla dělat - zadržíla zástěru ha voják, tak jak míl na lopatě pár tich kobylišek, hodil jí to do zástěry. Neřek jí tak ani tak a šel po svyjch dál.

Děvka chvilku stála, eště se jednou dobře podívala na tu všecku vyjpravu svatováclavckýho vojska, hale potom pamatovala na prase ha na domovo. Chútě ven! Hani se nevohlídla, haž bula s prasetem vně. To v tý zástěře hupustila, eště než vyšla. Potý se vobrátí - huž zase před ní stojí stará Korovská škála, jako tu dycky stávala.

Než přišla demů, zatim se hezky smrklo. Potkávala lidi, lezdos se staví ha vokazujou si na její zástěru. Sama koukne teká po zástěře, zástěra se svítí samý zlatý smítky. Ičko veděla: "Té z toho, co sem tám v tý škále zahodila!"

Dožene prase demů, běží zpátky, hledá, hledá, marný šecko! Brána vod škály se jednou zavříla ha huž se jí nevorevříla.

* * *

Korovskou škálu menujou teký vočiscem korovskyjch vyjmluvníků. V Korově sou huž dávno malý dvory, nyjvíc štvrtky, vosmerky a kruntovní chalupy. Toceví, z takuvý věci nemužou byjt velký vyjmluvy. Proto v Korově, dyž pustí krunt novýmu hospodáři, staryj veme kladivo a necičky na štěrk a de do škály tlouct kamení na sedlnici. Přídou zimy, deště, prášenice - co takuvý starý tělo zkusí! Ha vyjdělek hubenyj, živobytí bídný - to je ten vočistec!

Dyž jedni vymřou, hustarají se a přídou vyjmluvníci noví. Tlučou, tlučou, že hubyjvá i škály. Co my starý pamatujeme, huž jí není půl.

(**Poznámka MVČ**: Kodovo i Korovo - v době vzniku Hruškovy knihy šlo o rozšířený lidový název vsi Chodov. Předešlé generace ovšem užívaly krajového názvosloví rovněž pro celý region kmenem Chodů osídlený.)

(3.)

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

Kniha vnesla do čtenářova povědomí patnáct pověstí: **Proč zvoní v Klenčí každý den "třihodiny"** (vyprávěl Karel Heindl, obchodník v Klenčí, 75 let) - - **Vo dvouch bochníkach** (Jakub Buršík, výměnkář ze St. Postřekova, 75 let) - - **Vo přadleně v Šindelářouc koutě** (Marie Šindelářová z Klenčí) - - **Vo Šindelářouc koutě** (Jakub Buršík, výměnkář ze St. Postřekova, 75 let) - - **Vo křišťálech** (Josef Tauer, starý mlynář v Klenčí, 77 let) - - **Vo kněžích** (Salomena Beerová, porodní babička v Klenčí, dcera kostelníka, 78 let) - - **Vo divoký honbě** (Zuzana Kobesová z Chodova, 75 let) - - **Vo kříži nad Klenčím** (vypravovala Baarova matka) - - **Vo kouzelnicích** (Dorota Šerbová z Nového Postřekova) - - **Vo znamenanyjch kamenech** (vypravovala Baarova matka) - - **Kamenná mísa** (z koutského archivu. Kniha "Amtsrelation". Den 28. VI. 1758) - - **Jak švec vošidil faláře** (Alžběta Knopfová z Dílů, 38 let, a Jan Mráz z Dílů, 60 let) - - **Vo svatým Floryjánu nyjfrkoutským** (starý rolník v St. Postřekově, 65 let) - - **Vo jednom sedláku Boženáši** (František Hausner, městský tajemník v Klenčí, 30 let) - - **Vo tajnyjch chodbach.**

Vo přadleně v Šindelářouc koutě

Z Klenčí na díly vedou tři cesty: horejší, prostřední, a dolyjší. Horejší de lesem ba po tý se jezdí, druhý dvě sou jenom pěšiny, prostřední běží rovnou přes Šindelářouc kout a dolejší přes Lahce.

Nejvíc se chodí po prostřední, zrovna vokolo velkýho kamene nad Šindelářouc koutem. Je to takový tichý, pěkný místečko, hde si bručí potůček ha hde byjvá slyšet vrkat holoubky i chychtat se hrdličky, hale žádnyj neví, hde se tám berou, nebo to je jistý, že tám nehnízdí, muší tám tera lítat vodjinud. Teky je žádnyj neviděl, každyj je jenom slyšel. Ten kámen má při pěšině sraženyj roh tak fortelně, že je to hotová sedačka, aby si moh člověk, dyž se vyškrabe z dolíku na kopec, na ten kámen pěkně sednout ha vodpočnout si. Dost lidí, co to neví, si tám teky vodpočívá, ale hdo to ví, ten by si tám nesed hani za nevím co. Na tom místě huž vodjakživa sedává stará přadlena. Přede pěknyj bílyj len anebo pačesy anebo koudel ha pucky, ne na kolovratu, hale na břetenu. Kůžel s přeslicí stojí jí hu levý nohy, levou rukou táhne ha pravou kroutí tenkou nit, břeteno se točí ba běhá vokolo ní jako pominutý, něhdy huž je hodně břichatý, něhdy eště tenký, podle toho, kolik má předlena napředeno, jak velkyj je potáč.

Má nebožka máma šla z Klenčí z kostela s velký domů. Šla vo pravým polodni se svou kamarádkou starou Bárou, co je dnes eště živa. Dou ha povídají si, překročí potůček, máma zvihne voči, zastaví se, zblídne jako smrt ha chytí Báru za ruku. "Cák je tě, Manko, přišlo tě špatně?" lekla se Bára ha huž chtíla namočit šátek ve vodě, haby mámu vomyjla. "Vidíš jí?" povídá máma ha dívá se ke kamenu. "Kohopa?" "Přadlenu." "Nevidím nic," těší ji Bára, teky vopravdu nic neviděla. "Nu, dij se vůle boží," povídá klidně matka ha směle vykročila. Přišli haž na krok ke kamenu, máma myslila, že huž muší vo předlenu šerkou zavadit, hale vtom se na břetenu přetrhla nit ha celý vidění jakoby se u kamenu propádlo. Máma přišla domů, hulehla ha víc nestála. Za štrnáct dní sme jí vodnesli na břítov.

Tak humořila víc lidí, hdo ji vidí, každyj humře než je novyj měsíc. Hdo je hodnyj ha spravedlivyj člověk, tomu se přadlena zjeví ha my se jí proto nebojme, máme ji rádi, protože můžem aspoň včas hudělat pořádek s Pánem Bohem i lidma ha připravit se na smrt. Jenom hloupáci, co se smrti bojí, nechodí přes Šindelářouc kout, haby předlenu neviděli, hale smrti se žádnyj nehubojí, humřít mušíme šíchni, to sme dlužni ha ten dluh žádnyj za nás nezaplatí.

(4.)

Hana Štěpánková: Zkazky lidu na Kdyňsku a Domažlicku; Praha: Novina, tiskařské a vydavatelské podniky 1931.

OBSAH: **Vo Jidášovi - - Kerak obří stavěli v Loučimě kostel - - Vo svatým Prokopu bjářovským - - Jak se zjevoval staryj Chod na cestě k Maškom - - Proč nechodí dřevaří z Pašešnicí na svatýho Jozefa dělat dříví - - Zjevení v lese nad Pašešnicí - - Dorka ha Jirka - - Vo pokladě v Dobryj hoře - - Čertovo kámen - - Vo ševcích v Dobříkově - - Vo začarovanyj krávě - - Houdek v Zelenově - - Svržený andělé - - Pytlácí - - Čarodenice - - Hu Kozinčího zahrádky - - Vo veselce pod zemí - - Divý žínky - - Kerak Lipkovský dostáli přezdívku konící - - Eště vo ševcích - - Staryj Mejchar vypravuje - - Vo Zdanovcovi - - Kerak Zelenyjch Honza čaroval - - Rychtář se šnůrkama - - Hudělál mu - -Mužíček ha strašidla - - Zlatá jáma - - Vo hadu na Škarmaně - - Vohnivyj muž - - Kerak napřed čarovali - - Přásky**

Rychtář se šnůrkama

Vobec Pocinojce míla hodně lesů. Ha jakyjch! Zrostlyjch, v pořádku ha nevykradenyjch. I pání míli na ně chuť. Jednou rychtářoval staryj Záveskyj, hale to huž je túze dávno. Rychtář chtíl mít dobrý voko hu vrchnosti, pání to dycky dobře humí, hdyž chtějí někoho voblafnout, ha tak pořád: "Rychtáři sem, rychtáři tám", haž najednou bulo hnedle půl lesů začachrováno za pár krejcarů, který strčil rychtář sám do kabzy. Tocevi, lidi s tim spokojený nebuli ha proklíli milýho rychtáře. Za trest se mušíl po smrti toulat po lesích ha strašit. Lidi se ho báli ha říkali mu "rychtář se šnůrkama". Nosil za živa takuvyj kabát - samou parádu ze šnůrek. Navečer by nebul nihdo šel do lesa za živýho Boha. Hdyž potom postavili v Pocinojcích kostel, přišel tám teký kněz. Tomu si lidi stěžovali, co mají za soužení. Vypravil se jednou falář s lidma v noci do lesa ha milýho

"rychtáře se šnůrkama" zaklíl na paresát let do vrchu Kravaře hu Hdyní. Íčko míli šichní pokoj ha mohli chodit chlapcí i přes les za holkou. Dyť na pocinojckých jednotach jako na Vejrově, na Vodlojci ha na Padrtinách sou teký hezký divčata ha tám se mušílo šudýš přes les.

Rychtář se šnůrkama míl i po paresáti letech pokoj, hudělál to tenkrat falář asi túze dobře. Hale zašantročený lesy vobec Pocinojce nemá eště hani dnes.

Ha ten falář humíl eště jiný věce. Hdyž se hnála mráka ha boží houroda bula eště v polích, humíl von tu mráku vorehnát. Přečtál něco z knihy ha dal zvonom moc, že hdyž se zvonilo, mráka vorešla. Jenomže zvony míly mít tak dlouho moc, dokud nezvonily sebevrahovi. Jednou bul v Pocinojcích povedenyj kostelník ha ten zvonil každýmu, i tomu, co se sám voběsil, ha vod tich čás zvony mráku přitahovaly. Jenomže falář si veděl rady. Dal ponocnýmu mušli ha na tu troubil potom proti mráce. Ha tak si mohli v Pocinojcích počasí hudělát, jaký potřebovali. Hdyž zvonili pokaženyjma zvony, přišla mráka ha pršílo, hdyž troubil ponocnyj na mušli, mráka se rozehnála. Túto šecko šikovnyj falář pocinovskyjm nahučil.

(5.)

Jiří Kajer: Vod hu nás; Praha: Družstevní práce 1941.

Kniha pověstí a pohádek přináší pověsti tři (**Lomikar na černým koni**, **Lomikar ha děvečka**, **Lomikar ha chudá žena**). Více je v knize pohádek: devatenáct.

(6.)

Věra Procházková: Šíbalové ha chytráci: Žerty a šplechty z Chodska; Praha: Nakladatel František Novák 1946.

OBSAH: **Přijte k nám hyjtu! - - Napálená Kata - - Postřekovckyj ponocnyj - - Lenošivá cera - - Dřevěná šavle - - Švec škrampulák - - Pulbír a hodinář - - Karak dostály tupadla meno - - Dráb incipígl - - Kodlíček hrdina - - Mlnář ha švec - - Brnířovcký pod lesem - - Dobryj skutek - - Císařckyj syn ha Kounicovo cera - - Chytryj Hondza - - Sakulejš - - Vo císaři Jozefu - - Vandrák ha kapucín - - Vo nevěrný ženě - - Strašidlo v žádným - - Káčíno námluvy - - Císař Jozef ha děvečka z Parízu - - Anýz - - Lakomá santulice - - Hostina Šorši Kalčíkojic - - Svatyj Petr ha Pavel - - Karak čert hlubocký napálil - - Žebrák Čapík - - Kakrdásek - - Dvá chudácí - - Druhý meno Zahořanckyjch - - Noveský podruhý pokřtěný**

(7.)

Jakub Cvačka: Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi: Pověsti a příběhy lidu chodského; České Budějovice: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky 1946.

OBSAH: **Zrzák Lomikar - - Kozinovo požehnání - - Karak v Klenčí zvonili hodinku Lomikarovi - - Nejdraší - co míl - - Kozina na robotě - - Panckyj žebrák - - Svatyj s chockým práporem - - Dlouhá Manka ha Lomikar - - Chocký majestáty - - Lomikarovo lípy - - Kámen na Lomikara - - Lomikar hučí pány bílit zámek - - Vohnivyj kůň - - Vo myjkosovci - - Lomikar na vobžínkach - - Zámecký kohoutí - - "Je to Lomikar" - - Věčná stráž - - Lomikarovská boží muka**

"Podané zkazky našeho lidu uvádím jako pověsti, pokud dějem a časem jsou hodně vzdáleny - ale také jako příběhy, pokud dějově spadají do 19. století.

Sešel jsem se na hyjtách s řadou posledních starých chodských písmáků, jakým byl Ledvina, Beroušek ze Starého Postřekova a jiní. Můj otec ve své knihovničce choval a také dobře znal jako málo venkovanů Komenského Labyrint světa a ráj srdce. Můj děd znal dobře Boženu Němcovou ze zámeckého kasina v Trhanově. Moje matka byla z rodiny staropísmácké z Chodova, kde čítávaly se i Havlíčkovy censurované noviny. Oba moji rodiče byli celý život ve službách v trhanovském zámku. Vyhledal jsem při práci i nejstarší služebníky trhanovského zámku, komorníka Fišera a lokaje Ledvinu z Trhanova a jiné, kterých se dosud nikdo nedotazoval po zkazkách o Kozinovi a Lomikarovi.

Podotýkám, že podání z 19. století vypravěči sdělovali jako skutečná, jichž byli někdy i svědky. Proto není v podání ani jedna osoba smyšlená - jak jménem, tak charakteristikou, z níž přímo voní tvrdost života vyprávějícího i vyprávěného.

Jak jsem v práci mezi lidem postupoval. - Zachytil jsem zprvu děj prostě, skoro doslovně, jak vypravěč několika větami celý příběh pověděl. Na radu Baarovu dal jsem si příběhy vypravěči znovu podat, ale v hyjtách kolektivních, kde vyprávěnému dostává se na Chodsku rádo svěžesti přímou řečí. (...) Objevil jsem velké množství i námětů jiných, povídkových, dějinných, vůbec z lidového podání neznámých, které by jistě jinak zapadly s Chodem pamětníkem pod drn." (JC)

(8.)

Jiří Kajer: Vo kouzelnyjch dudách: Chodské pohádky; Praha: Nakladatelství Mladá fronta 1960.

OBSAH: **Vo zechtěným nedvědovi** (uveřejněno poprvé) **- - Jak se vozíček hučil chodit** (poprvé) **- - Jak čert v kalcovně sloužil** (poprvé) **- - Vo Psůtkovi - hrdinovi - - Vo kouzelnyjch dudách - - Proč dudácí, hdyž hrajou, tupají - - Vo sjetlíčkách** (poprvé) **- - Vo lakomým žebrákovi - - Vo škalnících na Haltravě - - Vo Káčí Kysíblouc - - Vo věčným strážci - - Vo Prunykirglovi - - Vo mlnáři bez starosti - - Na pány se muší zchytra** (poprvé) **- - Vo kouzelným mlyjně** (poprvé) **- - Vo falešný ženě - - Zkrocení zlýho muže - - Vo**

chytrým ševci - - Vo hloupým dědkovi - - Vo hloupým Martínkovi - - Vo pyšný princezně

(9.)

Marie Korandová: O modrém ptáčku; na motivy pohádek Jindřicha Š. Baara; Praha: Albatros, nakladatelství pro děti a mládež 1984.

OBSAH: **O modrém ptáčku - - Jak švec ošidil faráře - - O zlé ženě**

(10.)

Marie Špačková: O zlém Volfu Dobrohostovi a jiné pověsti z kraje od Starého Herštejna po Přimdu; Domažlice: Chodské nakladatelství 1994.

"Dřívější sběratelé pověstí měli práci snazší a výsledky jejich činnosti snad působily věrohodněji. Příběhy zaznamenávali na základě přímého ústního podání. Pověsti v naší knize vycházejí z písemných německých i českých pramenů, z nichž většina je zpracována do literární podoby poprvé." (MŠ)

Pověsti jsou zpracovány shodně na malé ploše a stylizovány ve většině tak, aby komentující slovo vypravěčky působilo sourodě.

Výčet textů: **Založení hradu Starý Herštejn - - O založení kostela Nalezení Sv. Kříže v Újezdě Sv. Kříže - - Jak přišel Bernštein ke svému jménu - - O Ruštejně - - O pokladech na Starém Herštejně - - O herštejnském zvonu - - Zlatá studna v Mutěníně - - O zvonech - - V kuželky o duši - - Jak krejčí přelstil čerta - - Vodnické čarování - - Domácí skřítkové - - Polní strašidlo Přítulník - - Hraběcí strašidlo - - Stumfriedl - - Poběžovický Uted -**

- Nippel - lesní duch - - Nippel a pytláci - - Potrestaný forman - - Nipplova spravedlnost - - Nipplovy jedlové šišky - - Nippel - zachránce - - Nipplův dar - - Tajemný Niklasberg - - Nipplovo varování - - Poslední Nipplovy kousky - - Nippel a Tyllenberger - - Jak přenašeč mezníků obdržel radu - - O pohřbeném regimentu - - Propadlé mlýny - - O bílé Martě - - O bludičkách - - O Poběžovicích - - Nešťastný čeledín - - Jak beránci našli ukradené hostie - - Tajemná světýlka v horšovskotýnském zámku - - O zlém Volfu Dobrohostovi - - Ďáblův kámen u Drahotína - - O čertově sedátku u Otova - - Zmařené oddavky divokého Hanse - - Loupežníci ze Sedmihoří - - Ruka ruku myje - - Rychtářovo obrácení - - Bratrovražedný souboj - - Falešná přísaha - - Bolestná Matka Boží z Hostouně - - Vděčný forman - - Lesní kaple v Karlově Huti - - Samotář z Pleše - - Nespravedlivý souboj - - Pes na zámecké zdi - - Feinschl a panští pacholci - - Feinschlova jedle - - Duchaplný sedlák - - Feinschlovo vysvobození - - Kamenné křeslo ve vlkanovském lese - - Potrestaný strážce hranic - - Pavouk zachránce - - Červený kříž nad Rybníkem - - O ohnivých mužích - - O zakletém hradě - - O založení hradu Přimdy - - Bílá paní z Věvrova - - O javorové pokladnici - - Dukátové pole - - O pokladu na Pleši - - Ďáblův Polda - - Ďáblova skála - - O divoké honbě v Ankavě - - O založení kláštera v Pivoni - - O poustevnících - - O dvou kamenných bochnících - - Čertův balvan u Erazima - - O tajemných bitvách - - Oběšený pasáček - - O staré cikánce - - O tajemných zámeckých zjeveních - - O tajemném nájemníkovi - - O bezhlavém jezdci - - Mrtvý v okně

Zlatá studna v Mutěníně

Terezka se má co ohánět, aby nakrmila všechny. Manžela Josefa, havíře. Ročního synka Josífka. Pět svých sourozenců, staré rodiče. Na květnou neděli ji napadlo navštívit tetu na statku, snad by pro ni našla trochu mouky a sádla. S

Josífkem v zavinovačce, jde. Jde přes náměstíčko, na kterém studna, ale dnes studna podivná - nějaká zlatá záře z ní vychází!

Když do studny nahlédne, ustrne: voda nikde, dolů vedou schůdky a na dně studny hromady zlata. Terezka nemá proč váhat. Sestoupí až na dno a nabere si zlata, kolik pobere. Teprve když je opět nahoře, uvědomí si, že má sice zlato, ale Josífka zapomněla na dně studny. Pro dítě však teď už nemůže, protože studna je zase plná vody.

Terezčin další život - toť beznaděj a zoufání. Zlata se netkne a lidí se straní.

Až je tu opět květná neděle. Terezku zas vábí, přitahuje studna, a Terezka jde náměstíčkem a už z dálky vidí, že ze studny vychází zlatá záře.

Je to tak, pověst má happy and. Terezka sestoupí na dno studny, zlato vrátí a s radostným Josífkem vystoupá do světa, který je krásný, protože ona sama též.

(**Poznámka MVČ**: Mutěnín býval městečkem, v jehož okolí se těžily rudy.)

(11.)

Jindřich Šimon Baar: Pohádky; Plzeň: NAVA 1995. Příběhy (sedmnáct) vybrala a jazykově upravila Věra Formánková.

OBSAH: **O svatém Floriánovi nyjfrkoutském - - O modrém ptáčkovi - - O jedné divné zemi - - Jak dal sedlák študýrovat vola - - Jak šel Paleček na vandr - - Kterak se císaři Josefovi líbili buláci - - O pavoukovi a podágrovi - - O haltravské Meluzíně - - O divných ženách - - O lakomém mlynáři a chytré Káče - - O chytrém Honzovi - - O lakomé selce - - O srdnaté Hanči Šimanovic - - O ptáčkovi darebáčkovi - - Americká pohádka o hloupém Honzovi - - O tom, proč medvěd s liškou nekamarádí**

(12.)

Marie Korandová: Pročpohádky: Lidové legendy z Chodska; Plzeň: Vlasta Nosková 2003.

Z OBSAHU: **Proč je na světě tolik hor a kopců - - Proč žena není jako muž - - Proč Chodové milují dudáckou muziku - - Proč roste čekanka u cesty - - Proč do lípy neuhodí - - Proč dudák při dudání podupává nohou - - Proč včela vylétla z Petrova čela** (Ježíš a svatý Petr dorazí do vsi. Z největšího statku voní chodské koláče. Selka neodpoví na pozdrav, naopak jakoby nechtíc uhodí apoštola násadou lopaty do čela, až svatému Petrovi vystříkne krev. Pán Ježíš: "Vytekla z čela, a proto tomu stvořeníčku dávám jméno včela.") atd.

"Jak se rozvíjelo lidské poznání, ustupovaly staré názory do říše lidové fantazie, měnily se v půvabné pročpohádky. Donedávna dožívaly v ústech starších vypravěčů, ale i z nejzapadlejších podhorských koutů už je vyhnala škola, rádio, televize.

*Legendy z předložené knížky pocházejí z Domažlicka. Posbírala jsem je a jako Pročpohádky upravila ve čtení pro děti. Velká většina nebyla nikde publikována, znám je hlavně z vyprávění mé babičky (*1873 ve Stráži u Domažlic), mé maminky (*1904 v Dolní Folmavě) a nejstarší babiččiny sestry (narozena okolo 1865). Některé jsou roztroušeny v chodských pohádkách B. Němcové, J. F. Hrušky, J. Š. Baara a J. Kajera."* (MK)

(13.)

Marie Korandová: Chodské pověsti a legendy; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2004.

Mezi padesáti pěti pověstmi jsou texty **Když u nás bydleli obři - - Divné žínky a jejich král - - Křišťánkové a jiní strážci majetku - -**

Strážníci podzemních pokladů - - Bída - - Štěstí - - Škalník letí - - Světlička - - Ohnivý muž - - O mužíčkovi - - Divoká honba - - Čerchmani a prašivci - - O hadech s korunkou - - Bludný kořínek - - O tajemných zdích - - Boží metly - - Oheň boží - - Když chodil Pán Ježíš Chodskem - - Němá tvář - - O stromech a květinách - - O znamenaných kamenech - - Kamenná mísa a křeslo - - Čertovy kameny - - O dobrých vodách - - Starý Herštejn - - Kamenná blížňata - - Propadlý hrad v Osvračíně - - Klášter v Pivoni aj.

Klášter v Pivoni

Z líčení Marie Korandové vyjímáme.

"*Hluboké lesy pod Lysou horou staly se také domovem tří poustevníků. Byli to moudří, svatí muži a lidé ze širokého okolí vážili k nim cestu pro radu, pro útěchu i pro pomoc.*

Jen pánovi Starého Herštejna byli trnem v oku. Bál se, aby nenavedli jeho poddané k neposlušnosti nebo ke vzpouře proti zaužívaným pořádkům a zvyklostem.

Ve svatém velikonočním týdnu vyřítila se z hradu skupina divokých jezdců. S křikem a s obnaženou zbraní hnali se k jeskyni poustevníků. Vyděšení starci se rozprchli do tří stran. Jeden zahynul hned v Pivoni, druhý doběhl k Mutěnínu a třetí, nejmladší a nejsilnější z nich, došel až po Ždanov.

Mrtvého poustevníka pochovali Pivoňští do kaple svatého Jana Křtitele, kousek od místa, kde později vznikl klášter augustiniánské řehole.

Druhý, bratr Erazim, žil ještě nějakou dobu v poustevně u Mutěnína. Když nadešel jeho čas, vybudovali sousedé na památku nad hrobem kapli jeho patrona, svatého Erazima. Za Josefa II. byl kostelík zrušen, ale jméno poustevníka zachovává drobná víska, která se rozrostla okolo.

Nejmladší poustevník, Koloman, pokračoval ještě dlouho ve své bulibé činnosti ve Ždanově, než předstoupil před boží trůn. I jeho rov značila pamětní kaplička. Potom ale vystavěli klášter v Pivoni a pivoňští mniši, poustevníci augustiniáni, přenesli ostatky "Kolmánka za Hrůbku" do klášterního kostela.

(...)

Kdo ví, kdy tady poprvé zakoply motyky do lesní půdy, kdy lopaty vyhloubily první jámu základů. Snad to byli mniši z blizounkého bavorského Schönthalu, kteří už od půlky dvanáctého věku poustevničili i na české straně hraničního hvozdu. Okolo roku 1225 založili pivoňský klášter a byl to první klášter augustiniánské řehole na českém území."

(14.)

Marie Korandová: Chodové v pověstech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2006.

Textů je ve sbírce čtyřicet: **Chodové - královští strážci hranic - - O velké bitvě - - Slepý prorok z Kouta - - Ve jménu kalicha - - Bratr Jan Paleček, mudrc krále Jiřího - - Loupežní Brychtové a boží soud - - Pod cizí knutou - - Turkova nevěsta - - Kozina a Lomikar - - Rychtář se šňůrkami - - O Prunykirglovi - - Čarostřelec - - Jak se císaři pánu líbili Chodové - - O francouzských vojácích a jejich pokladnici - - O ruských vojácích - - O Francouzích trochu jinak - - Vojsko svatého Václava a věčná chodská stráž - - Pytlácká ručnice - - Chodováci v Praze - - Češi a Němci - - O muzice a muzikantech - - Siláci - - Chodské silačky - - Potrestaná lakota - - O čárách a čarování - - Pražnec - - Čáry a kouzla s počasím - - Mory moroucí - - Hra s ohněm - - Abys den sváteční světil! - - Nebojsové-strašpytlové - - I Pán Bůh je pán - - O duchovních pastýřích** (jde o několik stručně podaných pověstí z jiných pramenů) **- - Jak ženili J. Š. Baara - - Z latinské kuchyně - - Ach, to přenešťastné ženění - - O zlých mužích - - Čímani a nekňubové - - Třesky plesky - - Chodský humor neumírá**

O velké bitvě

"Je jisté, že jedna z prvních bitev, která vešla do celočeských dějin, se odehrála 22. a 23. srpna léta Páně tisíc čtyřicet u říčky Pivoňky pod Lysou horou a u Všerub. Srazila se zde obrovská armáda německého císaře Říše římské Jindřicha III. s vojskem knížete Břetislava. V podstatě šlo o jediné: dostat knížete na kolena a připoutat pak Čechy těsnějším svazkem k Říši.

(...)

Břetislav osvobodil Moravu z nadvlády Maďarů a sotva se po otcově smrti ohřál na přemyslovském prestolu, vpadl vojensky do Polska. Z bohaté kořisti, s níž se vítězně vracel domů, budily největší pozornost ostatky českého biskupa Vojtěcha Slavníkovce, jenž našel v Prusku mučednickou smrt, ostatky jeho bratra Radima a pěti klášterních druhů.

Právě před rokem, 24. srpna 1039, pochovávali je s ohromnou slávou v Praze.

(...)

Břetislav bojoval jako rek, zato Jindřich seděl prý za osudné řeže v bezpečí na pařezu a z dálky sledoval průběh boje. Nad tím pařezem dal potom Břetislav postavit svatostánek. Památník slavného vítězství."

Dál se pověsti rozcházejí.

Jedna tvrdí, že jde o kostel svatého Václava na Brůdku, nad vsí Zdemily. Její jméno mělo připomínat, že Bůh zde pomiloval česká vojska a požehnal jejich zbraním.

Druhá udává, že památný pařez byl zazděn pod oltář klášterního kostela v Pivoni a dovolává se jejího německého jména Stockau (Stock = pařez).

Rychtář se šňůrkami

Pocinovice odedávna byly nejvýchodnější a největší provilegovanou chodskou vsí. Naopak největší pýchou obce bývaly lesy a na ty dostala zálusk vrchnost.

"Tolik dřeva! To by bylo skláren a hutí a peněz! Jak se k nim dostat?

K tomu vedly pány spolehlivé cestičky. Vlídným slovem, úsměvem a nějakou tou zlatkou obalamutili pocinovického rychtáře, nějakého Záveského, a otočili si ho okolo prstu. Než se ve vsi nadáli, skoro půlka obecních lesů byla začachrovaná. Za pár krejcarů a ty uvízly rychtáři v kapse.

Pocinovičtí rychtáře prokleli a když rychtář zemřel, nenašel v hrobě pokoje. Toulal se po lesích a strašil. Když po roce 1805 postavili ve vsi kostel, do Pocinovic přišel kněz a ten strašícího rychtáře mocně zavinšoval do vrchu Kravaře nad Kdyní. Ale je jisté, že zašantročené lesy nemají v Pocinovicích ani dneska."

(15.)

Zdeněk Šmíd: Dudáci a vlčí hlavy; druhé vydání; Praha: Nakladatelství Olympia a. s. 2008. První vydání: Plzeň: Západočeské nakladatelství 1987.

OBSAH: **O dobytí Milána - - O Brychtech - - O statečné Hanči Šimanovic - - O líném datlovi - - O postřekovských husách - - O zvířecí válce - - O potrestaném dudákovi - - O třech muzikantech - - O kouzelných dudách - - O kamenné míse - - O zamilované Mance - - O císařovi a sedláku - - O prchlivém sedlákovi - - O lakomé selce - - O pokladu v Dobré hoře - - O Roblovi - - O Janovi Zeleném - - O Zdanovcovi - - O haltravských škalnících - - O Meluzíně - - O ptáku štěstí - - O Honzovi a vlcích - - O nebeské válce - - O Pískavé smouze - - O snaživém čertu - - O chodském hradě - - O obrech v Loučimi**

Zábavnou až ironizující formou reflektuje tradici lidových pověstí *divokého jihozápadu* spisovatel Zdeněk Šmíd (1937 - 2011), rodák ze Kdyně. Z lidových slovesných děl, které se v umělé literatuře 21. století objevují často, hledíme si Šmídových verzí a parodizujících komentářů k pověstem s tematikou kozinovskou (**O Kozinovi**) a lomikarovskou (**O strašlivém zaříkávání**), ale také tematikou příchodu strážného kmene do příhraničních hvozdů (**O stvoření**

Chodů). Neopomíjíme ani odbojné skutky Prunykirglovy (**O jednom zbojníkovi**).

Další pověsti Zdeňkem Šmídem zaznamenané, jsou zčásti tematicky shodné s pověstmi spisovateli již jinde popsanými, jen s pozměněným pojmenováním, dílem ovšem i pověsti zcela nové: objevené nebo z původních přepracované či v tvůrčí dílně Zdeňka Šmída od základu vytvořené.

Citace ze vstupní části úvodu, na **Dávnou tmu** pojmenovanému:

"Na počátku věků se po pralesích válely mlhy, kroky divoké zvěře stíraly rosu z trav a jenom slunce rozžínalo vraní oka močálů. Les pak ustoupil k horám, které značily přibližnou hranici země. Tam, kde hvozd byl nejužší a bavorští sousedé nejbližší, vyrostly v severních svazích vesnice Chodů.

Bůhvíjak, bůhvíkdy. O starých Chodech víme málo, a to málo většinou není pravda. (...) Chodové o sobě nic nezapisovali: pásli dobytek, hlídali hranice, poráželi stromy, sili oves, neuměli psát a nedbali o budoucí slávu. Dbali, aby Bavoráci nestavěli bez králova povolení vsi na české straně hvozdu, aby tam nekáceli dříví, nepytlačili, a hlavně aby nekouleli hraničními kameny do českého vnitrozemí a nezmenšovali tak královskou moc Lucemburků, možná i Přemyslovců. Protože se vždycky našel Bavorák, který pytlačil českému králi v lesích, usekl, vyvrátil mezník a ještě si tam postavil silnici, nezbývalo Chodům než smrk zabavit, pytláka utratit, vesnici vypálit a hraniční kámen odvalit, kam patří. Lesní divoši z Bavor, o nic méně krutí než jejich čeští sousedé, logicky podnikli odvetnou akci, která vyvolala další odvetu, a tak planuly řídké, zato tradiční boje, při kterých hořely české i německé vesnice, tlupy zježených mužů přeháněly dobytek přes hory a bažiny do Bavor nebo zpátky, jímaly zajatce, vyměňovaly rukojmí a především se ne často, zato po staletí zabíjely, z přesvědčení, z povinnosti, z odvety, z lásky k svému, z touhy po cizím, pro slávu svých králů a pro věčně slepou spravedlnost.

Jedenáct královských vesnic kolem Domažlic nehlídalo bavorskou hranici samo. Na sever od nich sídlili Chodové přimdští, ještě výš tachovští, Šumavu na jihovýchodě střežili Králováci. Ti všichni, protože i v nejhorších časech střídá válku mír, se mísili s německým živlem tak dlouho, až se poněmčili. Ne tak domažličtí Chodové: mísili se rovněž, ale své zvyky a svou řeč zachovávali tak tvrdošíjně, že nakonec vždycky počeštili své Němce." (ZŠ)

(16.)

Ivan Vičar: O krásné panně Juliáně aneb Báchorky a pověsti Českého lesa; první vydání; nákladem autora 2009**.** (Druhé vydání 2015.)

OBSAH: **O napravení kupce Bartoloměje - - Jak město Bělá k řece přišlo - - O posvátném pařezu - - O zlatém pokladu hradu Herštejna - - O pivoňském strašidle - - O vodníku Kryšpínovi - - Dvě polínka - - O Černém Cverkovi - - O krásné panně Juliáně a zázračné studánce - - O Jáchymovi a strašidelném procesí - - O Johance a Niklovi - - O sedláku Brychtovi - - O bílé paní horšovskotýnské - - Pověst o černé svaté Anně - - O darované vesnici - - O černém psu s ohnivýma očima - - O zlaté studni v Mutěníně - - Dva bochníky chleba**

"Tyto příběhy mě natolik zaujaly, že jsem se pokusil z nich utvořit knihu. Nebudu předstírat, že rozumím historii a nebudu zapírat, že v mnoha příbězích této knížky je velká dávka mé básnické licence, pokud nebyly v mé spisovatelské dílně vyrobeny zcela. Nešlo mi ani o historickou autenticitu ani o přesné podání pověstí, chtěl jsem spíše přivolat vůni kraje a jeho obyvatel. Rád bych, aby to byl hold krásné a tajemné zemi, Českému lesu." (IV)

O Černém Cverkovi

"Starší obyvatelé Českého lesa z obou stran hranice," píše Ivan Vičar *"znávali zlomyslného tvora zvaného Černý Cverk, neboli der Schwarze Zwerg."* Prý šlo o metr vysokého černého mužika s dlouhýma špičatýma a chlupatýma ušima, který se vydával na výpravy do zdejší krajiny zejména za šera, za mlhy či za deště a jeho nejoblíbenějším ročním obdobím byl podzim s jeho plískanicemi, šíráním a mrholením, kdy se pod pláštěm špatné viditelnosti schovával poblíž křižovatek a nahodilé poutníky sváděl z jejich cesty a zaváděl je schválně úplně jinam. *"Častokrát se stávalo, že ubohý cestovatel se po dvouhodinovém bloudění ocitl na stejném místě, ze kterého vyšel, a to byl ten lepší případ. Hůře na tom byli ti, kteří znenadání padli do rybníka, do močálu nebo spadli z vysoké skály."*

Poslední historka o řádění Černého Cverka je z nedávné doby, tvrdí vypravěč, kdy *"ještě mezi námi a sousedním Bavorskem strašil ošklivý drátěný plot. Ten byl pořádně vysoký a ostře hlídaný vojáky se psy. Dostat se přes něj bylo nejen nebezpečné, ale téměř nemožné."*

Ovšem opravdu k tomu došlo.

To si Šimon z Klenčí vyrazil do hospody na Výhledech. Když měl své vypito, zaplatil a navlečený do kabátu hospodu opustil. Měl namířeno dolů do Klenčí, jenže při cestě číhal na svou kořist Černý Cverk. Ten Šimona zvábil tenkým voláním o pomoc a blikavými světly ve směru od Baarovy sochy a Šimon se tou stranou vskutku vydal. Vičar: *"Nějakým zázrakem minul pohraniční hlídky, přešel zátarasy i státní hranici a pokračoval dál do Bavor v domnění, že jde směrem na Klenčí. Konečně se před ním objevily první chalupy a světe div se, i hospoda."*

Zkrátka, když si zmožený Šimon vypil své pivo a po dalších dvou hodinách došel do Klenčí, usnul ihned a vzbudil se až v poledne. Spěchal na Paseky něco pojíst. V hospodě bylo živo a mužští probírali, že pohraničníci měli včera v noci pilno: někdo přešel hranice tam i zpět, ale nechytili ho. Když se Šimon najedl a napil, poctivě zaplatil a ať prý mu hostinský připočítá to včerejší pivo. Vždyť jsi tu včera nebyl, děl hostinský a Šimon přišel na tácek z hospody v Bavořích.

Tato příhoda, odhaduje Ivan Vičar, je z doby před nějakými pětadvaceti, třiceti lety. Ale lidé vyprávějí příhody mnohem starší, ta o Antonínovi z Mutěnína je stará nejmíň tři století.

K věci však. Antonín ze Steinlohe sloužil mutěnínské vrchnosti a měl za povinnost vybírat po vsích přikázané poplatky. Jednou jej přepadl Černý Cverk. V šeru a v mlze spěchal Antonín domů, ovšem na křižovatce za Horní Hutí jej překvapil zuřivý psí štěkot. Antonín se polekal natolik, že sešel na nesprávnou cestu. Nakonec stál před stejnou křižovatkou jako na začátku zbloudění. Psí štěkot tatam, místo toho zleva i zprava křik a výstřely. *"Je zle,"* ulekl se Antonín, *"to jsou jistě lupiči, vědí, že nesu peníze, a chtějí mě okrást. A jistě mě chtějí i zabít, abych proti nim nemohl svědčit."* Schoval se za vývrat, až když střelba ustala, opět vylezl ven. Jenže střelba začala nanovo. Antonín ze Steinlohe se dovtípil, že ne lupiči, ale Černý Cverk ho pronásleduje. Strachem polomrtvý slíbil, že na tomto místě postaví kapličku a bude se k Panně Marii denně

modlit. A pokřižoval se: *"Svatá panno Marie, zbav mě prosím i toho zpropadeného skřeta, ať mohu splnit, co jsem ti slíbil."*

Skřet zaskučel a veta po něm, Antonín našel správnou cestu do Mutěnína a hned druhý den se pustil do stavby kaple zasvěcené Panně Marii.

O krásné panně Juliáně a zázračné studánce

Když přišli do Českého lesa přistěhovalci, postavili vsi a sklárny, přibyli dřevaři, smolaři, uhlíři, kolomazníci a další, a založili rodiny. *Jedna taková dřevěná osada vznikla na temeni Lysé hory, na svahu spadajícím k Nemanickému potoku.* Ta osada se jmenovala Herštejnské Chalupy a kromě dřevařů v ní bydlel ovdovělý myslivec Bruno s dcerou Juliánou. Děvče se od otce naučilo léčivou sílu rostlin a brzy bylo po celém kraji známé jako Zázračná Juliána.

Kteréhosi jara přibyl do osady mladý dřevař Matěj a do Juliány se zamiloval. "Ingrediencemi" jejich seznámení a oboustranného vzplanutí byla studánka, Julianin bílý šat (jakoby víle patřil) a džbán na vodu.

Scházeli se *po večerech v lesíku za vsí skoro denně. Ale abyste si něco nemysleli, Juliána byla zbožná dívka a dobrá dcera svého otce, a tak to nejlepší Matějovi slíbila až po svatbě.*

Dlužno poznamenat, že to jejich randění bylo zpočátku trošku zadrhnuté, to víte, Matěj byl chodská Čech a Juliána německého rodu, ostatně jako skoro všichni v okolí. Co hůře - otec myslivec dceřině vztahu nepřál ani málo. Ale nakonec přivolil i k svatbě. Než k ní ovšem došlo, na milého padl strom - a všem plánům byl konec.

Nato vypravěč vede příběh k lesní studánce.

Tři dny a tři noci proplakala krásná Juliána v lese u studánky, nejedla a nepila. Čtvrté noci se jí zjevila královna lesních víl.

"Milá Juliáno, vidím, že máš velký žal a že už nechceš být na tomto světě. Mohu pro tebe něco udělat. Protože jsi čistá panna, mohu tě vzít mezi nás, lesní víly. Řekni, chceš se stát jednou z nás?"

"Půjdu s tebou krásná paní, nechci být na tomto světě bez Matěje," šeptla utrápená Juliána.

"Rozhodla ses," zvolala královna a mávla kouzelným proutkem.

Nato se prudce zablesklo, Juliána se proměnila v lesní vílu a vznesla se do výše.

Studánka, naplněná jejími slzami z lásky, se stala kouzelnou. Její voda zaháněla smutek a žal. Kdo se z ní napil, i kdyby byl kdovíjak ztrápený, zase ožil a s veselou odcházel domů. Všechny starosti ho nadobro opustily.

(...)

Přešly časy a vesnička Herštejnské Chalupy zmizela. Ale ne docela. Zůstala tam po ní ta studánka nedaleko od ní křížek, který připomíná, že tu truchlila krásná Juliána pro svého Matěje. Opodál stojí druhý křížek Matěj.

Vypráví se, že jednou za rok, v den výročí smrti Matějovy, lze o půlnoci spatřit průsvitnou postavu, sklánějící se nad studánkou.

O zlatém pokladu hradu Herštejna

Zeman Zdeněk Dobrohost z Ronšperka a jeho lidé přepadávají, okrádají, ba i vraždí v okolí hradu Herštejna pocestné a obchodníky na cestě z Pivoně do Nemanic.

Hubert, hejtman Zdeňkovy malé Herštejnské armády, protřelý zločinec s pravou rukou uťatou.

Zdeněk přechovává v podzemní chodbě hradu Herštejna poklad: truhly přetékající zlatem a drahými kameny, o které jeho lidé oloupili pocestné a kupce.

Když Herštejn obklíčili vojáci krále Vladislava Jagellonského vedení nejvyšším královským purkrabím Zdeňkem Lvem z Rožmitálu. Jeho vojáci posádku hradu porazili a Herštejn vyhodili do povětří. Pan Zdeněk Dobrohost z Ronšperka se zachránil útěkem do Bavor, k manželce.

(**Poznámka MVČ**: Povídka má reálný historický základ. Dle dějepravců se událost odehrála v roce 1510.)

O posvátném pařezu

Ze dvou cípů Českého lesa pronikají sobě v ústrety početní vojáci německého císaře Jindřicha III. a houfec knížete Břetislava. Jindřich III. chce Břetislavovi dokázat, že ten mu musí být poslušen, český kníže chce stůj co stůj dokázat, že byl v právu, když vyrazil na Poláky, aby si od nich vzal zpět ostatky svatého Vojtěcha, které mu oni zcizili.

Náhoda tomu chtěla, že na knížete vyrazil zpoza rozložité lípy medvěd, ale hbitý Břetislav ho usmrtil oštěpem. Ale co to? Záhadný hlas v lípě prosí, aby strom porazil. Když to Břetislavovi muži učinili a odešli, před knížete vystoupila z mohutného pařezu lesní víla a vyjevila mu, jakou lest na něho chystá císař Jindřich.

O předposlední noci se Břetislavovi vojáci a Chodové poschovávali kolem cesty na západním svahu Herštýnského kopce. Zrána vyslali malou skupinku přes potok do protějšího lesa. Skupina, viditelně neozbrojená, se na koních projížděla sem a tam a lákala nepřítele. Ten dlouho neodolával. U vidiny snadné kořisti se císařští vyřítili ze svých pozic, hnali se za skupinkou Břetislavových vojáků a zuřivě při tom mávali meči a kopími a příšerně řvali. Když za skupinkou vběhli do lesa, nastala krutá řež. Císařští padali do nastražených pastí, drtili je balvany a padající stromy. Za dvě hodiny bylo po boji. Kdo nebyl zabit, byl zajat a cesta do Bavor byla volná. Kníže Břetislav se se svými bojovníky jedním dlouhým nočním pochodem přemístil do lesíka poblíž průsmyku za Domažlicemi, do zad císařské armády.

Brzy zrána zazněl v císařském vojsku povel k útoku. Císařští se valili průsmykem do Čech natěšeni na snadné vítězství nad hrstkou českých bojovníků. Místo toho však narazili na početnou, dobře připravenou armádu a začal tuhý boj. Válečné štěstí se přiklánělo tu na onu, tu na druhou stranu a zdálo se, že bitva snad nikdy neskončí. Však najednou - co to? Z lesíka, za zády císařského vojska vyráží divoká jízda, seká kolem sebe hlava nehlava ostrými meči a kosí císařské jako vichřice.

Císařští ve zmatku křičí, odhazují zbraně a utíkají. Za malou chvíli bylo dobojováno.

(...)

A tak celá Břetislavova armáda hned zrána odpochodovala k posvátnému pařezu, aby tam vzdala poctu svatému Janu Křtiteli a poděkovala mu za

vítězství. U posvátného pařezu byla ihned postavena kaple, zasvěcená jeho jménu.

Později na tomto místě byl postaven kostel sv. Jana Křtitele, a ještě později augustiniánský klášter. A ještě dlouho v něm přechovávali ten zázračný pařez na památku svatého vnuknutí. Na ten posvátný pařez dodnes upomíná neměcké označení osady Pivoň, která tu později vznikla, a sice Stockau.

(**Poznámka MVČ**: Povídka obrazí skutečnou historickou událost z roku 1040 - bitvu u vsi Brůdek ve Všerubském průsmyku.)

(17.)

Marie Korandová: Pověsti a legendy západních Čech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2011.

V třinácti textech autorka rozvádí témata posbíraná v západních Čechách a v literatuře všeobecně. Nechybí **Divoká honba**, ale zatímco ta, kterou Korandová vložila do knihy **Chodské pověsti a legendy** (vydala plzeňská NAVA v roce 2004), obnáší třiaosmdedsát řádek a dějově je chudší než verze v **Pověstech a legendách západních Čech**, tuto novější spisovatelka pojala rozmáchleji: je v ní více postav a více geografických míst, samozřejmě také dílčích příběhů. Řádek má stojednačtyřicet.

Divoký lovec je svým způsobem i strážním duchem krušnohorských lesů. Dbá, aby člověk zbytečně nebo svévolně neničil lesní pohodu a klid, hlídá poklad u Nejdku, ve vrchu s příznačným jménem Na Strašidlech, podobně jako Divoký myslivec se svými pekelnými psy střeží poklad pod hradem Pajrekem u Nýrska.

Koncem 19. století uspořádal hrabě Zedwitz z Libštejna v podvečer vánočních svátků velkolepý hon. Ze zámecké brány vyrazila smečka loveckých ohařů, fořti, hajní i honci z vesnice a v čele s panem hrabětem míří k lesu. Najednou les potemněl, fujavice láme stromy a ohýbá je až k zemi, blesky křižují oblohu, hromy hučí a psi vyjí hrůzou. Spustil se liják a proti panské štvanici se z lesa řítí obrovská černá psiska s ohnivýma očima a jazyky, dáví ušlechtilé ohaře jako koťata, nade vším zuří zimní bouře přehlušovaná děsným pokřikem hejmonů a Divokého lovce: Husasasa, husasasa, husasasa!

Zámečtí se dali na úprk - a neobešli se bez lidských ztrát. I hrabě Zedwitz spadl z koně a zlámal si vaz. Tak Divoký honec ztrestal rouhače, kteří pokoj a mír svatvečera chtěli zneuctit honem.

(18.)

Jindřich Šimon Baar: Pověsti ha pohádky z Chodska; Praha: Nostalgie 2011. K vydání připravil Petr Kokaisl.

Obsah knihy: **Jak šel Paleček na vandr - - Jak dal sedlák študýrovat vola - - Vo pavouku ha podágrovi - - Vo modrým ptáčku - - Vo Brychtouc pokladě - - Vo zlý ženě - - Vo zlým muži - - Vo krejčíři ha ševci - - Vo jedný divný zemi - - Vo tom, proč nedvěd s liškou nekamarádí - - Vo hloupým Honzovi silákovi**

"Měli jsme doma jednu knížku chodských pověstí (!!) s krásnými a trochu strašidelnými obrázky, na které ještě po mnoha letech vzpomínám. Když jsem se po těchto chodských pohádkách (!!) sháněl, abych je mohl číst i mým dětem, zjistil jsem, že je velmi těžké je obstarat. Naštěstí jsem původní knížku pověstí (!!), ještě s věnováním Hany Štěpánkové mému strýci a tatínkovi, našel, přidal k ní další Baarovu knížku pohádek a připravil k vydání, aby bohatství příběhů (!!) i chodského nářečí zůstalo dostupné i v 21. století." (PK)

II.

Pověst tak řečeně lidová

v čase někdy běhutém

"Vedle pověstí, na kterých celý národ houževnatě lpěl, shledáváme se namnoze s pověstmi, které - ač mají podřízenější význam místní -, nejsou beze své ceny a důležitosti, dodávajíce mnohému ztracenému koutku naší vlasti zvláštního rázu a poezie." (Antonín Blažek)

(I/1 - 3)

Variace na pověst "Kamenná mísa"

K a m e n n á m í s a

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

Na místech, kde se stýkají hranice dvou sousedních říší, zemí nebo krajů, staví se hraniční kameny, mezníky nebo cíle, různým způsobem označené a upevněné, aby nemohl jimi nikdo ani pohnouti, ani je porušiti.

O takových bodech, kde se stýkají území tří různých vladařů, mluvívá se i v knihách zeměpisných. Na Šumavě máme Třístoličnou horu, která tvoří rozhraní Čech, Bavor a Rakous. Pod Čerchovem na hranicích bavorských říká se

jednomu místu "U Tří znaků", neboť tam stojí trojboký hranol a na něm vytesány jsou erby tří různých majitelů okolního lesa.

Našlo by se však na mapách poměrně málo takových značek, jaká stávala kdysi u nás na Chodsku.

Říkává se, že vojna někomu kojna, někomu smrt - někomu chrt. Po každé válce vidíme řadu nešťastných vdov a sirotků, ale i řadu válečných zbohatlíků. Tak tomu bylo i před 300 roky. Bílá Hora znamenala smrt mnohým českým pánům, mnohým svobodám a výsadám, které jako chrti kořist uchvátili různí dobrodruzi.

Svobodnou, královskou rychtu Chodů domžlických podařilo se získati od císaře Ferdinanda za nepatrný peníz Lamingenovi - nebo, jak mu lid říkal - Lomikarovi. Nový pán na získaném území postavil si v Trhanově zámek, založil panské dvory, donutil Chody k robotám a poddanství a stal se místo českého krále sám jejich "milostivou vrchností".

I v nejbližším okolí změnily se tehdy hodně majetkové poměry. Ze sousedního Ronšperku neboli Poběžovic byli vypuzeni Švamberkové a v jejich teplém hnízdě usadili se Táhlové z Horšteina a Vunšvicové. Panu Vilémovi Popelovi z Lobkovic pak pro účast ve vzpouře byl roku 1623 odňat blízký Horšův Týn a prodán hraběti Maxmiliánovi z Trauttmansdorffu. Z doby předbělohorské zbyl tu jedině augustiniánský klášter v nedaleké Pivoňce, jehož majetek Bílá hora ovšem také rozhojnila.

S těmito sousedy se tedy musil dohodnout Lomikar, který panství své si teprve tvořil a jeho hranice vytyčoval. Trvalo to mnoho let, než se všechny spory ukončily. V Babím lomu už dávno ležely vysoké, štíhlé žulové mezníky a na každém byla vytesána písmena H. K. (Herrschaft Kotenschloss, tedy panství Trhanov - **pozn. MVČ**). *Konečně však se přece shodly vrchnostenské úřady, vypracovaly příslušné mapy svých panství, zakreslily do nich všecky vesnice, pole, louky, lesy, potůčky a rybníky a nařídily sázeti pomezní kameny na přesně určených místech tak, aby s jednoho mezníku bylo vždy dobře viděti na oba sousední.*

Tato práce šla už rychle od ruky. Poddaní místo roboty kopali hluboké jámy, přiváželi kameny z lomu, podle pokynů zeměměřiče ze zámku je zatloukali a upevňovali, aby jimi nikdo nemohl pohnouti. Ani měsíc to netrvalo, obešli skoro celé panství a došli až po Postřekov, kde na potoku zvaném Čerchovka seděl nový hamr, kul železo z nové panské vysoké pece a kde se roztahoval nový

panský Podhamří, který utvořil Lomikar teprve nedávno z pustých dvorů selských a obecních pastvin. Všecko se tu změnilo během pouhých padesáti let, všecko tu stálo nové a jiné. Místo bažin a močálů, jež patřívaly ke královskému Hvozdu a tvořily kdysi přirozenou obranu České země, zelenaly s panské louky a mezi nimi za vysokými hrázemi leskly se modré hladiny rybníků, nová cesta, pohodlná, vozová, běžela sem od Trhanova přes Červený mlýn a klenutým kamenným můstkem překračovala Čerchovku.

Po celém Chodsku nebylo snad druhého místečka, kde by bylo prolito více potu, spácháno více křivd i hrubého násilí a proneseno více kleteb, než právě na tomto místě.

Když až sem dospěla rozhraničovací komise a zeměměřič zarazil kolík do země nedaleko můstku, aby tu byl zasazen mezník, ukázalo se, že právě na tomto místě křižují se hranice čtyř panství: Trhanovského, Pivoňského, Ronšperského a Týnského. Upozornili na to samého pána z Lamingenu, který se točil na koni kolem nového špýcharu v podhamerském dvoře a hlasitě lál, že stavba pomalu pokračuje. Zastavil se tu na okamžik, prohlédl si ten zajímavý styčný bod, chmury zmizely s jeho vysokého čela, oči mu radostně zajiskřily, jak se mu hlavou kmitla radostná myšlenka, usmál se řekl: "Tak památné místo musíme označiti zvláštním způsobem. Beru si to sám na starost," bodl koně ostruhami a rozjel se rovnou do žulového lomu.

Kameníkům zatřásly se palice i želízka v rukách, když zaslechli koňský dupot a spatřili černého hřebce s jezdcem, provázeného oblakem šedého prachu. Sekali veřeje a schody do nového špýcharu a nemohli stačit zedníkům, svolaným do Podhamří z celého panství. Čekali nadávky a hrozby, zatím přijel pán pln úsměvu, jen s koně skočil a už kreslil uhlem na hladké skalní stěně mohutný mezník, čtyřboký, na všech stranách označený písmeny, a nahoře ukončený kamennou mísou. "Chci to mít brzy, do týdne! Nechte všeho a hned se pusťte do práce," nařizoval naléhavě a věda, že mu nikdo nesmí odporovati, vyšvihl se na koně a ujížděl k zámku.

Sám napsal vlastnoručně pozvání všem třem sousedům. "Prosím tedy vaše milosti, aby se tuto středu nejblíže příští o hodině polední na toto místo dostaviti ráčili a tam, stojíce každý na svém zboží vlastním, zapomenuvše všech trudů a hořkostí, na znamení pokojného míru a sousedské lásky z jedné mísy lahodně se mnou pojedli," končil list Lomikar, opatřil jej ještě podpisem a pečetí a poslal rychlého kurýra, aby pozvané vrchnosti objel.

Krásný den červnový voněl kosenými seny, slunce blížilo se k poledni, Lomikar stál ve stínu olše na břehu potůčku a pilně dozíral na kuchaře, který v hrncích a pekáčích nad otevřeným ohněm chystal pozvanému panstvu oběd. Trhanovskému pánu pohrával úsměv na tenkých rtech a bystré oči těkaly kolem. Opodál bělela se kamenná mísa na štíhlém sloupku, rýsovala se hluboko vysekaná písmena a z klášterního dvora ždánovského v černém hábitu a sandálech přicházel už převor pivoňského kláštera. Lamingen popošel mu vstříc a oba spatřili, jak od Vlkanova blíží se kočí, vůz, z něhož vykukuje šedivá hlava ronšperského Vunšvice, teprve nedávno vyzdviženého z rytířského do panského stavu. Mladý Trauttmansdorff jako pravý kníže přiletěl na koni, na němž sedlo i uzda zářila zlatem.

Všichni se smáli a velebili pána z Lamingenu za tak šťastný nápad. Postavili se kolem kamenné mísy, každý na svou stranu, a komorník přinesl pečlivě přikrytý cínový kotlík, postavil jej do mísy, rozložil čtyři stříbrné lžíce po jejím okraji a odstoupil do pozadí.

Panstvo se navzájem poklonilo, podalo si nad mísou ruce, potřáslo si jimi, usmálo se, převor pronesl hlasitě latinskou modlitbu před jídlem, požehnal tak podivný stůl, všichni se pokřižovali a chopili se lžic. V tu chvíli přiskočil komorník, odkryl kotlík a od kamenné mísy jako bleskem rozhozeno odskočilo panstvo.

Místo rači polévky pěnila se v něm hustá, rudá, horká, jako ze žil právě puštěná krev, z ní se vynořovala šedivá zmije, zdvihala do výše tenký krček, na kterém seděly čtyři hlavičky. Kroutila se na slunci, jako by tančila, smaragdová očka svítila zeleně, občas se ozval z kotouče páry slabý sykot a zamihly se černé, rozeklané jazýčky.

V okolních vesnicích ozvaly se na věžičkách i na vysokých zouvácích pověšené zvonky a vyzváněly poledne. Z Postřekova i Mlýnců, z Otova i ze Ždánova, z Klenčí i Kramolína jakoby zvony volaly posměšně: "Dobrou chuť! - Dobrou chuť!"

Ale hostiteli i pozvaným hostům zašla nadobro všecka chuť, i když se už zvony odmlčely a komorník přirazil těžkou cínovou puklici na horký kotlík.

Rozešli a rozjeli se beze slova. Po čase zmizela i kamenná mísa, nikdo ani nevěděl kdy, jak a kam. Na místě, kde prý stávala, nenašel jsem po letech nic, než písčitý vršek a na něm několik kvetoucích trsů slziček Panny Marie.

"Hale zmije pryj se tu eště něhdy vo pravým polodni vokáže ha tancuje tu hadí tanec," řekla mi vážně stará babička, která mě sem zavedla a to zvláštní místo mi ukazovala.

O kamenné míse

Zdeněk Šmíd: Dudáci a vlčí hlavy; druhé vydání; Praha: Nakladatelství Olympia a. s. 2008. (První vydání: Plzeň: Západočeské nakladatelství 1987.)

Lomikara neměl nikdo rád. Postavil si zámek v místech, kde odjakživa nebylo nic, vykládal svobodným sedlákům nesmysly, že už nejsou svobodnými sedláky, neuměl chodsky a sváděl Kozinovi ženu. Pak mu samozřejmě nepomohlo, ani že lstivě proměnil močály pode Klenčím v úrodné louky, že z odvěkých bažin cynicky nadělal rybníky, že bezohledně prosadil stavbu silnice do Postřekova a že z bezmezné hrabivosti začal budovat na potocích hamry, ve kterých úpěli Chodové. Panští sousedi zas Lomikara pomlouvali, že je přivandrovalec, který si pomohl jenom díky bitvě na Bílé hoře. Sousedi těmito slovy byli: Vunšvicové, obdrževší po bělohorské bitvě Poběžovicko namísto vypuzených Švamberků, Trauttmansdorffové, urvavší po bělohorské bitvě Horšovskotýnsko namísto vypuzených Popelů z Lobkovic, a konečně augustiniáni z Pivoně, těšící se po bělohorské bitvě úřední vážnosti a nebývalým příjmům. Všichni tři věřili, že kdyby trhanovské panství nepatřilo tomu habsburskému přisluhovači, že by je býval císař za věrné služby habsburskému domu dozajista věnoval jim, a soudili se s Lomikarem, že popostrkává hraniční mezníky. Že ho viděli, jak popostrkává zeměměřiče, aby popostrčil mezník, a že nutí svobodné sedláky k popostrkávání lamingenovských hranic směrem ven, a to na všechny strany.

Lomikar se o řeči nestaral, stavěl hamry, hledal po půdách chodské majestáty a popostrkával mezníky; sem tam se vyřítil do polí svádět mladou Kozinovou.

Jednou jako obvykle ji navzdory lidové slovesnosti opět nesvedl, hnal se krajinou na černém koni, vzteklý, až se mu ježila paruka, a uvažoval, na kom by si tak nejrychleji zchladil žáhu za nedobytnost frigidní selky. K hrůze všech přítomných zabrzdil u stavby postřekovského hamru, poslal sedláky popostrkávat mezníky, chvíli řval pod lešením a poté poslal do lomu pro kameníky, že je seřadí a ukamenuje, protože dělají pomalu schody.

"Jasnosti," vypískl vtom mladý zeměměřič, "račte si představit tu náhodu! Na místě, kde stojí vaše jasnost, stýkají se jako naschvál hranice čtyř panství,

pivoňského, horšovskotýnského, poběžovického a trhanovského, není-liž to, jasnosti, pozoruhodné?"

Toto nedoložené tvrzení vypustil zeměměřič z úst v nejvyšším zoufalství, aby zachránil kameníky: nepochyboval o tom, že kameníci Lomikara ufackují, jak vrhne první kámen, takže budou do týdne viset. Vyšlo mu to: Lomikar se uklidnil, na Kozinovou zapomněl, paruka mu splaskla a erotické běsnění rázem vystřídaly humánní úvahy, jak už to tak u nevyrovnaných choleriků bývá.

Nejvyšší čas, řekl si, abych smyl svoje odvěké hříchy, jakož i hříchy celé naší rodiny, jsme přece státně uznaná šlechta, žádní rabiáti. Za zlotřilosti svého otce nemohu, já jsem Chody nekoupil. Za krutost správce Melchiora taky ne, od toho je správce, aby byl krutý. Za bělohorskou bitvu taky nemůžu, a že mi úpí poddaní, bože, komupak dneska neúpí; mám snas radši úpět já, že mi nikdo nepožne žitko? A že se mi líbí mladá Kozinová, za to už vůbec nemůžu, když ona je taková přírodní. Určitě neumí číst a psát, to by neodolal ni pivoňský opat, čuně jedno. Nevadí, ukážu dobrou vůli. Poddaným pochopitelně neukážu nic, oni by si zase začali myslet, že nejsou poddaní, a vykládali by nesmysly, že jsou svobodní sedláci, a kdo by tady pak dělal. Zatímco být zadobře se sousedy káže odvěký mrav, co kdybych od nich něco potřeboval? Mí sousedi jsou hejnem omezenců: stačí nepatrný trik, aby jim vytlačil z mozečků soudy, popostrkávání a podobné malichernosti, a tady se nám to přímo nabízí!

Lomikar zařechtal, pobídl černého koně a rovnou do lomu. Kameníci se tam právě řadili do zástupu skrzevá to ukamenování, ale Lomikar je oslovil:

"Máte hotové schody? Nemáte? Nevadí, rozmilí kameníci, kašlete na schody, dáme tam žebřík, teď se dobře dívejte!" Narýsoval na stěnu lomu šišatý útvar a volal při tom: "Tohleto bude zcela špeciální mezník, pozor! Nahoře to uhladíte, dole to vysekáte a tam, kde to uhladíte, vyhloubíte mísu! Pak to všecko zasadíte na hranici čtyř panství, co koukáte, sekám mezník, sekám mísu, čas utíká, bum dva tři, bum dva tři!"

Na zámku pak skládal dopis svým třem sousedům: dopis byl tak dojemný, že se při něm vystřídalo pět písařů a ten poslední se uplakal k smrti. Lomikar tu vyprávěl o tlukotu srdce, který ho jímá, když si vzpomene na dobrotivost svých sousedů, o bezmocném pláči, který jím lomcuje, když si uvědomí všechny své hříchy, o ostychu, který mu brání, aby nastavil vlídnou tvář a přestal popostrkávat mezníky, o potocích slz, které ve dne v noci prolévá, protože je mezi svými sousedy sám a od božího rána si ani nemá s kým zahrát karty. A že

tedy pány sousedy zve k slavnostnímu, usmiřovacímu, historickému obědu, který on, nový, lepší a dobrou vůlí oplývající Maxmilián Lamingen z Albenreuthu pořádá ve středu v poledne na hranici čtyř panství, kde si dovolil k tomu účelu zasadit slavnostní, usmiřovací, historický mezník obzvláště k tomu účelu přizpůsobený, takže každý vážený host bude obědvat z jedné strany toho mezníku, který je zároveň stolem a současně i vyhloubenou mísou; bude tedy jeden každý na svém panství, a přece budou mít k sobě tak blízko, což je symbolické, v nejhlubší úctě Váš Maxmilián.

Kameníci zasadili mísu a tesaři postavili polní kuchyni. V té kuchyni pak kuchaři, pekaři, paštikáři, polívkáři a omáčkáři patlali nejmodernější barokní speciality, například štiky v sardeli, mušketýrský chléb, slavičí jazýčky, račí paštičky, dokonce i nikdy nevídaný pokrm až z Ameriky, zvaný brambory, a osobní specialitu Lomikarova kuchmistra žertovně zvanou trhanovský trhanec. Ve středu k polednímu postavili ke čtyřem stranám historického mezníku čtyři stoličky, každou na jedno panství, a už přijížděli milovaní hosté každý z vlastního sídla do nejzazšího kouta svého majetku, kde ho čekala rovněž konzumace zdarma, což všechny rozjařilo. A tak se chvíli plácali po zádech a k tomu účelu se všichni sešli na panství u Lomikara, protože nakonec Maxmilián je hostitel, že, tak co bychom mu to tu nepošlapali. Slunce hřálo, ptáci zpívali a v potoce Čerchovka se chladilo dvacet lahví pravého burgundského: a tak si sousedé přísahali věčnou lásku, ještě ani nezačali jíst, pivoňský opat všem ustavičně žehnal, div mu ruce neuletěly, dědeček Vunšvic z Poběžovic radostně chvěl bradičkou, mladý Trauttmansdorff vychloubačně přeskakoval koně bez rozběhu a Lomikar všem vyprávěl, jak ho obtěžuje mladá Kozinová. Tlouklo poledne, páni zasedli na svých panstvích k společnému obědu a komorník postavil na dno mísy cínový kotlík s račí polévkou.

"Ctní pánové," řekl Lomikar, "v tuto historickou chvíli nad touto račí polévkou si slibme, že už nikdy -" a dojatě se vysmrkal. Pánové si potřásli rukama, Vunšvic zaplakal, Trauttmansdorffovi se mužně rozedmula hruď a opat žehnal, div mu ruce neuletěly. Komorník sňal poklici.

A všichni vykřikli hrůzou. A převrátili stoličky. A padali z těch stoliček naznak, každý na své panství. V kotli nebyla račí polévka! Vařila se tam krev, pěnila, bublala a stříkala až na mezník! Na kamení, do trávy a na sněhobílá fiží! Zvony ze všech vsí se v tu chvíli zběsile rozezněly: jako by se pánům smály, jako by věděly, čí ta krev. Jako by volaly do světa - podívejte, čtyři vrazi, čtyři vrazi!

Z kotlíku plného krve vylézala šedá zmije a ta zmije měla čtyři hlavy.

Tím skončil slavnostní, usmiřovací, historický oběd. Hosté se zapomněli rozloučit; hnali se pryč se skvrnami krve na prsou, na tvářích, na prstenech a na kabátcích prošívaných zlatem, Vunšvic naříkal, Trauttmansdorff klel a pivoňský opat lomil rukama, div mu neuletěly.

Od nadpřirozených sil byl tento velkolepý trik přinejmenším netaktický: nikomu nepomohl. Ta zmije měla čtyři hlavičky, řekl si Lomikar, to proto, že mám tak věrolomné sousedy, jak já k tomu přijdu? Chtěl jsem se polepšit, ale když nic, tak nic, zrovna budu ještě horší a ten Kozina si to taky odskáče, já vám dám pořádat mi tu pitomé zázraky, zahrozil nebesům. Poslal pak sedm kameníků popostrčit mezník a rozjel se do polí svádět mladou Kozinovou.

Kamenná mísa a křeslo

Marie Korandová: Chodské pověsti a legendy; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2004.

Po bělohorské porážce vzbouřených českých stavů nastaly v zemi soudné dny, předznamenané popravou sedmadvaceti pánů na Staroměstském rynku. Cizí dobrodruzi a váleční pobudové se rvou o obrovské konfiskáty, na cáry trhají stará práva, svobody a výsady.

Od staroměstské tragédie uplynul sotva měsíc a už se Chodsko, privilegovaná oblast královských strážců hranic, které se do posledních okamžiků usilovalo o vyplacení z domažlické zástavy, dostalo přičiněním pražského místodržícího Karla, knížete z Lichtenštejna, za nepatrný peníz jako zástavní zboží do rukou Volfa Viléma Lamingera, svobodného pána z Albenreuthu, dosavadního spolumajitele svatokřížského panství.

Švamberkové, vypuzení ze sousedních Poběžovic, byli nahrazeni Táhly z Horštejna a novopečeným baronem Matyášem Gottfriedem (Bohumírem) Wundschwitzem, velikým ctitelem nepomuckého mučedníka. Panu Vilému Popelu z Lobkovic, někdejšímu z pánů direktorů, byl roku 1623 odňat Horšovský Týn. Dostal se knížeti Maxmiliánu Trauttmansdorffovi, zatímco pan Vilém pomalu dokonával svou životní pouť ve vězení na Zbiroze. Jen majetek augustiniánského kláštera v Pivoni nezměnil majitele a utěšeně se rozrůstal.

Lamingerové své panství teprve tvořili a vytyčovali jeho hranice. Smělou rukou brali z majetku obcí, trhali a loupili z královského hraničního hvozdu, do krve se přeli a soudili se svými sousedy a s městem Domažlice o každý švíček půdy, o rybník nebo zpustlou ves.

Mnoho let trvalo, než se všechny hádky a spory urovnaly. Teprve potom vyměřovací práce rychle spěly ke konci a na přesně určených místech začali poddaní sázet hraniční kameny tak, aby z jednoho mezníku bylo dobře vidět na oba sousední. Vysoké štíhlé obelisky rostly ze země jako houby po dešti a na každém se výrazně rýsovala písmena H.K., Herrschaft Kotenschloss, čili panství Chodský zámek, jak své nové sídlo pojmenoval zpupný pán z Albenreuthu. Chodům natruc!

Za necelý měsíc byla hranice vytyčena až po Postřekov, kde na Čerchovce seděl nový hamr, kul železo z nové panské vysoké pece a roztahoval se zde nový panský dvůr Podhamří, který krátce předtím stloukl Laminger z opuštěných selských dvorů a z obecních pastvin. Místo bažin a močálů, jež patřívaly ke královskému pomeznímu lesu a ještě před padesáti lety tvořily přirozenou obranu české země, zelenaly se panské louky, v nich se leskly hladiny panských rybníků a nová široká vozová cesta mířila z Trhanova přes Červený mlýn a klenutým kamenným můstkem překračovala Čerchovku.

Snad po celém Chodsku, píše J. Š. Baar, nebylo druhého místa, kde by bylo prolito víc potu, spácháno více hrubého násilí a křivd a proneseno více kleteb než právě zde. A právě tady se střetly hranice čtyř panství: trhanovského, pivoňského, poběžovického a horšovskotýnského.

"To je skutečně pozoruhodné, Vaše Milosti," upozornil zeměměřič Lamingera. Přísná šlechticova tvář se okamžitě rozjasnila.

"Pozoruhodné, říkáš?"

"Kromobyčejně, Milosti. S něčím takovým jsem se při své práci ještě nesetkal. Jako o vzácnosti mluví odborníci o šumavském Trojmezí a Třístoličníku, kde se spolu dotýkají hranice Čech, Bavor a Rakous. Nebo o trojbokém hraničníku dole pod Čerchovem, kde se setkává území Čech, Bavor a Falce."

"V tom případě zaslouží tak mimořádné místo, aby bylo označeno mimořádným způsobem," zvlnil rty šlechtic. "Beru si to na starost!"

V Babím lomu - v dnešním Babylonu - dal okamžitě tesat mohutný čtyřboký mezník označený ze všech stran iniciálami majitelů jednotlivých panství. Místo hlavice ukončovala hraniční kámen bílá kamenná mísa. Doma se pán postavil k psacímu pulpitu a vlastnoručně psal osobitá pozvání všem třem sousedům, aby se "tuto středu nejblíže příští o hodině polední na toto místo dostaviti ráčili a tam, stojíce každý na svém zboží, zapomenuvše všech trudů a hořkostí, na znamení pokojného míru a sousedské lásky z jedné mísy lahodně pojedli."

Vybraný den byl jako korálek. Laminger osobně dohlížel na kuchaře, dodělávajícího oběd. Páni se sjeli a chválili výborný nápad. Rozestavěli se okolo kamenné mísy, každý ze své strany na svůj pozemek. Komorník postavil do mísy přikrytý cínový kotlík, naservíroval panstvu stříbrné lžíce. Páni se navzájem poklonili, podali si nad mísou ruce a pivoňský převor odříkal latinsky modlitbu. Potom se všichni pokřižovali, komorník sňal z kotlíku cínové víko - a panstvo odskočilo, jako by je uštkl. Místo račí polévky pěnila se v kotlíku rudá krev a z ní se zdvihala zmije se čtyřmi hlavičkami. Svíjela se v slunečních paprscích jako v tanci, zlená očka žhnula a míhaly se černé rozeklané jazýčky.

Laminger a jeho hosté se rozjeli bez jediného slova. Časem vzala zasvé i kamenná mísa. Jen písčitý vršek s několika rozkvetlými trsy slziček našel J. Š. Baar v místech, kde prý stávala.

"Ale zmije se tady ještě někdy v pravém poledni ukáže a tancuje hadí tanec," prozradila panu spisovateli stará babička, která ho sem zavedla a to zvláštní místo mu ukazovala.

Pravým opakem trhanovského pána byla hraběnka z Poběžovic. K jejímu panství patřila i starobylá vesnice Vlkanov. Vlkanovská obecní rada se scházela na porady v lese, který byl odpradávna společným majetkem obce. Rychtář sedával ve zvláštním kamenném křesle.

Když jednou uhodilo veliké sucho, hrozil hlad a Vlkanovští neměli na zaplacení vrchnostenských poplatků a daní, rozkázali panští úředníci, aby ves prodala obecní les a uhradila povinné částky. Jednomu odvážlivci se podařilo proniknout k hraběnce. Vyslechla jeho nářky a rozhodla, že se přesvědčí na vlastní oči. V nosítkách se nechala odnést do vlkanovského lesa. Cestou viděla vyprahlé louky, nizounké schnoucí obilí, které nestačilo vymetat. U rychtářského křesla čekala celá ves. Hraběnka na místě určila novou hranici vlkanovského lesa - o hodný kus ji posunula dál, směrem k Valtířovu, odpustila poddaným některé platby a část roboty. To bylo ve Vlkanově radosti! Sedláci povolali

kameníka a na věčnou paměť dali do kamenného křesla vytesat letopočet 1749, rok, kdy byla dohoda uzavřena.

Na věčnou paměť smíření dvou znesvářených majitelů panství byl vztyčen u lesní cesty nedaleko Miřkova, tam, kde si prý oba po létech konečně podali ruce, pamětní kámen zvaný "Ručičky".

(II/1 - 10)

Variace na témata o Kozinovi, o Lomikarovi

L o m i k a r n a č e r n ý m k o n i

Jiří Kajer: Vod hu nás; Praha: Družstevní práce 1941.

Přehlédneme-li Kajerovu dramatizaci Baarovy povídky **Hanče**, pak kniha **Vod hu nás** (Praha: nakladatelství Družstevní práce, 1941), byla s ohledem na dobové politické okolnosti poměrně odvážnou druhotinou Jiřího Kajera. **Vod hu nás**, kniha devatenácti pohádek a tří pověstí. V pověstech - ***Lomikar na černým koni***, ***Lomikar ha děvečka*** a ***Lomikar ha chudá žena*** - vždy figuruje vlastník trhanovského panství.

Jeren chlapec z Kodova míl v Houjezdě namluvenou divči. Chodíval na ní večer volát ha potom v noci vracel se zase do Kodova demů. Ňák se tam jednou hu vokýnka zdržíl, huž bulo hodně pozdě v noci, hdyž se vracel.

Bula pěkná noc, vězdičky svítily. Šel ha na cestu se hani moc nekoukal. Znál huž jí zpaměti.

Sešel z houjeskýho Hrádku po tý cestice, přišel do luk nad Tranovem ha najednou slyší, jak na věži bíjou hodiny půlnoc. Zpomíl si, co lidi šecko poudají, votřís se ha rozhlíd vokolo sebe. Ha vtom vidí, jak se k němu něco po lukách žene.

Bulo to černý ha ňákyj voheň bulo teký vidít. Chlapec se lek, že by v ňom bul krve nedořezal, hale tůlik mysli mu přece jenom eště vostálo, že se honem požehnál svatým křížem.

Ha to už se k němu hnal na černým koni jezdec, poznál Lomikara. Koňovi šlehal z houby voheň ha Lomikar bul teký černyj jako uhel. Stekle chlapce vobjíl, chtíl na něj s koněm dorážet, hale hned poznál, že se chlapec přežehnál.

"Tuto bulo tvý chčestí," vykřík, "víckrát by si mi tu nebul běhal!"

Chlapec vostál stát, celyj se třís, hale Lomikar huž se hnal pryč, haž se stratil něhde v tý lipový háleji, co vede vod zámku k tranovskýmu Hamru ha cesta dál ke Klenčí.

Hdyž se chlapec z toho leknutí drobet probral, běžíl demů. Přiběh celyj huřícenyj ha doma šecko poveděl.

"Míl si chčestí, chlapče," poudala pryj jejich bába. "Nepožehnát se, tak tě Lomikar roztupál!"

Tři dni mušel chlapec ležít ha vod tich dob huž tamtury vo půlnoci nihdýž nechodil.

Lomikar ha děvečka

Jiří Kajer: Vod hu nás; Praha: Družstevní práce 1941.

Náše máma sloužila na tranovským zámku. Bula tenkrát eště mladá divče ha nevěřila, co se na zámku vo Lomikarovi poudalo.

Hale vytrestalo jí to!

Jednou v poledne, po dojení, nesla mlíko do lochu. De po schodích delů ha najednou vidí, že tám něhdo stojí. Bul celyj černyj ha na hlavě míl třírohyj klobouk s pěřím. Hned poznála Lomikara. Von po ní natáh ruce ha voči mu svítily.

Divče vykříkla, pustila hucháč ha vyběhla po schodích ven jako štvaná. Na dvoře začla křičít, že se jí v lochu vobjevil Lomikar. Muský ze dvora se tám běžíli hned podívat, hale nebulo tám nic, jen rozbityj hucháč ležíl na schodích ha mlíko teklo po nich delů.

Nejdřív si šichní myslíli, že se na schodích něhdo skovál, haby jí postrašil. Hale tuto nebylo možný, protože klíče vod lochu míla jenom šefářka ha ta je nepoučela nikomu, jen hdyž se tám neslo mlíko, tak šla vorevřít. Hdyž si zpomíli, že zrovna, hdyž tám ta divče šla, tlouklo dvanáct hodin ha zvonili poledne, poználi šichní, že to Lomikar vopravdu bul.

Ta divče, jako náše máma, bula tři dni stunavá ha do toho lochu by nebula víckrát šla za nic na sjetě.

Eště poudávala máma, jak tám ňákyj čas pokaždý v pravý polodne přiběh vodněkajď velikyj černyj pes.

Nihdo neveděl čí pes to je ha vodkajď pochází. Máma mu pokaždý něco dala ha tak von se k ní míl.

Jednou ho teký tak krmí ha zrovna v tý chvíli šel po dvoře staryj zámeckyj zahradník. Jask zahlíd, co máma dělá, rozkřík se na ní:

"Cák to jenom děláš, divče bláznová?"

Máma na něj kouká, co že tak křičí: "Nu, dávám tomu psovi žrát!" poudá.

Hale staryj zahradník spustil: "Hani nevíš, do čeho by si mohla přijít!" ha rozkřík se na psa: "Cák tu chceš, ty Lomikare jeren? Alou, marš, hned se ztrať!"

Pes se přikrčil, podíval se smutně na mámu ha potom se ztratil, nihdo neveděl kam ha jak. Ha vod tý doby pryj se ten pes na zámku huž nevokázal.

Staryj zahradník říkal, že to bul zakletyj Lomikar ha že by bul možná mou mámu přived eště do nechčestí.

Mámě se tám potom přestálo líbit ha šla rači zpátky demů.

Lomikar ha chudá žena

Jiří Kajer: Vod hu nás; Praha: Družstevní práce 1941.

V Tranově bula jedna chudá žencká. Práci věčí huž nemohla zastát, protože bula stará ha tak chodívala na pancký sbírat klásky haby míla aspoň kousek živobytí.

Jednou teký sbírá na panckým poli ha zrovna zvonili v Tranově polodne. Žencká sbírá, sbírá ha najednou slyší za sebou ňákyj křik. Vohlídne se ha vidí, jak se k ní na černým koni žene Lomikar.

Žencká se lekla, pustila klásky ha hutíkala k Tranovu. Hu Tranova se vohlídla, hale po Lomikarovi nebulo huž hani památky. Žencká lehla, rozstunála se vod toho leknutí ha třetí den jí vodzvonili.

Hdyž Lomikar začel strašit, postavili jeho přátelský při cestě z Tranova do Klenčí, do Houjezda ha do Kodova boží muka. Ty při houjeský ha klencký cestě stojí dodnes. Ty vod Kodova vodvezli ha sou postavený v polích při cestě z Bělý do Svatýho Kříže, vodkajď Lomikar pocházel. Bulo to na husmířenou Lomikarovo viny.

Hale hu tutich muk se žádnyj náš člověk nepomodlí, protože si nechce v nebi rozhněvát Kozinu, keryj bul vod Lomikara nevině hutracenyj. Haž pryj jednou se tám čistá divče pomodlí ha bure mu chtít pomoct, vobjeví se jí Lomikar ha poví jí, co ha jak. Hdyž vona šecko hudělá ha vydrží, bure pryj Lomikar vysvobozenyj.

Hale k tomu se íčko huž asi žádná divče nevodhodlá ha tak Lomikar bure strašit do soudnýho dne.

"Když se v Klenčí usadil spisovatel Jindřich Šimon Baar a vedle svých vrcholných povídek se věnoval i chodské pohádce, roku 1922 upozorňoval ho Hruška z Plzně, když je nyní mezi rodným lidem, aby konečně dal dohromady i zkazky o Kozinovi a Lomikarovi, kterých - podle Hruškova úsudku - mezi lidem musí být hodně a radil hledat vytrvale zejména zkazky kozinovské. Toho roku jsem se poprvé sešel s Baarem. Hned při první návštěvě sděloval přání Hruškovo a tříhodinovou debatu končil: "Tento úkol dávám na vás. Máte mladé nohy." Z Klenčí domů na Hamr u Trhanova toho dne jsem nešel, ale - letěl. Nejkrásnější chvíle studentského mládí." (JC)

V ě č n á s t r á ž

Jakub Cvačka: Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi. Pověsti a příběhy lidu chodského; České Budějovice: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky 1946.

To bulo hu nás šudýš smutno, dyž Kozinu věšeli, majestáty zpřestříhali, svobodu vzeli, zem svou hlídat nás nenecháli - ha za to šecko dali nám - robotu.

28. LISTOPÁD L. P. 1695

Přetrváli sme věky ha děti Kozinovo v Čechach žijou dál - dál. - - - Haž tám, hde ruka Boží ryjla zemskou mez. - - -

Dyž ináč to nešlo, hukrádli nám lesy, zem, domovo ha chtíli i mluvu ha čest. - V Plzni stála šíbence Kozinovo.

24. LISTOPÁD L. P. 1938

Lomikar novyj na šíbenci vede bratry pod horama, horší Lomikara prvního. Na plzenskyj rynk by se lid nevešel, šíbence bula tvrčí, chtíl pověsit - celou náší duši! - - -

Chtíl - Pámbů nedal! Zapomíl, že slnější jeho je zas náš Ján Sladký Kozina. Tu, hu jeho kamenutý paty na Hrádku nad Houjezdem se zastavil. - - -

"Podívejte se, dyk Hrádek s Kozinou je dneska nyjdál v tom moři německý bídy ha říchů - jako škála," hukazuje staryj Svatoš, houjezkyj písničkář. "Ty z druhý strany na něho vidí ha proto nehumřou! Je vochránce věrnyj, mučedlník praudy. Já říkám, že v tom kameni je kus jeho duší." - - - "Haž něhdy tuten čas si burou děti na hyjtach vypovídat, ajť se hupamatujou, že dyš bula náše zem nejmenší, vokradená vo věnec hor - zase nyjdál Slovanem bul náš Kozina z kamene v Hrádku. Nepovolil! - Boží soud se vopakoval do roka - druhyj Lomikar pád, duch Kozinovo se nám nemušíl vokazovat - - - míli sme ho šický v sobě!" Zvostáli sme tary, zvostáli i tám, Kozina - věkovitá stráž - nyjvyjš v celým kraji - svatyj mučedlník praudy! - - -

5. MÁJ L. P. 1945

Kozina se "zjevil". V kameni na Hrádku v svatozáři slunce. Věky ho tám vídáme, věky ho tám bureme vidět - hale toho dne, hdy Pámbů zas svobodu dal, každyj se tám podíval - vod Postřekovů, Klenčí, Kodova, Houjezda, Mrákova, Stráží,

Tlumačova, Kýčova, Dražinova i bratří zez Lhoty ha Pocínojc - každyj se požehnal. Kozina náš, dnes voprauduckyj Svatyj jako by na nás volál: "Buru s váma dál, zvostaňte věrný rodu, zemi ha praudě, sem věčná váše stráž - živá, tvrdá, nezlomná jako váše čest na věky věkův."

"Sebral jsem cekem na 43 pověstí. Některé z nich vycházely jako pokračování Hruškových prací, na jeho vybídnutí, ve vlastivědném sborníku "Plzeňsko". Z nejkrásnějších po přání Baarově a Hruškově uvita tato kytice posvátnosti." (JC)

Zrzák Lomikar

Jakub Cvačka: Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi: Pověsti a příběhy lidu chodského; České Budějovice: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky 1946.

Hu Kozinů v Houjezdě bulo Boží požehnání doma jako šudýš hu nás. Tenkrat lidi nehumíli reptát, hdyž je ňáký nechčestí potkálo. I Kozinom jednou humříly ňáký děti ha zvostáli jim enom chlapec ha divčička. Bula to rána, hale dij se vůle Boží.

Ve vsi i ve vokůlku Kozinu míli rádi. Dyk míli hu něho i truhlici s majestátama, kerý králové lidu hu nás dávali za vojanckou službu. Náší dycky vytrváli. Tuty papíry nyjvíc Lomikara pálily. Ty hdyby lidi nemíli, huž by mu mušíli dávno sloužit ha dělat votroky. Lomikar neveděl karak na ně. Ha ke všemu eště tuto se stálo, co vám chci řect.

Kozina míl hezkou ženu. Vopravduckyj vobrázek. Jak sem řek, Pámbů bul hu nich doma. Pána Boha pokoušet - lid se tůze bál. Řích ha špatnostě buly doma hu pánů, protože nemíli žádnou práci než tyjrat chudyj lid, hani do školy nesmíl chodit, haby nezmoudřil ha nebul přes ně. Ty míli čas na říchy.

Za říchem teký tak pro hukrácení chodil pryj Lomikar do Houjezda. Hale se zlou se potázal. Karak by náš člověk moh na takuvý věce myslit. Jednou jel vokolo Kozinový v poli a hned mu napádla říšnost. Vodpočívala, hudřená, vlasy potem slepený jako hnětanku, chovála ha živila malýho chlapečka ha za něho se modlila jako každá náše máma.

"Pomáhej Pámbů," pozdraví.

"Dejž to Pámbů," voplácí Kozinka ha dívá se hdo to. Chlapečka honem dává do koše. Nepomyslila hani a pán stojí bedle ní. Enom šustíl, karak bul naparáděnyj. - Lomikar. Bul to hale fíkanyj chlap. Z něčehož nic podává hned Kozinový zlatyj novyj křížek. Husmíl se."Cák tuto má znamenát?" - poudá ženská. "Enom si křížek nechte, modlite se k němu ha dyjte lidem pokoj. Pámbů dává každýmu stejnou mírou, enom si toho vážit. Hdo není spokojenyj se svým, zbůhdarma inde spokojenost hledá." Popádla kůš s chlapečkem ha hutíkala demů.

Dodnes říkáme tám v Kříženovci ha je to hin hned nad Tranovem k Houjezdu.

Lomikar koukal, karak takuvá sprostá ženská může ho tak vodbyjt. "Šak tě dostanu, ty capuchu." - - -

Kozinová neříkala doma hani slovo. Šecko dala na Pána Boha. Dyjť jim dal chčestí na dětech i na chlebě.

Dyž hale čert nespí nihdýž ha tranovskyj pán přišel sám ha ke všemu haž do Houjezda. Bul samá řeč. Nihdo nic. - Za ňákyj čas, příde von zas. Ha tu Kozinka prosí svýho, haby před ním zavřil vrata. Šecko mu poveděla, co se jí stálo.

"Nemij strachu, šak ho naučíme. Jakýpak caviky s takuvyjma," poudá Kozina.

Dyž Lomikar vodjíl, Kozina honem sebral chasu zez dvora, vzeli klacky ha kolomaz. Za vsí si panskýho límla nadešli. V Hrádku po ňom skočili, dva jeho dráby svázali, kolomazí hlavy nadříli. Kozina bul zatim v křížku s Lomikarem. Karak by se moh měřit s chlapákem sedlákem z Houjezda!

"Ha íčko do něho, haby ta říšnost mu z těla vyšla." Buch, buch - hlava nehlava. I jemu hlavu vodříli, kolomazí namazali ha trávou vosypali. Tak tranovskýho "pána" pustili.

"Haby si míl tera ňákou práci ha po dlouhyj čas nemyslil na špatnostě. Než tě tvá hlavu zahojí, pozdraví tě teký Pámbů. S čim kdo hdo zachází, s tim schází a hajdy demů."

Na zámek přišli dlouho v noci, haby je nihdo nevidíl. Lomikar zámek div neporazil. Cák to bulo platný. - Než mu Lomikarka hlavu vyhojíla, huteklo moc vody. V Houjezdě míli pokoj. Než do říchu - rači pod drn. -

Dyž se Lomikar zas vokázal, Pámbů mu pryj hlavu poznamenál jako Kainovi. Míl jí celou zrzavou. Ha dodnes inák na Chocku neslyšíte - než "Zrzák

Lomikar". Nihdýž se nepochlubil, za co to má ha co ho v Hrádku potkálo. Poznál, že s našim lidem nejsou hani řeče, hani hračky ha tepřiva ne říchy! - -

Kozinovi to hale nezapomíl. - -

"Vedením a upozorňováním mé matky hledal jsem a během tří let, skoro denními hyjtami mezi nejstaršími v našich vískách v Podčerchoví, snesl jsem u Baara takový materiál, že se sám, podivil. Tato práce po roce svedla mne i s Hruškou. Baar některé pověsti chtěl pro své dílo, ale později - když jsem přinášel i dosud neznámé zkazky o Kozinovi - rozhodl, aby z nich byla samostatná práce přímo k poctě kozinovské. Je to nepřízní časovou teprve letošní 250. výročí Kozinovy popravy, k jehož uctění a pro památku za všecky staré poctivce Chody toto dílo připisuji." (JC)

K o z i n o v o p o ž e h n á n í

Jakub Cvačka: Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi: Pověsti a příběhy lidu chodského; České Budějovice: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky 1946.

Mušíla to byjt hrůza, hdyž náš lid honili haž do Plzní dívat se, karak budou věšet nevinnýho Kozinu. Mužskyjm nehupádla hani jedna slze enom kvůli dětem, haby něhdy, haž dorostou, pamatovaly, že prauda ha právo bulo při nás. Lomikar moh vidět, že náše víra smrtí Jána Koziny nepadá, hale je eště věčí. - Bolílo šecko - - Co člověk pro děti nevydrží!? - -

Vod Kozinů mušíli ject šický. - Kozinová předtim zašla k Mašinom, kerý vodpradávna v dobrým sousedili s jejich dvorem.

"Stryjčku, bujte tak hodnyj ha vošetřite nám v tý době chalupu," dál se řečí nedostála.

"Hani si nemušíla říkat. Enom buj, divče, pevná. Sou tu děti! - Víš, že Ján humírá za nás šecky, za naší praudu ha náše právo. Dyk vono toho nebure konec. Přídou na nás i českou zem horší časy ha muší se přetrpít. Huž kvůli takuvyjm Lomikarom! Mušíme! Já dycky takuvou zkoušku, co Pámbů na lidi posílá, vodměřuju vječností! Počkej, počkej. Nevíš, jak něhdy bure humírat von. - - Pámbů tě posiluj, nemij strachu pro chalupu ha dobytek, šecko vohlídám ha

pospravím. Ha Jána pozdrav, haby vodpustil, esli něhdy v sousectví bulo něco mezi náma."

Viděl před sebou Kozinovou celou hutrápenou.

"Dycky ste buli jako bratří. Vodpuste i vy jemu." -

Vodjíli. -

Hdo zvostál doma, tomu bulo hůř než tim, co jíli. Vidíli eště Jána spravedlivce, každyj mu haspoň moh vočma řect, že věří ha že jeho praudu nevopustí.

Hu Kozinů chalupa jako po vyhoření. Mašinouc děrek dobytek pospravil, vobhlíd záhumencí, šel do polí, hde Ján chodil; nyjrači bul dnes vo samotě.

I ve vsi šudýš tícho. Věšeli v Plzni Kozinu. - -

S víčerem vobešel stavení, esli je šecko v pořádku ha místo demů, sed si na chvilku v Jánovo sadu bedle včál na staryj špalek. - - Modlil se za duši Jánovo. - - Vězdy huž svítily. -

Hde se veme, tu se veme - vod Dražinova přes trávníky rovnou k němu něhdo de,

"To je náš člověk. Eslipa sem nenese eště ňákou špatnou novinu, dyž de sem ke Kozinom?" myslí si děrek. "Ha čim si to svítí? Tuto je mi divný." Vyčkál ha popošel vod včál.

Na pár kroků děrek poznál, že to Kozinouc Ján. Nechce věřit ha přece se nemyjlí. Na kabátě mu visí svarební pantl vod ženy. Vokolo svítí mu sjetlo, jako mají svatý v kostele.

Děrek klek na zem, sundal šírák ha dívá se za Jánem. Ten vobešel celyj sad. Potom vešel na dvoryště. Děrek de pomálu za nim. Ján stál před stavením. Sundal si teký šírák zez hlavy. Najednou pozvíh ruku ha hudělal kříž nad celým stavením. -

Děrek chtíl na něho zvolát, hale než se hupamatoval ha sílu nabral, Kozina Ján - se ztratil. Jediný, co řek - bulo: "Ty náš svatyj mučedlníku."

Na toto místo, hde Kozina stál, děrek šel ha vidí, že tu svítí člápata po Jánovi. Za chvilku taký zhásly. - Děrek to místo políbil. - -

Šel do mařtalí ha poudá dobytku: "Hospodář vám humřil." Šel zpátky na sad na šecky špalky včalam ha teký tak jim po starým mravu poudá: "Včaličky, dětičky, hospodář vám humřil." - - -

V tom dni, hdy Kozinu v Plzni pověsili, na návsi v Houjezdě se na lípě rozvonil zvoneček sám. Zvonil hodinku Jánovi mučedlníku. -

N e j d r a š í - c o m í l

Jakub Cvačka: Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi: Pověsti a příběhy lidu chodského; České Budějovice: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky 1946.

Lomikarka nebula zlá ženská. Pryj sama Lomikara prosila, haby Kozinu pustil ha lidi nehudloval, dyž vodpraudávna mají takuvý majestáty, dycky buli svobodný ha sloužili enom králi.

"Staryj se vo svý," - vodbyjval jí Zrzavyj.

Ha může to byjt prauda, protože hasi za rok celý panctví prodala tutim Štadionom. Dostála hodně peněz. - Karak jí mohly těšit, dyž na nich je lická nevinná krev ha sou za zem hukradenou, kerou prodávali s našima předkama jako boží hovádka krom tý lický duší. Sprostýmu člověku to nejde na mysel, jak tuto ve sjetě se může stát.

Hde hdo huž v kraji veděl, co Lomikarka provedla. V neděli v Klenčí před Božíma službama bulo jako v oule.

"Ha, vodejde z Tranova hned, sjedomí je pálí šecky" - poudá ten, inyj zase veděl, že i Lomikarka se bojí Koziny, že i pro ní příde ha tak rostla lická zjedavost, co bure asi dál. "Hdyby bula co k čemu, mohla nám to šecko vrátiti ha dát svobodu." - - -

"Chudák, teký de" - vobrátí šický hlavu delů. Vidí Kozinku z Houjezda a dje siroty. Každyj pozdravil, šecky širáky šly zez hlav ha řeči hustály. Každyj myslil na mučedlníka Jána.

Vozval se zvon.

"Cák že tak douho vyzvání?" diví se šický. - Přihrčíl kočár vod Trhanova, v ňom Lomikarka ha tři cery v černý vobleči, haž to vlíkly po zemi za sebou. "Jou, jou, tuto mu nepomůže, dyby míly sukně dlouhý haž na zámek."

V kostele se lid hani nepodíval, hde je panctvo. Viděli Kozinovou s dětičkama ha šický se modlili za Jána.

Po službách se rozcházeli pomálu demů, nečekáli, haž pojede vrchnost.

I Kozinová s dětma bula huž skoro hu novýho kamenutýho kříže, co dala Lomikarka s cerama na tři místa postavit za spasení nebožtíka, dyž slyší za sebou kočár. Neveděla hani, že to je vrchnost. Karapak teký, dyž do kostela přišla spíš ha v kostele mluvila enom s Pánem Bohem. Haby se jí hlava starostěma rozpádla.

Kočár přejíl. Lomkikarka dává zastavit. Poznála Kozinovou podle vobleči ha dětí. De k ní ha pozdraví. Kozinová poudá po nášom: "Dyjž to Pámbů. Vítám Vás ze slova Božího."

"Deme tuvocaď pryč. Ha vás chci prosit za vodpuštění. Víte, co je - -". Víc řect huž nemohla.

Kozinová nato: "Poručte šecko Bolžímu soudu."

Lomikarka vzpomíla, že má v kabze něco zlata. "Smím dát dětom památku?"

"Tuto řeč nechte. Haby Jánovo děti míly zlato z prodýje nášeho lidu, trest by nás mušíl na místě potkát. Ztratily tátu. Věřím, že dyž nic inýho jim nemohl dát, mají šecko, protože nevinnyj před smrtí dal jim to nejdraší - co míl: poslední vocovský požehnání. Ha takuvý požehnání nevyplatíte, dyby toho zlata buly centlíře! - Mjijte se dobře, dite s Pánem Bohem." - - -

Viděla paní - že by šecko dál bulo marný ha z vočí Kozinový dívala se na ní takuvá istá víra ha prauda, že sama pozdravila ha šla do kočáru.

Poslední slovo míla s Kozinovou.

Tuto je prauda.

Takuvá slná vůle ha mysel bula Jánova žena - Kozinová z Houjezda.

- - - - -

Čtenářům bych přál vidět oči a slyšet hlas vyprávějícího Choda Šindelářouc dědu z Postřekova - s jakou úctou a posvátností tento a jiné příběhy podával. Není v mluvě lidské výrazu než jeden: Svatost cítění a pravdy.

O Kozinovi

Ve dvacátém prvním století vychází také Šmídův titul Dudáci a vlčí hlavy (Nakladatelství Olympia a. s. 2008.) s parodií na pověst nazvanou ***O Kozinovi***. Zdeněk Šmíd ji uvodil takto...

Jan Sladký Kozina byl příkladným sedlákem. Ženu nebil, do hospody nechodil, do kostela chodil, šetřil, neklel a nepral se. Byl natolik společensky nemožný, že ho selky v širokém okolí dávaly svým mužům za příklad.

"No jo, Kozina," ušklebovali se ti prostopášníci, "dyť von po večerech čte! A tuhle se přiznal, že i dumá," odplivovali si a honem se běželi někam poprat, aby přišli na veselejší myšlenky.

Kozinovi bojovní předkové si zoufali, ženy ho pomlouvaly, děti mu čmáraly na vrata neslušné kresby, jenom jeho věrná žena Dorotka říkávala:

"Nechte Hondzíka bejt, je takovej do sebe. A je pro rodinu. Jednou všem ukáže, pak budete koukat jako vyvoraný myši."

Atd.

O strašlivém zaříkávání

Zdeněk Šmíd: Dudáci a vlčí hlavy; Nakladatelství Olympia a. s. 2008.

Na Chodsku strašívalo odjakživa, ale vždycky s mírou. Chodská strašidla byla ukázněná, vyskytovala se v pevně stanovených hodinách, dodržovala pravidla a matoucí novátorství jim bylo cizí. Lomikarův duch však strašil, kdy chtěl a jak chtěl, říkal si, co chtěl, a nikdo nevěděl, jak na něj. Například jedna čarodějnice, co byla tak stará, že ještě pamatovala bitvu u Domažlic, tvrdívala:

"Každýho ducha mušíte pořádně voslovit, duch na to čeká. Řeknete třeba: chval každý duch hospodina. Nebo: vidíš, vidíš, to máš za to. Nebo: uhni mi z cesty, já jen plním boží vůli. Takovýho něco když si vymyslíte, nic se vám nemůže stát."

Ale když trhanovský řezník oslovil strašícího Lomikarova ducha "vidíš, vidíš, to máš za to", duch mu nafackoval. Naproti tomu sprostý pacholek z Chodova řekl Lomikarovi "uhni, sroulo", a nestalo se mu nic.

Atd.

Kozina a Lomikar

Marie Korandová: Chodové v pověstech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2006.

28. listopadu 1695 na šibenici v Plzni popraven odbojný Jan Sladký Kozina - což byl jeden z důsledků sporu Chodů s pánem z Albenreuthu, tak řečeným Lomikarem. Za výzvu na boží soud chtěl Lomikar ztrestat Kozinu i po smrti. Rozkázal, že nikdo nesmí mrtvolu sejmout. Až ji havrani rozklovou a sama spadne ze šibenice, kat ji na místě zahrabe.

Takovou potupu nemínili Chodováci svému mučedníku dopustit. Před svátkem Všech svatých vypravili se tajně do Plzně. S pomocí doubraveckých sedláků v noci popraveného sňali a pochovali na hřbitově u kostela svatého Jiří. Aby v den Dušiček odpočívalo tělo v posvěcené zemi.

V to smutné dušičkové ráno šla Kozinka s dětmi k hrobům svých drahých do Klenčí. Farář Lenk kropí rovy, vdova se modlí za nešťastného muže. Vtom ji chlapec tahá za šerku: "Koukejte, mámo, tamhle jde náš táta!"

Opravdu jde! Krokem, od Trhanova po chodovské cestě, plátěnou košili rozhalenou, na krku krvavý proužek od oprátky. Vede si černého psa a zřetelně vyslovuje: "Boží soud!"

Toho rána skonal náhlou smrtí pán z Albenreuthu. Vrchnost nařizuje zvonit, ale hlavy zvonů se sice hýbou, srdce nikoli. Sprška posvátné vody přinutí k pohybu i srdce - jenže hlas se neozve.

Krutý vrah straší v okolí Trhanova, tu v podobě černého jezdce na černém koni, jindy co nahý a ohnivý jako železo, jindy byl černým býkem, černým kocourem nebo psem, vraným koněm s ohnivýma očima...

Až jedné noci se vrací piskač od muziky z Újezda a zjeví se mu převtělený Lomikar. Piskači se rozklepala kolena, ale hned se vzpamatoval a zadrkotal

zdřevěnělým jazykem: "Kdyby tě už, dušičko nešťastná, Pánbůh od tvého trápení vysvobodil a dopřál ti věčný klid a pokoj!" Sotva domluvil, poznal v ohnivákovi Lomikara. Ten se na muzikanta dlouze zadíval a krotce řekl: "Děkuji ti, dobrý člověče! Kdyby byl každý, koho jsem tady potkal, udělal to, co ty, už dávno jsem nemusel strašit."

(III/1 - 4)

Variace na pověst "Vo Prunykirglovi"

Vo Prunykirglovi

Jiří Kajer: Vo kouzelnyjch dudách: Chodské pohádky; Mladá fronta 1960.

Kajerův "Prunykirgl" je povídkou a navíc nejrozsáhlejší ze všech "Prunykirglů", které slovesné umění Podčeskolesí zná.

Prunykirgl pocházel z Pece, syn dřevaře. Kteréhosi dne vytrestal do němoty mysliveckého mládence, napřáhnuvšího ruku s karabáčem na jeho otce. Pak se po Prunykirglovi slehla zem a na zámku si vylili zlost na Prunykirglově otci: přivázali ho na lavici a ztloukli tak, že do večera zemřel. Do týdne ho následovala i manželka.

Mladý Prunykirgl žil jako zbojník: panstvo trestal, chudým dával.

Když se myslivecký mládenec vylízal z ran, choval se k lidem ještě hůř a umanul si, že se Prunykirglovi pomstí. Na Čerchově se setkal s divokým lovcem a upsal mu svou duši za kulku, která vždycky trefí. Jeho myslivci a drábové obklíčili bavorskou hospodu Peklo, v níž pobýval zbojník se svými. Při velké přestřelce zasáhla kulka mysliveckého mládence Prunykirgla do srdce.

Prunykirgla ha jeho kamorády zahrabali lidi z Pekla na kráji lesa do jámy, hani kříž jim pání nedovolili postavit. Hale za pár dní huž stál na hrobě, jako by sám narost. Marně pání poroučeli kříž vodstranit ha spálit; za tyjden tám stál znova. Za párkrát to pány vomrzílo ha kříž vostál stát na památku těch, který v boji proti pánum nerozmyjšleli položit to, co má každyj člověk nejdražší: svuj vlastní život.

Ha lesmistr? Chodil tary eště deset let; zamlklyj, podmračenyj, zlyj. Hdyž huplynoul jeho čas, vypravil se večer na Čerchov ha víckrát ho nikdo nehuhlídal. Co se s nim stálo, nihdo neví a nihdo se nedoví.

O jednom zbojníkovi

Zdeněk Šmíd: Dudáci a vlčí hlavy; Nakladatelství Olympia a. s. 2008.

Prunykirgl měl ze všech nejsilnější svaly. Rváči mu šli zdálky z cesty, vrchnost ho nechávala pytlačit a medvědi se s nářkem vzdávali, sotva ho ucítili na pokraji lesa. Nebál se ho jenom trhanovský myslivec, mladý, hezký a tak nafoukaný, že se s ním nikdo nebavil, a nikdo mu proto nevysvětlil, co všechno z něho dokáže Prunykirgl nadělat.

Prunykirgl však byl dobrák: když zrovna nezápasil, rád každému pomohl - porážel voly pěstí, tahal krávy z bahna, lámal skály, usmiřoval sousedy a chodíval s tátou do lesa na robotu. Táta byl starý a práce ho zmáhala. Jednou se posadil na pařez, ale v tu ránu tam byl myslivec a rozkřikl se:

"To by tak hrálo, dědkové se budou válet a panští myslivci aby na ně dělali! Jedeš z toho pařezu, kůže líná?"

"Huž, huž," odpověděl táta, čímž chtěl říci, že se co nevidět pustí zase do práce, ale myslivec chodsky neuměl a napřáhl na tátu bičík.

"Copa to děláš?" oslovil ho dobrácky mladý Prunykirgl. "Dyť to je můj táta, skrčku zelená!" Sebral bičík a zahodil ho do křoví i s myslivcem. Myslivec naládoval pušku, ale Prunykirgl mu ji zase vyládoval, přerazil, vytřepal myslivce z kamizolky a trošičku s ním bouchal o zem, dokud myslivec neomdlel.

"Máš, cos chtěl," oslovil myslivcovo tělo, schoval je do křoví a oprášil si ruce. "Podruhý tě rovnou zabiju. Já jsem ten strašlivej Prunykirgl. Jaúúúú!"

"Ty sroulo," řekl mu otec. "Íčko tě umlátí na zámku a mě s tebou!"

"Neumlátí, uteču," povídá Prunykirgl, "vezmu pár kamarádů, a tak dlouho budem honit pány, dokud vám všem nepřineseme tyhlety červánky svobody!"

Posbíral zbytky flinty, ještě jednou válečnicky zavýskl a ustoupil na bavorskou stranu hor.

Večer našli drábi myslivce, sebrali tátu a vyptávali se ho, kam šel Prunykirgl. Když jim řekl, že pro červánky svobody, umlátili ho k smrti.

Myslivec se naopak uzdravil a prožité utrpení mu vtisklo do zjizvené tváře interesantní výraz. Dívky schválně chodily vyžínat paseky a předstíraly, že kradou dříví, aby je myslivec chytil, ale on si jich nevšímal.

"Já ho beztak zabiju," šeptával v bezesných nocích. "Já ho tak zabiju, jak ho eště žádnej v životě nezabil."

Prunykirgl se zatím toulal v hlubinách lesů. Čerchovské lesy byly tenkrát opravdu hluboké, protože je páni sice plundrovali, ale jen zaostalými feudálními prostředky. Proto se v jejich příšeří mohl skrýt psanec, poctivec, lotr, stádo krav či pašerácká hospoda, lesům to bylo jedno.

Před hospodou uškrtil Prunykirgl medvěda, věnoval ho krčmáři, dal všem nalít a prohlásil:

"Hrrr na pány. Já jsem ze všech nejsilnější Prunykirgl a umlátil jsem panskýho myslivce. Teď bysme třeba mohli zapálit Domažlice nebo Norimberk."

Zpočátku to psance z bavorských hospod bavilo. S válečným vytím se hnali krajinou nebo číhali v soutěskách na panský kočár. Zámky hořely, šlechtičny plakaly, šlechtici chudli a zbojnické jeskyně se plnily zlatem. Ale vojáci zbojníky stříleli, dívky je zrazovaly a drábi je poutali jednoho po druhém. Nakonec Prunykirglovi zbyli jen tři bavorští zlosyni. Sešli se v tajné hospodě a první bavorský zlosyn řekl:

"Už mě to nebaví. My jsme přece odjakživa pašovali tabák."

"Sem tam jsme zamordovali pocestnýho," připustil druhý bavorský zlosyn, "ale jedině chudáka, abysme si náhodou nepopudili císaře pána."

"Ať žijou starý časy," dodal třetí bavorský zlosyn. "A kdo s tím nesouhlasí, ať jde pryč. S kudlou v zádech samozřejmě."

Prunykirgl je sice všechny tři jednou ranou zabil, ale připravil se tak o poslední zbytek vojska. Nezbylo mu, než se přizpůsobit. Na podzim sestupoval do chodských vesnic žlutým a zeleným lesem a místo červánků svobody přinášel vesničanům sůl, bavlněné šátečky a ohavný šňupací tabák zvaný prysul. Spal na půdách a v houští, tahal rance zboží rosnatými pasekami a v jarních nocích

prchal před vojáky v rozmáčeném sněhu. Potom koukal do bavorského piva a vzdychal, že takhle si tu svobodu nepředstavoval.

A zatím trhanovský myslivec snil o tom, že Prunykirgla zabije tak, jak ho ještě nikdo v životě nezabil. Nejedl a nepil. Utrpením už tak zkrásněl, že vitální chodské dívky kladly zaječí oka v pravé poledne kolem myslivny, aby na ně alespoň kámen hodil. Ale on o zajíce nedbal; když se stmívalo, střílíval po stínech smrků v domnění, že je to Prunykirgl.

Nakonec si nechal poradit, sebral svěcenou křídu a zvečera vyrazil na vrchol Čerchova.

V těch dobách se tam vyskytovalo strašidlo zvané zelený lovec. Bylo lesní barvy, běžné velikosti a vcelku příjemného vzhledu. Horší byli lovcovi podřízení: nechutná chamraď hejkalů, duchů, neviditelných vozů, bezhlavých koní a koňských hlav, sumárně zvaná divoká honba. Občas vtrhli do kraje a vždycky někoho přejeli, ušlapali, ukopali, ustrkali nebo přinejmenším nadosmrti zbláznili. Ale myslivec se nebál.

Před půlnocí dorazil na Čerchov, měsíc se míhal mezi mraky jako letící lebka. Myslivec načmáral svěcenou křídou kruh, skočil dovnitř a čekal, co bude. A bylo. Přihnala se divoká honba. Tlačili se kolem kruhu, mrkali na myslivce, hýkali, ržáli a páchli, vzduchem poletovali hadi škalníci a při zemi se batolila krvavá kolena. Pár nejodpornějších příšer se proměnilo v kypré dívky a nemravnými pohyby lákaly myslivce z kruhu.

"Vlezte mi na záda," oslovil je myslivec. "Já chci vašeho vedoucího."

Příšery zavyly a vsákly se do humusu. Nevsákla se pouze jedna ohnivá svině a na té seděl zelený lovec.

"Co chceš?" řekl.

"Prunykirgla."

"Máš ho mít. A dáš mi duši."

"Pro mě za mě."

"Tak pojď z kruhu. Neboj se, teď jsme obchodní partneři."

Myslivec vyšel z kruhu, lovec ledovým hlasem uhasil ohnivou svini a poslal ji spát. Rozdělali ohníček, lovec přinesl hrníček, vařil, čoudil, lil hadí krev,

strouhal drápy, vhodil střelu stříbrnou, míchal, míchal, dusil, škvařil a nakonec povařil. Holou strašidelnou rukou vytáhl z hrnce stříbrnou kouli, olízl ji a podal myslivci.

"Příští půlnoc," povídal, "z tohoto místa kouli vystřelíš. Čí jméno při tom řekneš, ten padne. Za rok a den mi dáš duši." Pak se honem rozplynul, svítalo.

Druhou noc se myslivec znovu škrábal do čerchovských svahů.

Prunykirgl zatím seděl v hospodě, na klíně bavorskou Němkyni, plácal ji po stehnech a vykřikoval:

"Eště muším uškrtit jednoho myslivečka v kamizolce zelený, co mě i ve spaní znervózňuje. Těmahle dvěma prstíkama mu zmáčknu chřtánek a potom ho zahodím, nevěříš? Sáhni na ty svaly! Jaúúúú!"

Myslivec naládoval pušku, pozvedl ji k nebi a zvolal krkavčím hlasem:

"Prunykirgl!"

"Někdo tě volá," polekal se krčmář. "Tak divně..."

A daleko na Čerchově myslivec stiskl spoušť.

"Jaúúúú," zavyl ještě jednou Prunykirgl. Ale už to nebyl válečný pokřik. Spadl ze židle i s Bavoračkou. V srdci měl díru po stříbrné kouli.

A Chodové dál čekali na červánky svobody.

"Zabili Prunykirgla," vyprávěly už nazítří babky na Peci.

"To je teď svět," bědovali pašeráci, "někdo ho trefil skrz zavřený vokno!"

"Jaúúúú," zavyl trhanovský myslivec a objal první dívku, co mu přímo na dvoře kopala vlčí jámu na jeleny. "Pojď dovnitř," křičel, "a ty taky. A vy tři taky. Teď se budu konečně radovat!"

Radoval se víc a víc a v těch radovánkách poznal, že nejzbytečnější léta našeho života jsou ta, která strávíme nenávistí. Ale poznal to pozdě. Jednoho večera před ním stanul zelený lovec.

"Počkej," zaprosil myslivec. "Dneska má přijít Mančinka, ta nejmilejší. Tolik se těší -"

"Dobrá," svolil lovec. "Noc je tvá. Ráno tě čekám."

Tu noc myslivec miloval Mančinku, jak nikdy předtím nikoho nemiloval. Chci tě mít pořád, říkal jí. Já tebe taky, vzdychala Mančinka. Budeš mě mít až do smrti rád? Budu, slíbil jí a zbledl.

Napadlo ho, že Prunykirgl stejně vyhrál.

"Já tě budu mít taky až do smrti ráda," řekla.

Ráno jí myslivec pohladil vlasy a vydal se do lesa za zeleným lovcem.

Stejný literární zdroj, Šmídovy Dudáci a vlčí hlavy, se rozvádí o skutcích ještě jinak pochybných lidských typů. Jako v pověstech O Zdanovcovi a O Roblovi.

O Zdanovcovi

Lidé nemají co mluvit do role, kterou jim osud přidělí. Ani rychtář Zdanovec z Tlumačova neměl na vybranou, když byl postupně slušným člověkem, boháčem, lakomcem, zlodějem, šestinásobným vrahem a nakonec se z něj udělalo strašidlo.

(...)

"Íčkont udeřila hodina mý pomsty," zvolal Zdanovec a vytáhl bednu z domu. Napadlo ho, že Napoleon právě přichází o peníze na náboje, takže se bude muset vrátit do Francouzska.

Tím že tedy Zdanovec zachraňuje lidstvo od válečných běd a po smrti bude možná prohlášen za svatého.

"V pozadí všech válek jsou špinavý peníze," prohlásil na dvoře a zahrabal pokladnu do hnoje. Pak ulehl, ale neusnul. Vstal, vyhrabal bednu, zaspřáhl koně, vynesl bednu na vůz, navrch naplácal hnůj a vyjel na pole. Vykopal díru, strčil do ní bednu, zaházel hlínou, zamaskoval hnojem a vrátil se domů ještě před svítáním.

Ráno bylo u Zdanovců živo. Bledí vojáci lítali po statku, hledali bednu a chtěli zastřelit Zdanovce. Potom hledal bednu bledý důstojník a chtěl zastřelit všechny.

"Vrať tu kasu, Zdanovec," řekl vysloužilec Matij, "stejně všichni víme, že ji máš ty, protože tě dobře známe."

Francouzští vojáci to však nevěděli, s pláčem se hrabali ve hnoji a hrozili na sebe pěstí.

"Ať jsem jakej jsem," chechtal se Zdanovec, "ještě mi poděkujete, že jsem Napoleonovi zarazil jeho rejdy a že teď bude všude na světě dobře."

Potom odvedli šest vojáků, co měli bednu hlídat, k vápenici za vsí, zavázali jim oči a nechali je skákat přes jámu tak dlouho, dokud tam všichni nespadli.

A mladičký Francouz, co vydržel skákat nejdéle, vykřikl, než mu vápno zalilo ústa, strašlivá francouzská slova a jeho hrozící prst čněl dlouho nad hladinu. "Prej ten, co tu bednu ukrad," řekl vysloužilec Matij, "nemá mít v hrobě pokoje. Prej má věčně věkův bloudit a štěkat jako pes."

"To by tak hrálo," zpupně zvolal Zdanovec. "Já náhodou budu po smrti s Pánembohem jedna ruka, protože jsem zachránil lidstvo vod napolijonskejch válek."

Ale nezachránil nikoho před ničím, a tak si aspoň za ty peníze koupil koně, krávy, pole, les a něco málo přidal dceři na věno, zatímco selce na šátek mu už nezbylo.

"Já si myslím, Panebože," řekl pak, když umíral,v "že se můžu každýmu nebešťanovi klidně podívat do očí, protože jsem nevinnej jako lílije."

"A co těch šest Francouzů?" zamračil se Pánbůh.

"Stejně by jim rozpárala břicho šavle nebo granát," řekl Zdanovec. "Takhle ale já jsem svým činem těžce poškodil Napolijóna a málem zajistil mír pro všechny časy."

"Za tu lumpárnu," rozkřikl se Pánbůh, "budeš strašit na tlumačovským katastru věčně věkův."

O Roblovi

Že byl Robl neznaboh, nezdvořák, lakomec a zloděj, by mu všichni rádi odpustili, každý nemůže být svatý Antonín a Robl ani nikoho nezabil, říkávalo se v Klenčí. Jenže ten skrček uměl i čarovat, vodu měnil v mléko, písek v zrní, a jednou ho viděli, jak zastavil krupobití, a to už je moc, to slušný člověk nedělá. Byla to děsivá scéna: z jedné strany šlo krupobití, z druhé strany šel Robl, a

když na sebe narazili, udělal Robl holí čáru a kroupy tloukly jen po tu čáru, dál ani nebřinklo. Samozřejmě že mizera Robl tu čáru nakreslil těsně před svým polem, vypravit se s holí k lesu a zachránit tak Klenčí ho ani nenapadlo. Z toho všichni poznali, že Roblovy schopnosti nejsou od boha, nýbrž ze strany zcela opačné ...

O Prunykirklovi

Marie Korandová: Chodové v pověstech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2006.

Dost křivolakými cestičkami se páni Lamingerové prošlapali k chodskému zboží a hned, bez ohledu na stará privilegia, hodili na krk někdejších královských strážců hranic robotní chomout. Darmo se Chodováci stavěli na paty, darmo se dovolávali pomoci a spravedlivosti u nejvyšších míst. Pracovat v dolech a hutích je však Laminger nedonutil. Vlastně ani nechtěl. Aspoň měl záminku a mohl volat děláče z Bavor. Ze dne na den rostou nové hamry, hutě, doly a vysoké pece, do královských lesů se zakusují chajdy uhlířů a dřevorubců. Hraniční hvozd, do té doby výsostně český, se začíná ozývat německou řečí.

Brzy po roce 1652 dává lamingerovský regent Melichior z Aschenbachu v újezdském lese svést trojí vodu ze studánek a potůčků, aby uhnala stoupy na tlučení rudy. Na úpatí Čerchova, na místě někdejší pily, založil železářkou chuť s vysokou pecí. Topilo se jen dřívím a dřevěným uhlím a můžete si myslet, že ho bylo třeba zrovna dost.

Pecáčtí hutníci, dřevorubci a uhlíři přišli z Bavor, ale brzy mluvili česky. Jen v řeči jim zůstalo hodně německých slov. Jména po chalupě byla samozřejmě německá. U obecní studně - německy Brunn - stála chalupa U Prunů. Jejím obyvatelům říkali Prunuc, malému Jiříčkovi Kirkl nebo Prunykirkl.

Rostl jako z vody a síly měl k neuvěření. V deseti, ve dvanácti letech pomáhal tátovi v lese jako dospělý chasník. Jednou, to už byl drobet starší, se nepohodl s panským myslivcem. V pranici ho trochu zmáčkl a panáček zůstal ležet.

Sáhnout na vrchnostenského člověka, to bylo tenkrát zle!

Prunykirkl si spočetl, že by ho vězení neminulo. Ztratil se jako zrnko máku v nekonečných lesích, našel si pár ostrých kamarádů a vypověděl pánům válku.

S větrem o závod nesly se po vsích zprávy, jak lesní chlapci přepadli panského ovčáka u Babylonu. Svázali ho, pobrali mu ovce a poručili, aby vyřídil na trhanovském zámku, že tohle je teprv začátek.

Krátce nato lehly popelem panské stodoly, div divoucí, že nechytl zámek.

Potom přiběhl panský porybný z Hamru s nářkem, že u Postřekova a Klenčí hoří panské rybníky. Lidé se sběhli, ale nezachránili ani rybičku.

Páni dostali vítr. Hrozili, nařizovali, přezvídali mezi lidmi, slibovali odměnu. Marně. Poddaní měli Prunykirkla rádi. Varovali ho, radili mu, skrývali ho před panskými špehy. Byl jejich. Pánům bral, potřebným dával. Jako tuhle Mance Dolejších z Dílů.

Sloužila, chudák, kolik let v Brodě v Bavořích. Macecha ji tam vyštvala, aby neměla sirotka u stolu. Manka uměla v práci zatáhnout, marky šetřila, není divu, že se našel slušný chlaapec a měla být svatba. Divče dala ve službě výpověď, pytlíček s penězi zastrčila do záňadří a pustila se domů. Přes hraniční les.

Táhl se tenkrát od Brodu až k Peci a loupežníků v něm bývalo jako hřibů. Mance nebylo všechno jedno, ale co si pomůžeš? Volky nevolky musela jít.

Jde tak, jde a najednou ji dohoní člověk jako hora. Mladý, statný, na zádech ranec, v ruce pořádná sukovice.

Manka se lekla, krve by se v ní nedořezal, ale chasník spustil veselou. Jak se jim ve dvou pěkně půjde, zazpívají si a cesta uteče, než bys řekl švec.

Divče koukla po mládenci a ztratila strach. Za chvíli si povídali jako staří známí, jako by spolu byli husy pásli. Manka se dokonce přiznala, že jde ze služby domů a nese si všechny peníze. Jen truhličku se šactvem prý za ní pošlou po formanovi.

"A to se nebojíš? S penězi, sama, přes les? Kdyby tě potkal Prunykirkl!"

"Copak Prunykirkl," povídá Manka. "Ten chudému neublíží. Stokrát horší jsou bavorští lapkové."

Neznámý se zasmál a hned rozpřádal řeč. Manka vyprávěla, co si po vsích povídají, jak Prunykirkla chválí, jak mu děkují. Než se nadáli, les zřídl a cestička skočila do dílských luk.

"Tak už jsem doma," potěšila se Manka a zvala mládence aspoň na kapku mléka. Ten ale kroutil hlavou, že ne, dneska že do vsi nepůjde, že musí ještě kousek dál. Shodil ranec, vybral malou škatulku, něco naškrábl zednickou tužkou a podal Mance. Prý na památku, že si tak pěkně popovídali a zazpívali. Ale otevřít ji smí až doma!

Manka poděkovala a než schovala balíček do kapsy, po vandrovním jako by se slehla zem. Na divči padl strach, vzala nohy na ramena a upalovala domů. Na balíček vzpomněla až večer v komůrce. Rozvázala provázek - a v krabičce pytlík stříbrných marek, tolarů a zlaťáků!

"Kdo ti to jen, holka, dal?" žasl Mančin milý. Převrátil škatulku a čte: "Od Prunykirkla."

Do smrti vzpomínala Manka na Prunykirkla v dobrém, zato bába Levanda mu nemohla trefit na jméno.

Poctivá práce bábě nikdy nevoněla. Spíš se přitočila k pánům a tak si sháněla živobytí. Jednou šla přes les a nesla džbánek kolomazi, co pecácký myslivec oplácel babylonskému. Bylo to v létě, slunce pražilo, bába se potila a ten nešťastný džbánek byl těžší a těžší. Nakonec Levanda sedla na pařez, džbán opatrně mezi nohama, a z kapsáře vytáhla krajíc na posilněnou. Chleba okoralý, bábě v suchých ústech rostl, nemohla sousto pozřít - a v té zlosti stojí před ní myslivecký, mládeneček krev a mléko, klobouk se sojčím pírkem pěkně na stranu, usmívá se, zdraví a pouští se do řeči, jako by s bábou jídal z jednoho hrnku. Levanda div nevyskočila z kůže. Odpovídala na půl úst. Teprv když myslivec zatočil řeč na loupežníky, pustila jazyk na špacír.

"Všechny by je měli páni pozavírat. Pětadvacet každému na holou, a ještě víc. Člověk aby se bál za bílého dne vkročit do lesa, nos mezi očima by jednomu ukradli!"

"To snad ne, babičko," chlácholí ji myslivecký. "Slyšel jsem, že potřebným dávají, sirotky obdarují, jen na pány prý mají zvrchu."

"Ba právě, to je ze všeho nejhorší!" rozkřikla se bába. "Na pány se sahat nesmí! Vrchnost je od Pána Boha. Kdo se jí protiví, Bohu se protiví. Jako ten Prunykirkl. Na prvním stromě by ho měli oběsit!"

"Znala jste Prunykirkla, když je z Pece jako vy, babičko?" optal se myslivec.

"Jako svoje boty ho znám," křičí bába. "Kvítko z čertovy zahrady. Už jako kluk se s každým pral!"

"Tak se koukněte, jestli mne poznáte!" zasmál se myslivec a strhl klobouk.

Levanda vykřikla, chtěla utíkat, ale Prunykirkl ji chytil za sukni, kolomaz vylil na pařez a třep! bábu do lepkavé kaše. Ruce jí svázal dozadu.

"Aby ses mi nevytáhla z svých chuten a neběžela na mne žalovat v košili!" Zazubil se, zamával kloboukem na rozloučenou. Marně bába křičela. Marně nadávala, volala o pomoc. Les polykal slova jako maliny. Až k večeru ji vysvobodil pecácký hajný, když se vracel z pochůzky.

Kdo ví, kolik let chodil Prunykirkl hraničními lesy. Jedněmi milován, druhými nenáviděn. Podle postřekovské pověsti zemřel v bavorské hospůdce V Pekle, kde si ho našla skleněná kulka myslivce čarostřelce.

Na Peci zas vyprávěli, že Prunykirkla přemohl silný Honza z České Kubice. Po veselce si vedl mladou ženu z Draženova domů, stihla je tma a museli v lese přenocovat. Vyplašili loupežníky, kteří se právě chtěli dělit o lup. Bavorské ptáčky i s Prunykirklem Honza pochytal, vyprášil jim kalhoty a přehodil je přes paseku, aby trefili k hranicím. Do Čech se už víc neopovážili. Lidé, jimž řečná Káče noční příhodu nesmlčela, Honzovi děkovali, že je zbavil loupežnické spřeže. Děkoval mu i trhanovský hrabě Stadion. Za odměnu ho chtěl vzít do svých služeb. Dělat že nebude nic, jen dobře jíst a pít a pánům hrabátkům, když přijdou na zámek na návštěvu, předvádět silácké kousky. Honza odmítl. Nesloužil prý v životě nikomu než Bohu a svým starým rodičům a sílu dostal od Nejvyššího na práci, ne k ukazování.

Chudobnému člověku neublížil ani loupežník Pucbidl. Rád vystupoval v převlečení - za hraběte, za knížete pána - a z panského bral jako straka. Jak přišel, tak se ztratil, a nevíme o něm nic. Ani kam se poděl, ani kde schoval naloupené poklady.

Čarostřelec

Marie Korandová: Chodové v pověstech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2006.

Psal se rok 1710. Jeho Milost pan purkmistr svobodného královského pomezního města Domažlic kráčel k radnici, jako by šlapal po soudku střelného prachu.

Jak by ne! V radní místnosti už třetí týden zasedali slovutní členové městské rady a moudře a opatrně zvažovali míru provinění poddaného Jiříka Schmidta čili Kováře, obviněného, ó hrůzo hrůzoucí, ze spolku s pekelnou mocností za účelem získání střely, co nemine cíle!

Schmidtovi bylo sotva osmnáct, ale jeho jméno obletělo křesťanský svět. Zprávy z přelíčení neztrácely na zajímavosti a ještě po dvaceti letech vyšly v německém Lipsku tiskem.

Je sice pravda, že evropskou veřejnost informovala o čarovných střelách inkviziční kniha Kladivo na čarodějnice, a to už od konce patnáctého století, ale v záplavě ostatních hrůzostrašných praktik vyzněly tyto zprávy asi málo výrazně.

Teprve proces Jiřího Schmidta uvedl čarostřeleckou látku do evropských budoárů, do měšťanských domácností a nevolnických chalup. Baroko ji nafouklo jako mýdlovou bublinu a nechalo vyzářit pochmurně fantastickou duhou barev. Ta zvábila romantického básníka a libretistu F. Kinda. Skladatel Carl Maria Weber se sklonil nad spinetem. Nedočkavé prsty zajely do kláves. Muzikantským pokojíkem zazněly první takty Čarostřelce.

A ve výchozím místě? Na Domažlicku?

Zde čarostřelecké téma zakotvilo v lidovém vyprávění. V pověsti z horního Chodska.

Podle ní nebyl čarostřelcem nikdo jiný než myslivecký mládenec, s nímž se Prunykirkl svého času pustil do křížku, než prchl do lesů.

Prunykirkl se stal loupežníkem, obklopil se hrstkou nebojácných chlapíků a jako správný lidový hrdina pánům bral, chudobným dával. Potom ale padl do vleku darebáků, co ho naučili karbanit, pít a žít na vysoké noze. K tomu potřeboval peníze, moc a moc peněz. Když nestačily panské pokladnice, zašel k sedlákům a nakonec se nestyděl obrat chudáka o poslední groš. Lidé přestali mít Prunykirkla rádi, vyhýbali se mu a myslivecký mládenec dnem i nocí přemýšlel, jak na škodnou vyzrát.

Jednou, za pochmurné jarní noci, kdy se zas převaloval na žhavém lůžku, slyší od Čerchova psí štěkot, halekání lovců, hlahol lesních rohů. Divoká honba! - uvědomil si mládenec a už věděl, co udělá.

Počkal na nov měsíce a potom ve tmě tmoucí, svěcenou křídu v kapse a v srdci odhodlání, vydal se na Čerchov. Na skalnatém vrcholku nakreslil křídou kruh, postavil se dovnitř a k půlnoci zavolal: "Divoký lovče! Ukaž se mi!"

V lese se strhlo dopuštění. Křik, rachot, hvízdání, dupot, všechno se valilo a točilo v zběsilém víru, ale kruh překročit nemohlo.

"Zavolejte mi svého pána!" poručil mládenec - a už tady stál. Vysoký, šlachovitý, v zelených šatech, oči jak řežavé uhlíky.

"Co ode mne chceš?" obořil se na mládence.

"Kulku, která nemine cíle!"

"Vzácná věc! Co za ni?" zasmál se zelený lovec. Věčná honba ztichla.

"Vím, že chceš mou duši," zašeptal myslivec.

Z očí divokého lovce vyšlehly plamínky, zapálily suché roští, kde se vzala, tu se vzala malá pánvička, bublalo v ní cosi, kloktalo, lovec míchal, z kapes přidával koření. Najednou ohníček zhasl, pánev zmizela a lovec ofukoval na dlani kuličku.

Myslivec bez bázně vystoupil z kruhu. Potěžkal kuličku. Leskla se jako ze stříbra, ale byla skleněná. Divoký lovec vysvětlil mládenci co a jak. Myslivec se mu upsal krví a rukoudáním slíbil, že přijde, až uplyne deset let.

Ráno se probudil zalitý potem. Nevěděl, jak se dostal do myslivny a do postele, co byla skutečnost a co zlý sen. Jen skleněná kulička znala pravdu.

Uplynulo nekonečných čtrnáct dní. Prunykirkl řádil, na zámek hlásili zas několik přepadení, hrabě zuřil a vrchní nadával, celý lesní personál musel k raportu, všichni hlučeli, sakrovali a překřikovali se, jen náš mládenec na hromy a blesky mlčel jako dub a pod vousky se usmíval.

Usmíval se i večer, kdy si přehodil pušku přes rameno a zamířil k Čerchovu.

Měsíc svítil jako rybí oko, byl v úplňku. Les dřímal, jen občas teskně zašuměl, vzdychl ze sna. Když hvězdy ukázaly půlnoc, nabil myslivec čarovnou kuličku do

pušky, pomyslel na Prunykirkla a vystřelil. Houkla rána, lidský výkřik prořízl ticho.

Prunykirkl zrovna seděl se svými chlapci v hospůdce V Pekle na bavorské straně hranic. Dudy ječely, chlapci zpívali a vyhazovali ke dřevěnému stropu rozpálené tanečnice.

Prunykirkl seděl u stolu sám a sám.

Ještě musím zabít myslivce, snul plány v duchu. Potom koupím chalupu, oženim se a začnu hospodařit. Zvedl sklenici, jako by černým bavorským sám sobě chtěl zpečetit slib, ale nedonesl ji k ústům. Kostnatá ruka mu sevřela rameno. Prunykirkl koukne - zelený lovec! Než stačil říct slovíčko, hrklo v hodinách a kukačka odpočítávala půlnoc. Hvízdla ranka, krátká, ostrá. Prunykirkl vykřikl, chytil se za srdce.

"Mně už, kukačko, nedokukáš," zašeptal a svezl se na zem.

K ránu ho kamarádi vynesli z hospody a tajně pochovali v rokli pod zelenou jedlí.

Mládenec myslivcoval ještě deset let. Potom se sebral, odešel na Čerchov a víc se nevrátil.

Ještě jeden smělec se prý našel, co vyhledal zeleného pána.

Darebák Polda z Velkého Malahova. Toužil po ochraně před kulkami. Ďáblu se za to upsal na patnáct let a návdavkem dostával ještě každý rok pytlík zlaťáků. Hodů, křiků a pekelných rámusů bývalo potom v Poldově otrhané chalupě víc než dost. Zčistajasna byl konec, barabizna zela prázdnotou a zůstala jen přezdívka: ďáblův Polda.

(IV/1 - 4)

Variace na téma Ježíš Kristus a Chodové

V o j e d n o m d o b r á č k o v i

Jan František Hruška: Na hyjtě: Chodské pohádky; druhé rozmnožené vydání; Praha (České Budějovice): Československá akciová tiskárna 1923.

Tak bul jednou jeden sirotek a bul dětinskyj. Nebulo teký divu; nemíl žádnýho, bul jako kůl v plotě a rost jako dřevo v lese. Rodičů nebulo a cizí lidi - hdo pak se zeptá takovýho: "Máš hlad? Není tě zima? Humíš se modlit, nehumíš?" Tlouk se tak po střídě chalupu vod chalupy, každyj den jiný domovo nebo eště líp - žádný. Necitové eště se mu posmívali ha postrkovali s nim všelijak.

Ha tak se jednou stálo - ten sirotek přišel teký do kostela, kněz zrovna kázal: "Hdo pude rovnou cestou, příde do nebe." A potom vykládal kněz vo nebi, hdo tám příde, že se zbaví všeho trápení a vší nouzi, tám že bude jenom radost a radost.

"Nu," myslil si ten sirotek, "dybych já se tak moh zbavit tý vopuštěnosti, tý bídy a tich houstrků ha do nebe bych se dostál, jen jít rovnou cestou, to já se tám můžu vydát hned!" A hdyž hudělal kněz Amen, pospíchal chlapec ven a nedbál na nic a na žádnýho, šel a šel - šel rovnou cestou. Hale brzy viděl, že to není snadný, jít rovnou cestou. Hdyž chtíl jít rovnou cestou, mušel brzy sejít ze silnici, kury všichni chodí, mušel maním přes roudy ha přes behna, přes škály ha přes močáry, přes trní a bodláčí, přes doly, hory a vody. Hubožák dětina zkusil dost; nohy hušlí, samá krev, teký ruce dost poraněný. Hale nedbál nic. Hdyž si zpomíl, že rovnou cestou příde do nebe a zpomíl na to svý trápení vod maličkosti, šechen se pokaždý poslnil a pospíchal s kuráží dál, rovnou cestou - do nebe.

Šel, šel dlouho a nebe se nevokazovalo. Přišel až někam do cizího kraje, neveděl ani, hde je. Naposled dostál se do lesa ha dyž vyšel z toho lesa, rovně před nim na kopci stálo velký stavení. - Huž se šíralo, hale na kopec na to stavení pěkně svítilo slunce. "Tu je jístě to nebe," myslil si ten sirotek. "Šudýš se šírá ha jak tám pěkně svítí slunce! Tám je jístě nebe." Ha jak bul zmoženyj a hušlyj, chútě tám! No, příde von tám - stavení vorevřený, hale něhdež žádnyj. Líbilo se mu tám vopravdu. Vejde dovnitř, příde na velký, dlouhý chodby a tám samý velký

vobrazy, chlapec jich takovyjch pěknyjch vobrazů eště nihdáž neviděl. "Trefa," myslil si ten dobráček, "tu huž sem na kráji v nebi." Šel potom po chodbach, až přišel, hde visíl na kříži velkyj Kristus Pán. Von nebohyj ani neveděl, hdo to tu tak visí, ale hdyž se tak na Pána Krista podíval, bulo mu to líto. Povídá: "Chudáku, tak tu tak musíš visít a si tak bledyj a suchyj. Na tebe tu asi šický zapomínají." Ha tak se mu tak zdálo, jakby se bul Pán Ježíš tak dobrotivě na něho podíval, že se na něho tak dobrotivě eště jakživ žádnyj nepodíval.

Sed si potom pod křížem, aby si drobet vodpočal a díval se na kříž a povídá zas: "Počkyj, tary pryj je všeho dost! Až já dostanu, já na tebe nezapomím, já se s tebou budu vo šecko dělívat." A zase Pán Ježíš láskavě se na něho podíval, že se sirotkovi zdálo, že huž je v pravým nebi. Hale tu zaslechne cinkání klíčů a hned se tu veme člověk s tima klíči, v černým šatě, ha rovnou k sirotkovi. Ha povídá: "Chlapče, přišla hodina, já muším zavřít - von to bul ňákyj klášter - já muším zavřít, a ty mušíš ven."

Povídá chlapec: "Já nepuru!!" Ha povídá tánten: "Ty mušíš. Tu je klášter, klášter se muší v šírání zavřít a nihdo cizí tu nesmí byjt!"

"Já nepuru!" řek chlapec znova rozhodně, "já sem rád, že sem v nebi! Kouknite na mý nohy a ruce, co sem já vystál, než sem se sem dostál!"

No, tuto slyšet, muskyj s klíči podíval se na chlapse, podíval a kroutil hlavou. Potom chlapse nechál a vorešel. Hale přišel druhyj a to bul kněz, bul to představenyj toho kláštera. Vyptál se láskavě chlapse na šecko, ha dyž slyšel, co ha jak je, povídá: "Nebuj se, chlapše, nic! Můžeš tu vostát, dokavád se tě bude líbit; dostaneš jist i budeš mít hde spát." Myslil si: "Copak takuvyj dětina, von pude za dva za tři dny zas." Hale chlapec se nehyjbal a bulo šechnim divný, dyž mu dali něco jist, chlapec snid půl a s druhou polojcí dycky se někam vytratil.

Když huž to trvalo dlouho, šel von ten kněz za tim chlapsem a šel ho zkoumat, kam chodí s tim jidlem. Chlapec zašel za roh na chodbu, hde bul ten Pán Ježíš, a bulo slyšet mluvit. Myslil si kněz: "Kohopak tám asi má?" Počkál si potom na chlapse, a hdyž se vracel s práznem, povídá: "S kympak si tám rozprávěl?"

Povídá chlapec: "S tim, co tám visí."

Kněz se šechen hulek a povídá: "Cák to, chlapše, povídáš?"

Povídá chlapec: "Ano, já mu slíbil, hned dyž sem se sem dostál, že mu dycky dám něco vod svýho. Bulo mi ho líto, že bul tak hubídněnyj. Povídal sem hned:

"Na tebe tu asi šický zapomínají, a von kyjval. Dyž sem povídal, že já nezapomím, podíval se na mně tak láskavě, já veděl hned, že sem v nebi."

Ten kněz to vyslech a bul z toho šechen bez sebe. Hdyž se zpomatoval, ptál se eště chlapse: "A bere to vod tebe?"

"Bere," kyjval chlapec. "Ha dite se podívat na něho, že huž není tak hubídněnyj; líce má zas jako růže!"

Kněz zase stál šechen říšnyj. Eště se potom zeptál: "A cák tě povídal?"

Povídá chlapec: "No, dnes mi povídal, dyž se s nim tak dělím vo to jidlo, zyjtra habych mu huž nenosil nic, zyjtra že mně pozve k stolu sám."

Povídá ten kněz: "Prosím tě, chlapečku, řekni mu, abych smíl jít teký s tebou!"

Sirotek běží hned ke kříži, hale kněz padá na kolena. Chlapec příde zpátky: "Můžete jít teký, dyž pryj teký jinyjm dáváte. Hale poručil, že se mušíme napřed vyzpovídat a přímnout Tělo Páně, ha já nevím, co to je."

"To já tě nahučím!" sliboval kněz plnyj radosti. Vzel potom chlapse stranou, připravoval ho na svatý svátostě, sám se teký vyzpovídal a hdyž jim druhyj den podal kněz Tělo Páně, vostáli klečít jen ztuhlý těla - duše vorešly k stolu Krista Pána v nebesích.

Proč Kristus Pán stvořil Chody

Marie Korandová: Pročpohádky: Lidové legendy z Chodska; Plzeň:

Vlasta Nosková 2003.

Pán Ježíš vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, sedí po pravici Pána Boha, svého Otce. Občas se mu prý zastesklo po lidech a sestoupil na zem. V přestrojení, aby ho lidé nepoznali a chovali se k němu, jako se chovají k ostatním svým bližním. Po světě chodil někdy sám, někdy s apoštolem Petrem. A přihodilo se ledacos.

Jak tak chodil Kristus Pán se svatým Petrem křížem krážem po zemi, došli až do našich končin, na samu hranici Čech. Tenkrát tady byly jen samé lesy, hory, stromy, potůčky a divá zvěř.

Petr poprosil Pána, aby zde usadil nějaké obyvatele. Nejlépe takové, jejichž řeči by nikdo nerozuměl.

"Staň se!" řekl Ježíš. Klepl holí do trouchnivého pařízku a rozkázal: "Michl, šté auf!" Než se Petr rozkoukal, sedí na zemi chlap v černé kazajce, protahuje se, zívá a hned hrozí pěstí na apoštola: "Vós hóst mi áfkvekt? Tu saprmenta, tu! Ejca kej hea und hilf mir áfištejn!"

Petr chtěl vzít nohy na ramena, ale Pán ho chytil za ruku: "Kampak, Petře? Splnil jsem ti přání. Teď jsi na řadě ty!"

Apoštola polila hrůza: "Co mám dělat, Pane? Hýká na mne jako němý. Slovíčka mu nerozumím!"

Pán Ježíš pokýval hlavou: "Není němý, ale Němec a mluví cizí řečí. Přesně, jak sis přál. Zlobí se, že jsme ho probudili. Máš mu pomoct vstát."

Petr chlapíkovi pomohl a jak se rozhlédl lesem, div nezdřevěněl hrůzou. Všechny pařezy a vývraty se hýbaly, vstávaly a sakrovaly, až se zem třásla. A zrovna tady se hory rozestoupily, jako by se otevřela brána. Kam asi vede?

"Do Čech, Petře," řekl Kristus.

Apoštol div nezalomil rukama. "Zavři ji, Pane! Anebo ji rovnou sprovoď ze světa!"

"To nesmím," zakroutil Pán hlavou. "Ta brána je tady od stvoření světa a slouží oběma, Čechům i Němcům."

"Jen se podívej, jak se za námi valí," roztřásl se Petr. "Roznesou českou zem na dřevácích."

"Neboj se, Petře. Postavím k té bráně strážce," usmál se Kristus. Pohladil pěknou břízku, kterých tady rostlo, jako když naseje. A hned tu místo bříz stáli junáci v bílých šerkových županech, smělí strážci české zemské brány.

Tak vznikli Chodové, přímo ze svaté boží vůle, tvrdívali v České Kubici. A já vám ještě pošeptám, že svatý Petr byl první, kdo se musel učit německy!

Lakotu, lenost, zlomyslnost... vše hodné odsudku vzal si na paškál a s vůlí činit lidský svět lepším dobré skutky konal, ***Když chodil Pán Ježíš Chodskem.***

(Marie Korandová: Chodské pověsti a legendy; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2004.) Marie Korandová na půdorysu pěší pouti Pána Ježíše a svatého Petra vytvořila příběh, který je skladbou motivů z několika pověstí. Ve staletích si vynutil místo také

Klášter v Pivoni,

z kterého vyjímáme...

Hluboké lesy pod Lysou horou staly se také domovem tří poustevníků. Byli to moudří, svatí muži a lidé ze širokého okolí vážili k nim cestu pro radu, pro útěchu i pro pomoc.

Jen pánovi Starého Herštejna byli trnem v oku. Bál se, aby nenavedli jeho poddané k neposlušnosti nebo ke vzpouře proti zaužívaným pořádkům a zvyklostem.

Ve svatém velikonočním týdnu vyřítila se z hradu skupina divokých jezdců. S křikem a s obnaženou zbraní hnali se k jeskyni poustevníků. Vyděšení starci se rozprchli do tří stran. Jeden zahynul hned v Pivoni, druhý doběhl k Mutěnínu a třetí, nejmladší a nejsilnější z nich, došel až po Ždanov.

Mrtvého poustevníka pochovali Pivoňští do kaple svatého Jana Křtitele, kousek od místa, kde později vznikl klášter augustiniánské řehole.

Druhý, bratr Erazim, žil ještě nějakou dobu v poustevně u Mutěnína. Když nadešel jeho čas, vybudovali sousedé na památku nad hrobem kapli jeho patrona, svatého Erazima. Za Josefa II. byl kostelík zrušen, ale jméno poustevníka zachovává drobná víska, která se rozrostla okolo.

Nejmladší poustevník, Koloman, pokračoval ještě dlouho ve své bohulibé činnosti ve Ždanově, než předstoupil před boží trůn. I jeho rov značila pamětní kaplička. Potom ale vystavěli klášter v Pivoni a pivoňští mniši, poustevníci augustiniáni, přenesli ostatky "Kolmánka ze Hrůbku" do klášterního kostela.

(...)

Kdo ví, kdy tady poprvé zakoply motyky do lesní půdy, kdy lopaty vyhloubily první jámu základů. Snad to byli mniši z blizounkého bavorského Schönthalu,

kteří už od půlky dvanáctého věku poustevničili i na české straně hraničního hvozdu. Okolo roku 1225 založili pivoňský klášter a byl to první klášter augustiniánské řehole na českém území.

O stvoření Chodů

Zdeněk Šmíd: Dudáci a vlčí hlavy; Nakladatelství Olympia a. s. 2008.

(...)

"A já si je zasloužím," dupl Petr do borůvčí, "což jsem se dost nenatrmácel? Udělej mi, Panebože, pár lidí, ať se mi tak nestýská. Ale ne takových, co říkají pořád zásadní věci, jako s odpuštěním ty. Já bych si přál takové lidi, co si jen tak brebentí a vůbec jim není rozumět a vůbec to nevadí, jak jsme to třeba zažili v la bella Italia nebo v tom gemütlich Augspurk. Aby to tu nebylo tak fádní. Aby tady tak nějak, Panebože, bylo světovo."

"Staniž se," řekl Pánbůh, smutně se usmál, protože vždycky všechno věděl dopředu, vzal klacek, poprosil se o zázrak a uhodil klackem do pařezu. V tu ránu se v borůvkách místo pařezu krčil rozzlobený chlap. Vstal, cizokrajně zařval, obrátil se k Petrovi a strčil mu pěst pod nos. Pak ji chtěl strčit pod nos Pánubohu, ale netroufl si a zařval raději Petrovi do obličeje. Znova se vrátil k Pánubohu, ale zase si netroufl, a tak alespoň přiskočil potřetí k Petrovi a plivl mu na lem roucha.

Atd.

(V/1 - 3)

Variace na pověst "Vo dvouch bochníkach"

V o d v o u c h b o c h n í k a c h

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

My tu hu nás nemáme na růžích hustláno. ale náší předkové teky dost zkusili, něhdy eště víc, než my. Ve dne v noci hlídat, aby jim Němci neskočili na krk, bránit se v lesích ha kopcích, ha dyž se nehubránili, nechát se vypálit, vykráct ha třebas zabít, tuto bulo co řect.

Toceví, že se tenkrat šecko jináč vedlo než dnes. Íčko si tu šichni hledíme jenom polí ha luk, ty sou za to huznalý, dávají chleb pro šecky, pro lidi i dobytek, haž časem i zbyjvá ha může se něco huprodát. Ale za staryjch časů muži mušeli chodit na varty, po políčkách se dříly ha plazily hlavně žencký, brambůry hani neználi, ha tak - dyž se Pámbů nesmiloval - mívali tu bídy dost ha dost.

Tak teky jednou celý líto nepršílo, vod Jána do Jána ni nekráplo, vobilí stálo na záhonech lesdes ňáký, na píď krátký jako fousy, tráva po loukách nestála ani za řeč, mušela se vypást, ze všeho koukal jenom hlad a bída. Nejhorší bulo, že takuvý sucho nepanovali jenom hu nás, ale v celým plzenským kraji, takže si nemoh žádnyj něhdež nic koupit a držíl třebas peníze v hrsti.

V zimě to eště hušlo. Lidi zalízli do chalup jako jezevcí, jidli jenom jednou za den, přespali dlouhý večery i noce, dyž nebulo co krmit, zabíjeli dobytek, kozy, vovce i krávy, vařili si maso, haž i to přestálo ha íčko přišlo tepřiva to nejhorší. Jaro na krku, práce se vorevříla, dělat se mušelo ha do čeho kousnout nebulo.

Tu najednou v tý nejvěčí bídě se rozhlásilo, že v Klášteře (na Pivoni) pečou ha lidom rozdávají chleb. To si můžem pomyslit, že se tám hned hrnulo mužskyjch i ženskyjch, staryjch i mladyjch ze všech strán, eště víc než prosecí vo pouti. Ha vopravdu! Kněží místo modlení zadělávali tám mouku v dížích, místo zpěvu nosili dříví do pecí, místo kázání váleli chlebíčky, sázeli je, pekli ha eště teplý rozdávali hu vokna každýmu hdo přišel ha ruku naták. Bochníky - toceví pro tůlik lidí nemohli byjt velký jako kola vod vozu, buli vobmenší, jako rozpíčky

jenom, ale každyj ho popád jako dovíco, řek "zaplať Pámbů" ha hupaloval k domovu.

Lidí se hrnoulo furt víc, chodili Češí i Němcí, ty klášternící se žádnýho neptáli vodkajť je, ani jak se menuje, ha tu si jeden Němec ze Zálesí pomyslil: "Počkyjte, kuntí, vás já napálím! Dyť vy si mě mezi tůlika lidma nemůžete pomatovat, dyť vy mě nepoznáte!" Vzel von si svuj bochníček, šel s nim kus cesty do lesa, tám si ho skoval pod smrčinku, slík si kazajku, přikryl chlebíček, vobrátil se, běžíl vysvlečenyj zpátky k vokýnku ha znova naták ruku. Takovyj vylítanyj pták to bul. V klášteře ho vopravdu žádnyj nepoznál ha podali mu novyj bochníček, eště teplyj.

"To sem na ně vyzrál," poliboval si Němec, "takhle to íčko provedu každyj den," ha sáhoval vo všecko pryč k smrčině. Vodhrne peručí ha nájde tám chčasně kabát. Vodhrne kabát ha najde pod ním chčasně bochník, čerstva položí na něj druhyj, vytáhne z kabzy šátek, aby si je voba do něho zavázal, sáhne po nich, chce je zvíhnout - ale ne ha ne je zmoct. "Cák sem tak slabyj, nebo sou ty bochníky tak těžký?" diví se Němec, kouká, kouká, ha vtom vidí, že sou voba zkamenělí.

Milýho Němce v tu chvíli vobešly strach ha hrůza, nechál chleby ležít, vzel do zaječích ha víckrat se nevodvážil vkročit do Kláštera.

Ale v lese na Haltravě eště dnes leží dva kameny na sebe přilípnutý jako by to buly dva bochníky chleba svrškem na sebe přilípnutý ha dodnes se tám říká "Hu dvouch bochníků".

O dvou kamenných bochnících

Marie Špačková: O zlém Volfu Dobrohostovi a jiné pověsti z kraje od Starého Herštejna po Přimdu; Domažlice: Chodské nakladatelství 1994.

V zemi trvaly války mnoho let. Vesnice byly vypáleny, pole zarůstala bílím, křovisky a kopřivami. A pak, když kraj přestaly konečně sužovat vojenské hordy a do vypálených dědin se pomalu vracel život, zavládl zase hlad. "Jen kdybychom se dočkali jara, kdybychom mohli zasít. Kdyby nám Pán Bůh dopřál úrody, hned by bylo lépe," tesknili vesničané a toužebně vzhlíželi k šedivé předjarní obloze.

Bída vládla také také v augustiniánském klášteře na Pivoni. Mniši tak tak zachránili holé životy, část kláštera se proměnila v rozvaliny, ale všechny skrýše vojáci přece jen neobjevili.

"Musíme pomoci chudákům," rozhodl otec převor, když viděl, že se před vchodem do kostela objevuje stále více žebráků. "Oddělíme obilí na setí a ze zbytku začneme vždy jeden den v týdnu peci chléb pro chudáky. Myslím, že nám zásoby do nové úrody vydrží. Však nás Bůh neopustí."

Zpráva o milosrdenství mnichů se rychle roznesla do Čech i do Bavor. Chudáci k nim přicházeli pokorně, vděčni nejen za bochníček, ale i za jediný krajíc. Ale jeden zpupný bavorský sedlák si usmyslel, že na mnichy vyzraje. "Lidí je tolik, že si otcové jistě každou tvář nepamatují. Dej mi, ženo, ty nejhorší šaty, které doma máme. A uvidíš, že do léta nebudeš muset rozdělávat oheň v peci. Chleba bude dost."

Žena spokojeně přikývla. Však takového chytráka jako ona jen tak někdo doma nemá. Sedlák si natáhl roztrhaný kabátec a vydal se na cestu přes hory. Konečně se před jeho očima objevil líbezný český kraj, za jeho zády se na vrcholku kopce mračily začerněné zříceniny Starého Herštejna a v údolí svítily na temně zeleném pozadí lesů pokrývajících svahy Lysé hory zdi pivoňského kláštera.

Sedlák rychle seběhl z kopce, mezi dvěma lipami vkročil do vsi a kolem rybníčků s pstruží násadou zamířil rovnou do řady prosebníků před klášterem. Nikdo si ho nevšímal. Bílé ruce zpod kutny mu podaly bochníček chleba a už se za jeho zády tlačil další prosebník. Sedlák popadl dar a už spěchal vzhůru k pohraničními hvozdu. Zamířil k Haltravě. Ale tady se zastavil. "Až domů nepůjdu, to by na mne také nemuselo nic zbýt, tady si bochník schovám a hned se vrátím pro druhý." Jak se rozhodl, tak udělal. Ale když přišel zpátky s druhým bochníkem, marně se pokoušel první vyzdvihnout ze skrýše. "Vždyť je to kámen," zvolal zděšeně. A kamenem se stal i chléb, který vyžebral podruhé. Ještě ke všemu se přihnala bouře, liják bičoval stromy, trávu i lakomcova záda, meluzina kvílela, den se změnil v černou noc a sedlák byl nakonec rád, že zachránil holý život. Pro bochníky se už pak do pivoňského kláštera nikdy neodvážil a ty jeho dva kamenné leží na Haltravě dodnes.

Když pak sedlák konečně, to už byl skoro večer druhého dne, přišel domů, jeho žena ho samou radostí objala a už se po vyžebraném chlebu ani neptala. Byla ráda, že je doma hospodář. Když se pak dozvěděla, co ho zdrželo, řekla:

"Poděkujme Bohu za jeho milost a za tvůj život. Slibuji, že od této chvíle od nás neodejde s prázdnou ani jeden žebrák. Musíme odčinit naši lakotu. Jedině tak dojdeme odpuštění."

Zemřel sedlák i celá jeho rodina. Možná někde v Bavorsku, Falci či v Čechách žijí jejich potomci. Z pivoňského kláštera jsou dnes téměř ruiny. Nikdo už nenajde ani pekárnu ani okénko, ze kterého mniši rozdávali chudákům chléb.

Jen kamenné bochníky kdesi v lesích na Haltravě dál odolávají zubu času.

Zarostly mechem, snad je skrylo husté kapradí. Možná, že se přes jejich oblé hřbety plazí pruty, které v létě obrůstají sladkými červenými malinami či černými ostružinami. Na lakomého sedláka ani na štědré mnichy si už nikdo nevzpomene.

Dva bochníky chleba

Ivan Vičar: O krásné panně Juliáně aneb Báchorky a pověsti Českého lesa; nákladem autora 2009. (Druhé vydání 2015.)

Po Bílé hoře nastal zmatek a zmar v zemi české a následující války a boje trvaly dlouhých třicet let. Vojáci té či oné strany táhli krajem sem a tam, drancovali co se dalo, vypalovali vesnice a města, ničili a loupili. Muži byli odváděni do vojska a doma pak chyběly chlapské ruce. Lidé prchali z vesnic do měst, kde rozmnožovali řady žebráků. Stáje pustly, pole zarůstala plevelem. Když konečně ustala válečná vřava, nebylo co jíst, v zemi nastal hlad.

Jinak nebylo ani v kraji pod Herštejnem a mnichové v Pivoňském klášteře se radili, co dělat.

"Musíme pomoci našim bližním," mínil převor rozhodně.

"Ale bratře převore," ozval se nejstarší z mnichů, "jak chceš těm chudákům pomoci, vždyť už my sami skoro nemáme co jíst?"

Ostatní mnichové mu přikyvovali a mnuli si prochladlé ruce.

Převor se rozhlédl po bratřích, "když umíral můj předchůdce, ctihodný převor Klausius, prozradil mi, že když do země vpadl Švéd, poschovávali bratři mnichové zásoby obilí na mnoha místech."

"Jenže bratře převore, přece jsme všechny ty skrýše našli a zásoby jsme již vybrali," připomenul bratr Klement.

"Možná ne všechny," odvětil zamyšleně převor, "pojďme se ještě jednou podívat po okolí kláštera, dá-li Bůh všemohoucí, snad nějakou skrýš ještě najdeme."

Bratři mnichové sice brblali, že to nemá cenu, že už všechno prohledali, a ne jednou, ale vícekrát, avšak byli zvyklí poslouchat svého nadřízeného, a tak i tentokrát, sotva se rozednilo, vyrazili s motykami do širokého okolí a hledali a hledali. Dlouho to vypadalo na zbytečnou práci, a polohladoví mnichové už únavou padali. Sedmého dne však jejich dílo bylo korunováno úspěchem. V kopci za opuštěným pivovarem našli polozasypaný sklep a v něm velikou hromadu docela zachovalého obilí. Mnichové se navečer sešli k mimořádné modlitbě a vzdání díků našemu Pánu. Po modlitbě se radili, jak s tím pokladem naložit.

"Já bych si myslel, abychom každému, kdo přijde, dali tři nebo čtyři libry obilí," navrhoval mladý bratr Štěpán.

"A co si s ním ti chudáci počnou?" odporoval mu jiný bratr, "mají si z toho vařit kaši, nebo to kousat a zapíjet vodou?"

"Uděláme to tak," rozhodl bratr převor, "napečeme třílibrové chleby a dáme každému chudému a hladovému, kdo přijde, po jednom bochníku."

A protože už nikdo neměl lepší nápad, zůstalo přitom. Následující den dal převor vyhlásit, že kdo je chudý a má hlad, může si přijít do kláštera pro bochník chleba. Ještě se to ani pořádně nerozneslo, a už stál před fortnou pěkně dlouhý had žadatelů. Každý z nich přistoupil k bráně, pokřižoval se, poděkoval Pánu Bohu a dostal za to bílý chléb z rukou zbožného mnicha.

V klášterní pekárně pece pekly dnem i nocí, a také dnem i nocí přicházeli ti nejpotřebnější, aby si vyzvedli ten Boží dar.

Zpráva o vydávání chleba se donesla i do Bavor, k sedláku Kurtovi. Nebyl sice nijak zvlášť chudý, zato lakomý a chamtivý byl až běda.

"Půjdu do kláštera pro chleba," oznámil selce.

Selka se polekala, "snad bys tam, muži, nešel, vždyť je to jen pro chudé, nebojíš se Božího hněvu?"

"Ále, láry, fáry, Bůh je vysoko a k nám nedohlédne. Ostatně, copak jsme také nezchudli?"

"Ale pořád máme ještě dost, abychom nemuseli ubírat těm chudákům," lamentovala selka a odrazovala ho od té cesty. Ale Kurt, když si něco vzal do hlavy, jen tak se toho nevzdal. Hned ráno si oblékl roztrhané hadry jejich čeledína a vyrazil přes kopec na Pivoň. Počasí bylo pěkné a cesta mu rychle ubíhala. Jen na okamžik zaváhal, když míjel kopec s hrozivě černými troskami hradu Herštejna. Překonal však svůj strach a pokračoval dále z kopce dolů přes Vranov. Když prošel Pivoní a blížil se ke klášteru, zvolnil krok a začal kulhat, opíraje se přitom o hůl. Kdo by ho neznal, musel by si pomyslet - opravdu chudák na pokraji zoufalství.

Když přestál tu předlouhou dobu čekání v řadě prosebníků, pokročil i on k bráně, pokřižoval se, poděkoval Pánu Bohu a dostal pěkný bílý voňavý chléb, který byl ještě teplý. Popadl chléb a odbelhal se do blízkého lesa. Tam se zastavil a zamyslel se - co aby ten bochník tady schoval a šel si do kláštera pro další? Mnichové ho určitě nepoznají, vždyť se tam vystřídá tolik dalších lidí. A bude rozhodně lépe, když domů přinesu dva bochníky, než jenom jeden. I schoval svůj bochník do borůvčí, zakryl ho listím, otočil se a belhal se o holi zpět ke klášteru. S radostí zpozoroval, že se bratři mnichové mezitím vystřídali, a nyní chleby vydává jiný bratr. Postavil se tedy znovu do řady a po dlouhé době čekání dostal z rukou mnichových i druhý bochník bílého chleba. S mnoha díky jej uschoval do roztrhaného pláště a silně kulhaje odebral se do lesa k prvnímu bochníku.

To se mi to povedlo, liboval si podvodník - nikdo mě nepoznal, a když se vrátím do kláštera ještě dvakrát, nemusíme na neděli chleba péct. Když se však shýbal k tomu prvnímu bochníku, vypadl mu druhý bochník z pláště a zazvonil o ten první. Kurt se ulekl - co to? Od kdy čerstvé chleby zvoní jako dva křemeny? Sáhl na ně a zděsil se - oba bochníky zkameněly. V tu chvíli se nebe zatáhlo, zahřmělo, zablesklo se a následovala bouře, jakou milý Kurt ještě nezažil. V hrůze chtěl utéci od obou začarovaných chlebů, ale najednou to nešlo. Noha, se kterou před tím předstíral kulhání, jakoby mu skutečně zdřevěněla.

A tak lakomý sedlák kulhal lesem bičován prudkým deštěm a pronásledován zuřivou bouří. Když konečně zbědovaný dorazil až domů, selka nad ním spráskla ruce.

"Vidíš, říkala jsem ti, abys nepokoušel Boží hněv. Poděkuj Pánu Bohu, že tě nepotrestal ještě přísněji."

Sedlák jen zkroušeně seděl na židli a hladil si postiženou nohu, "jenže co teď budu dělat, když nemůžu pořádně chodit?"

"Budeš halt kulhat," řekla selka, "aspoň máš památku a už tě nikdy nenapadne hrát si na chudáka a brát jiným, co jim patří."

A tak to také zůstalo. Sedlák už se nikdy neodvážil do kláštera pro chleba, a nikoho, kdo k němu zavítal s prosbou, neodmítl.

Přešly časy, ten tam je sedlák a jeho rodina, ti tam jsou mnichové z Pivoňského kláštera. V lese u kláštera však dodnes zůstaly ležet dva kamenné bochníky, aby na věky věků připomínaly, že lakomství a chamtivost se nevyplácejí.

(VI/1 - 2)

Po boku ševce, který "vošidil faláře".

Až do devadesátých let...

Jak švec vošidil faláře

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

Lindouc švec se ševcovou míli takuvou bídu, že huž si neveděli co počít. Vostávali v podružstvě, neměli ani záhon pole, práci jim žádnyj nenes, švec neměl do čeho šídlem píchnout, dětí plná sence, nihdež nic co do houby dát, hani co na sebe vzít, žádná pomoc vodnikad, tu si milyj švec řek: "Ičko huž mi nic jinčího nezbyjvá, než buď humřít nebo se nahučit kráct."

Humřít se mu přece eště nechtílo, dyjť stál v nyjlepším věku. Cák mu mohlo byjt? Tak něco vokolo štyrycátky. Vopustit ženu ha děti, to teký není snadlý, tak

holt se s milým Pánem Bohem dal na to šibalství. Dělal to s dost těžkým srcem. Hale dyž to nešlo poctivě, tak ani tak, chtíl to íčko zkusit jináč.

To veděl, že žádnyj hučenyj nespád s nebe ha že každýmu řemeslu, hajť to kolář nebo kovář, krejčíř nebo švec, muší se člověk dobře vyhučit. Teký zlodějí že se nerodí, hale tepřiva časem se tomu svýmu řemeslu nahučí ha hned s tim hučením začal. Za humny míl jeden sedlák velkou hromadu zemí, jak planýroval trávník. Švec popád doma kus kůží, krád se k hromadě, zahrabal jí tám ha skovál se. Po chvíli vylíz, rozhlíd se na všecky strany, přikrčil se, chňap po kůži ha běžíl s ní zpátky demů. Tak se hučil kráct celyj den. Myslil si, že ho žádnyj neviděl, hale myjlil se. Falář stál za zdí ve svý zahradě, šecko viděl, jenom nedoved vyložit, co švec tropí. Nechál si ho tera zavolát na faru ha povídá mu: "Co děláš, ševče? Já tě huž vod rána pozoruju, jak dycky popádneš kus zemí z hromady ha hupaluješ s ní demů. Ty děláš ňáký kouzla ha čáry. To já nesmím trpít. Hned se přiznej!" Švec se tera přiznál. Povídá "Já nekouzlím, hani nečaruju. Já se hučím kráct, habych se ženou ha dětma nehumříl hladem."

"Ha humíš to?"

"No - možná, že huž bych to doved."

"Tak víš co? Já tě vemu na exakámen. Mušíš složit hu mně zkoušku. Esli mi hukrádneš do rána tu nyjlepší jalojci z mařtalí, bure tvá ha eště tě celou stotku přidam. Esli se dáš chytit, tak se těš na kremenál." "Platí," vykřík švec ha šel demů. Doma povídá ženě, nas čom se s falářem ujednali.

"Snadný to nebure, to si nemysli," lekla se žena. "Falář nechá jalojci jistě hlídat jako voko v hlavě. Hale nešť! Ňák to huděláme." Švec míl moudrou ženu. Šla ha koupila hu žida flašku silný kořalky, voblíkla se jako žebračka, na řibet si vzela brambůrovyj kůš ha k večeru šla na faru prosit, haby jí tám necháli přes noc.

"Tůto nemůže byjt," zaškrabal se za huchem falář. Víme, nechtíl takuvýho chudáka starýho zrovna vyhnát ze dveří, když zrovna v neděli míl kázání, že se čítá za milosrdnyj skutek přijímat do domu pocestný. "Ve faře máme málo místa. Teký dost možná, že byste nám tu nasadila vši, tak děte do mařtalí, tam spí pacholcí, ha řekněte, že vás tám posílám, haby vás necháli na slámě přespát," rozhod falář, haby míl pokoj.

Ševcová šla ha prosila pacholky tak dlouho, haž řekli: "Tak si tu, babo, něhde lehni ha buď ztícha. My nesmíme celou noc husnout, čekáme zlodije."

Žebračka si sedla na stoličku, vytáhla růženec, modlila se, hale mezi modlením teký vytáhla flašku ha lízla si. "Cák to, babo máš?" hudeřili na ní pacholcí, když viděli, jak po každým napití mlaská jazykem ha pochutnává si. "To mám medrcínu pro kášel. Esli chcete, přihněte si teký," podávala jim babička flašku. Pacholcí si přihnouli jednou, dvakrat, přihyjbali tak dlouho, haž bulo po medrcíně, vopjili se ha husnouli jako dřeva. Íčko ševcová stála, vodvázala vod žlebu jalojci, venku huž čekál švec ha spolou si jí vodvedli demů.

Falář, hned ráno jak stál, de do mařtalí. Pacholcí eště leží ha spali jako zabitý ha jalojce pryč. Falář hned veděl, kolik huhodilo. Poslal si pro ševce, potřepal mu na rameno, vyplatil mu stotku, bulo po nouzi, hale nebulo eště po zkoušce.

"Něco za něco, nic za nic," povídá falář. "Hukrád si mi jalojci, íčko mi mušíš za ni něco přinest."

"Cák by to mílo byjt?"

"Chcíp nám kohout ha potřebujeme jinýho. Mušíš ho něhde hukráct. Hale chci takuvýho keryj by nespal, nežral. Esli ho přineseš, dostaneš dvě stotky vore mně, esli ho nepřineseš, pomašíruješ do kremenálu."

"Platí," vykřík švec kurážně ha šel demů.

Doma celyj ztrápenyj to povídá ženě ha ta se hned zasmíla: "Tuto bude snadlý. Takovyj kohout je v celyj vsi jenom jeden ha ten sedí na břítově na márnici."

Ševci spád v tý chvíli kámen se srce. Bát se nebál, čekál, haž se setmílo, šel na břítov, vylíz na třechu márnice, sundal s ní plechovýho kohouta, vodnes ho na faru ha strčil ho rovnou do kurníku.

Dyž kuchařka ráno pouštěla slepice, nemohly ven. Podívá se ha von jim zakryjvá východ kus plechu. Vytáhne ho, hale hned ho pustila jakoby pálil ha leknutím haž vykříkla. Poznála břítovního kohouta. Běžíla to řect faláři, ten se zasmíl ha poslál si pro ševce. Dal mu dvě stotky, potřepal mu na rameno ha řek: "Vidim, že si chlapík. Íčko tě dám nejtěžší oukol. Esli se tě povede, dostaneš takovou vodměnu vode mně, že budeš jistě spokojenyj, esli ne, čeká tě kremenál!" Švec se zrovna třís dychtivostí, co to asi bude. "Nejvíc mi píjou krev kaplan, kantor ha kostelník. Každou chvíli se mi vopijou, neposlouchají mě, esli mně je hukradneš, hudělám tě za to kostelníkem ha budeš mít nadycky po bídě." "Platí," vykřík švec ha rozběh se k domovu. Tám ho kuráž vopustila, poveděl ženě, co má hudělat ha

začel naříkat: "Tuto já nedovedu. Tuto já jístě prohraju, falář mi nedovolí kráct ha my vostanem věčně věků chudácí."

"Mlč, mlč," těšila ho žena. "To by bulo, habysme to spolu nesvedli. Jen co dostanu nápad! Jen mě nech ha nestaryj se!"

Šla do Hory ha tám nachytala v řece asi půl kopy ráků. Hu žida si koupila kopu tenkyjch svíčiček, jako prodávají po kostelích svíčkový báby, z domova vzela tři pytle ha dyž šel večer kostelník zvonit klekání, šoupla s mužem do kostela ha nechali se tám spolu zavřít. Každýmu ráku dali do klepeta svíčku ha dyž na věži tloukla půlnoc, roužli svíčky, pustili ráky po kostele, vyběhli na kruchtu, žena člapala měchy, švec sed za varhany ha začel hrát. Ponocnyj to slyší, vidí v kostele vokna vozářený, rozběh se rovnou do hospody, hde eště sedíl kaplan s kantorem ha kostelníkem, hráli karty ha bužírovali.

Falář nebul doma, sválně někam na noc vodjíl, tak mušel stát kaplan, vzít klíče ha jít se podívat. Čistý sjedomí nemíl, bál se, tak vzel eště sebou kantora ha kostelníka. Šichní tří se vydáli ke kostelu ha dyž lízli po schodech, vidí, jak se ve voknech míhají sjetla jakoby tám chodil zástup lidí se svíčkama, varhany hrajou ha teký zaslechli zpěv:

"Hdo chce do nebe jíti,

muší šecky svý peníze s sebou míti."

"Kakra," povídá kaplan. "Mušíme poslechnout. Skočme si demů pro peníze ha vobětujme je, jináč bude s náma zle." Poslechli, vrátili se, vorevříli kostel, vidí po zemi plno sjetlíček ha kaplan hned křík: "To sou dušičky z vočistce, ty si dou pro nás!" ha šichní se třísli strachy jako vosiky.

Švec za varhanama se nafouk, v jednom kuse hrál ha zpíval takuvyjm hlubokyjm hlasem jakoby z hrobu vycházel:

"Muší šecky peníze s sebou vzíti

ha teký do pytle hned vlízti!"

Tři pytle slítly delů ha kaplan s kantorem ha kostelníkem tak buli poblázněný, že jeden přes druhýho hned se cpál do pytle. Íčko švec vyskočil za varhanama, ševcová běžíla demů pro tratar, švec zavázal pytle, ha jeden po druhým táh za cucek z kostela ven.

Toceví, že bědovali, dyž je táh přes práh ha po schůdkach delů vod kostela. Hlavy jim klepaly vo kamení jako vořechy ha švec zpíval:

"Do nebe je cesta hlinitá,

trnitá i kamenitá,

hdo se tám chce po ní dostát,

ten muší něco vystát!"

Vodmlčíli se ha trpíli rádi. Švec naložil pytle na tratar, ševcová vodpředu táhla za provaz, tak je chčasně přivezli demů ha složili je do husího chlívku.

K ránu začly husy štěbetat. Tu hned povídá kaplan: "Íčko bude konec trápení! Slyším huž handělíčky zpívat." Teký kohouti se rozkykýrali. "Já teký slyším," zaradoval se kantor. "Ha já teký," vozvál se v pytli kostelník, hdyž začly mrňoukat kočky. Tak buli popletený, že nepoznávali hani zvířecí hlasy.

Ráno stojí lidi před kostelem ha čekají, haž se kostel vorevře. Vtom běží kostelnice ha naříká, že se jí ztratil muž, za ní láme rukama kantorka ha teký kuchařka hlásí z fary, že kaplan není doma. Přišel falář v kredice ha ptá se: "Hdepa je kostelník? Cák to, že nevorvírá?" Tu si zpomíl falář na ševce ha povídá, jakoby nehumíl pět spočítat. "Mušíme je hledat, esli je něhdo nehukrád," ha ved je rovnou k ševci. Ten se huž zdaleka smíl, vorevřil chlív ha rozvázal pytle. Můžeme si pomyslit, co bulo íčko smíchu. Šichní tří se hned vodstěhovali jinam, falář dostál novýho kaplana i kantora, kostelníkem hudělal ševce ha nemoh si dost vynachválit, jak šikovnýho pomocmníka má. Esli eště žijou, tak šíchní kafíčko pijou. Esli huž nežijou, tak v hrobečku hnijou.

Jak švec ošidil faráře

Originální verzi Baarovou matkou vyprávěnou a Jindřichem Šimonem Baarem převyprávěnou podala jen s drobnými stylistickými a jazykovými odlišnostmi i po čtyřiapadesáti letech Marie Korandová v publikaci O modrém ptáčku. (Praha: Albatros, nakladatelství pro děti a mládež 1984.) Ovšem próza Jak švec ošidil faráře je v ní míněna co pohádka.

Švec Linda, čtyřicátník, a jeho manželka s dětmi třou bídu s nouzí. Zákazníci k němu nechodí a on se tedy rozhodl, že se stane zlodějem a hned se začal novému

řemeslu učit: do sedlákovy hromady země za humny zahrabal kůži, aby se po chvíli pro ni vypravil a běžel s ní domů. Tak se učil krást po celý den.

Ale z farní zahrady ševce pozoroval farář a dal si Lindu zavolat, aby mu své podivné počínání vysvětlil. Linda řekl vše po pravdě a tak mu farář navrhl: "Já tě vyzkouším. Jestli mi do rána ukradneš tu nejlepší jalovici ze stáje, bude tvoje a ještě ti celou stovku přidám. Jestli se dáš chytit, tak se těš na kriminál."

Švec souhlasil a moudrá žena vypomohla: koupila láhev silné kořalky, převlékla se za žebračku (na zádech koš na brambory) a šla na faru poprosit, aby ji tam farář nechal přespat. Poslal ji do stáje, spí tam pacholci. Ševcová popíjela kořalku, zlákalo to pacholky - opili se a usnuli. Ševcová v převleku za žebračku odvázala od žlabu jalovici, venku už čekal muž a spolu odvedli zvíře domů.

Farář nemínil dát se tak snadno porazit: "Pošel mám kohout a potřebujeme jiného. Musíš ho někde ukrást. Ale chci takového, který by nespal ani nežral. Jestli ho přineseš, dostaneš ode mne dvě stovky, jestli ho nepřineseš, pomašíruješ do kriminálu."

Švec měl kuráže habaděj. "Platí!" vykřikl a šel domů poradit se s ženou. Ta se jenom zasmála: "Takový kohout je v celé vsi jenom jeden, a ten sedí na hřbitově na márnici."

Bát se nebál, když se setmělo, vylezl na střechu márnice a plechového kohouta odnesl na faru a rovnou s ním do kurníku.

"Když ráno kuchařka pouštěla slepice, nemohly ven. Podívá se, a on jim východ zakrývá kus plechu," říká vypravěč. Poznala hřbitovního kohouta a horempádem utíkala s tou novinou k faráři. Ten si poslal pro ševce: "Vidím, že jsi chlapík. Teď ti dám nejtěžší úkol. Jestli se ti povede, dostaneš ode mne takovou odměnu, že budeš jistě spokojený, jetli ne, čeká tě kriminál! ... Nejvíc mi pijí krev kaplan, kantor a kostelník. Každou chvíli se někde opijí, neposlouchají mne. Jestli je ukradneš, udělám tě za to kostelníkem a budeš mít navždycky po bídě."

Chytrá žena šla do Hory a v řece nachytala asi půl kopy raků. Potom si koupila kopu tenkých svíčiček, z domova vzala tři pytle, a když šel navečer kostelník zvonit klekání, šoupla s mužem do kostela a nechali se tam spolu zavřít. Každému raku dali do klepeta svíčku, a když na věži tloukla půlnoc, rozsvítili svíčky, pustili raky po kostele, vyběhli na kruchtu, žena šlapala měchy, švec sedl za varhany a začal hrát.

Tři alkoholici se vydali ke kostelu. Švec zazpíval:

"Kdo chce do nebe jíti,

musí všecky své peníze s sebou míti."

Švec zpíval hlubokým, hrobním hlasem:

"Musí všecky peníze s sebou nésti

a také do pytle hned vlézti."

Ti tři do pytlů vlezli a ševcová běžela domů pro trakař, švec zavázal pytle a jeden po druhém táhl za cíp z kostela ven.

"Do nebe je cesta hlinitá,

trnitá i kamenitá,

kdo se tam chce po ní dostat,

ten musí něco přestát!"

Tak je šťastně přivezli domů a složili do husího chlívku.

K ránu začaly husy štěbetat, kohouti se rozkikirikali, začaly mňoukat kočky a ti tři v pytlích měli zato, že slyší andělíčky.

Kostelnice, kantorka a také kuchařka naříkají, že se jim ztratili manželé.

Když farář odvedl lidi k ševci, ten otevřel chlév a rozvázal pytle. Smíchu bylo ažaž. Všichni tři opilci se odstěhovali jinam, farář dostal nového kaplana i kantora a ševce udělal kostelníkem. Jestli ještě žijí, tak všichni kafíčko pijí. Jestli už nežijí, tak v hrobečku hnijí.

(VII/1 - 9)

Pověsti s náměty znamenaných kamenů

Vo znamenanyjch kamenech

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

V tomto případě záleží Baarovi na čtyřech dílčích pověstech.

* Kníže Taxis jezdíval s koňským spřežením z Bavor na své panství v Čechách přes Klenčí do Horšovského Týna, kurýr před ním. *"Žádnyj neví, jak se to asi mohlo stát. Buď huž míl kůň hladký podkovy, nebo na zimu padal na cestu vokluz, nebo vyskočil najednou ňákyj jelen nebo srnec, jedno k druhýmu nebo šecko dohromady, kůň se mušel leknout, vzepnout, nehudržíl se, nohy pod nim hujely, praštil sebou na kámen ha zabil sebe i kurýra.*

Dyž k tomu místu asi za hodinu přijel kníže Taxis, našel koně i člověka na jedný hromadě ha voba huž mrtví. Člověka naložili, přivezli do Klenčí ha pochováli, nu ha koně holt si vodvez z Pašešnicí pohodnyj. Ale ten nechčasnyj kámen poznamenali křížkem a začátečníma písmenama toho kulýra."

* * Lomikar přijel vyměřit les, který prohrál v soudní při s Kleneckými. Pod lesem se prostírala louka, na které *"ležíl kámen velkyj jako malá forka sena ..."* Na památku podpisu listiny, kterou si Klenečtí vynutili, na kámen, na kterém Lomikar podepsal, Chodové vysekali *"důlky ha pero s knížkou, aby se na to nezapomílo i dyby se listina ztratila anebo jí sežraly myjši."*

* * * *"Pod Dílama stojí kříž ha hu samýho kříže leze ze zemí kámen, ha v něm se vokazujou dvě člapátka dětskyjch nožiček. Lidi vypravujou dětom, že tutary hutíkala před Herodesem Panynka Maria s Ježíškem, na tom místě že si vodpočívala ha postavila Ježíška na zem. Dyž si vodpočla ha Ježíška zase vzela do náručí, tak na tom kamenu vostály vytisknutý vobě člapátka jeho nožiček."*

"Z Klenčí do Houvězda vede pěšina přes řeku po kamený lávce - je to mordskyj kámen ha říká se, že ho tám přinesla žena ve vlasovyj zástěře. Takuvý silačky byjvaly tu i ženský. Tu lávku jakživ žádnyj nespravuval, tak je bytelná."

Připomínáme, že v textu Chodské silačky (in: Chodové v pověstech, NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2006) vypravěčka Marie Korandová napsala jinou verzi, totiž: *V místech, kde pěšinka na Hrádek překračuje širokou Čerchovku, leží starodávná lávka. Jediný balvan. Tak dlouhý, že spojil oba břehy potoka. Tak mohutný, že jím dosud nepohnul dravý příval jarních vod. Tu lávku prý přinesla Zahoříkuc selka z Haltravy. V zástěře utkané z vlasů. Žádná látka by totiž takovou tíhu neudržela.*

* * * * *"U Kudrnáčou rymíčku na Dílích hu cesty z Dílů k zákopu ha na Sádek je kámen. Tám čekál pytlák na myslivce, aby ho skolil za to, že ho hudal v Tranově ha že mu tám vysadili lískovkou pětadvacet ha ještě ho zavříli do byjrotovny vo chlebě ha vodě."* Pytláka však uštkl had a on zemřel. *"Říkají, že hu toho kamene straší. Dyž dou dvě nebo tři žencký z lesa s nosítkama, tak si na tom kamenu vodpočnou, ale dyš de některá samotinká sama, nesedla by si tám ha nevodpočla, ani dyby se strhat míla."*

Čertovy kameny

Marie Korandová: Chodské pověsti a legendy; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2004.

Vpravo od pěšiny z Babylonu do České Kubice stojí v lese pozoruhodný kámen. Tvoří ho vlastně dva balvany. Větší, ploský a široký, zcela slabě podepřený stojí na menším. Jako obrovská houba. Ještě před sto lety mohli jím kolemjdoucí otáčet. Stál totiž volně v dolíku vystupujícím ze skalního hrotu.

Jako zemskou zvláštnost popisuje v sedmnáctém století tento pozoruhodný útvar Bohuslav Balbín:

"U Tusty čili Domažlic u rybníka Babylon, kde blízko teče řeka Bystřice, dva balvany na sobě leží, skoro jako se ve mlýnech dva kameny skládají, aby zrna na mouku rozetřely a semlely. Kámen spodní jest skála nehybná, horní jest hybný, že bys jej jednou rukou mohl uvést v pohyb, ač váha jeho jest tisíce tisíců. Říkají mu Čertův mlýn a věří, že tam čert mele mouku."

Všude v širokém okolí se vyprávělo, že kamenný mlýn postavil sám rohatý. Nesl ho prý v pradávných dobách odkudsi na hřbetě. Nad Černým rybníkem se mu balvan svezl a žbluňkl do vody. Prašivci nezbylo než ho vytáhnout a postavit v lese.

Babylonská chasa se jednou smluvila a horní kámen skutalila do rybníka. Ráno byl na svém místě! Čert ho vylovil a těžce přitom vzdychal: "Rozpíčku, chlebíčku, pomáhej mi nahoru!"

Každou půlnoc prý černý na kameni mele, jen všechno drnčí a rachotí. Někdy kámen i zdvihá a volá: "Rozpíčku, zdvihej, na hříšné duše číhej!"

Na vrchním kameni ukazovali místní znalci prohlubeninu od otlačeného čertího těla a menší jamku od kopyta. Čert prý balvan používal i jako sedátko a rád si na něm schrupl.

Když se Babylonští nemohli čerta ani pekelného nočního rámusu po dobrém zbavit, poprosili kameníka, aby do balvanu vytesal tři křížky. Od té doby se mlýn údajně přestal točit a v lese byl pokoj.

V České Kubici vyprávěli, že babylonští kameníci chtěli celý kámen rozbít. Nedokázali to. Ztupili všechna dláta. Nakonec jen vyryli do kamene dva čerty a nápis: Čertův kámen. Teprve italští dělníci, kteří v šedesátých letech 19. století pracovali při stavbě železniční tratě do Brodu nad Lesy, vysunuli kámen z jeho polohy, takže je od té doby nehybný.

Černý potok, na jehož březích se rozložila vesnice Otov, býval prý zlatonosný. V jeho tůních se shlížejí dva kopce plné pokladů, Fučná a Červený vrch. Všechno to bohatství hlídal kdysi sám ďábel. Jako na trůně sedával na kulatém kameni, až jeho tělo vypálilo ve skalní hmotě dva dolíky, a čekal na svou oběť. Běda každému, kdo se přiblížil a neměl čisté svědomí! Čert ho trápil tak dlouho, dokud mu hříšník neupsal duši.

Lidé se Ďáblovu vrchu vyhýbali a nikdo nevěděl, jak se pekelníka zbavit. Nekalé praktiky nakonec překazil mocným zaklínáním moudrý a odvážný kněz bez vady a hany. Rozzuřený prašivec popadl svoje sedátko a v bezmocné zlosti jím mrštil po lidech do Otova. Nestrefil se. Miskovitý kámen uvízl v potoce, nedaleko návsi, kde leží dodnes. Někdy prý na něm sedává čertova bába. I ta se mstí lidem. Kdo ji spatří, do roka leží na márách!

Ďáblův kámen mají též v lukách mezi Drahotínem a Načetínem. Je to obrovský balvan, který údajně vyrval čert ze skály pod Starým Herštejnem a chtěl s ním zničit klášter mnichů benediktinů v Kladrubech. Z Herštejna do Kladrub je pořádný lán cesty, ale na to čert ve své zlosti ani nevzpomněl. Vznesl se s kamenem do výše, těšil se, jak jej shodí přímo na kostelní věž, aby zvony už nerušily pekelníky v jejich denním spánku, a tu máš, čerte, kropáč! Z Drahotína

zakokrhal kohout, vzápětí druhý, třetí. Ďábla opustila síla. Balvan vyklouzl z ochablých spárů a s hlukem třeskem dopadl do luk. Vyděšení vesničané vyběhli z chalup. Hned věděli, odkud hrom bije. Z kamene se kouřilo a čpěl sírou na sto honů.

Jiný čert měl v úmyslu pobořit kostel v Mutěnínně. Vybral si pořádný balvan a aby mu cestou nevypadl, zachytil ho do silných řetězů. A už se vznáší a letí nad spícím krajem a kuje dílo zkázy. Ve svitu měsíce zřetelně viděl honosný kostel svatého Bartoloměje, věž, která po staletí byla ozdobou širokého okolí, Vtom hodiny začaly odbíjet půlnoc. Čert zaúpěl. S každým úderem ubývalo mu sil. Kámen se vysmekl z řetězů a dopadl na křižovatku, až země zaduněla. Zrovna tam, kde ze silnice odbočovala pěšina na vršek s kaplí poutevníka Erazima. Dodnes tam leží i s otisky ďáblových řetězů.

Čertovo kámen

Hana Štěpánková: Zkazky lidu na Kdyňsku a Domažlicku; Novina, tiskařské a vydavatelské podniky v Praze 1931.

Nad Babylonem v lese nad rymíkem je velkyj kámen. Stojí na menším kameni, docela málo podepřenyj ha přece nespádne. Říkají mu "čertovo kámen". Huž je to túze dávno, hdyž eště chodil lezdys čert světem. Tám na tom kameni vodpočíval ha vobtisk se tám. Docela dobře sou tám znát štyry koňský kopyta, vocas i hlava. Chasa jednou teký čertovo kámen shodila delů, hale v noci slyšíli lidi, jak čert heká ha kámen tlačí nahoru zpátky. Túze zkroušeně prosil: "Rozpíčku, Chlebíčku, pomahyj mně nahoru!")*

Vod tich čás nihdýž huž kámen nihdo neshodil. Hdopa by chtíl, haby tu čert zdychal ha mezi lidma se toulal!

---

*) Jan František Hruška: Dialektický slovník chodský, str. 122

Ďáblův kámen u Drahotína

Marie Špačková: O zlém Volfu Dobrohostovi a jiné pověsti z kraje od Starého Herštejna po Přimdu; Domažlice: Chodské nakladatelství 1994.

V podhůří Českého lesa se táhne pásmo rozervaných, většinou už ale křovisky zarostlých, větších či menších skalek. Někdy se i v polích, na louce či v lesích najde osamělý balvan, jenž jako by se tam zatoulal, kdoví odkud. Ale ten, který vystrkuje svůj oblý žulový hřbet na louce mezi Drahotínem a Načetínem, tam přinesl samotný čert.

Bylo to v časech, kdy v Čechách stavěli pilní mniši svoje kláštery a mýtili lesy, aby získali novou půdu. A daleko od Drahotína, u vsi Kladruby pracovali na svém díle benediktini.

Brzy tu stál nejen konvent, ale i nádherný kostel. A jeho zvony zněly tak velebně a tak mocně, že jejich hlas byl slyšet až v samotném pekle. Konečně toho měl jeden z ďáblů dost. Vydal se proto jedné noci do Čech, aby klášter v Kladrubech zničil. Přímo pod Starým Heršteinem s velkým úsilím vyrval ze skály obrovský balvan.

"Ten bude stačit," oddychl si, když už ho měl konečně v pazourech. Pravda, čertům jinak práce nevoní, ale jak se jedná o nějakou čertovinu, pak se nešetří. A tak se pekelník i s balvanem vznesl k temnému nebi. V zápalu zlosti zaponmněl hlídat čas. Myslel jen na to, jak doletí až do Kladrub a jak tam svoje břemeno svrhne právě na věž, kde visí zvony, jejichž hlasy nedají pekelníkům spát. A to se mu stalo osudným.

Právě když se blížil k Drahotínu, nastala kohoutí hodina. "Kikirykíí, kikirykííí..."

"Bum", země se zachvěla a dlouhotrvající dunění se neslo krajem.

Když se vyděšení lidé vzpamatovali a odvážili se vyběhnout ze svých domů, uviděli na louce obrovský balvan. Ještě se z něj kouřilo a páchl sírou. Hned poznali, jak se tam dostal a podle toho mu dali i jméno.

O Čertově sedátku v Otově

Vesnice Otov se od věků rozkládá po obou březích Černého potoka. Ten snad býval v dávných dobách zlatonosný. V jeho vodě se dodnes shlížejí dva kopce plné pokladů. Jeden se jmenuje Fučná a druhému se říká Červený vrch. A to všechno hlídal kdysi sám ďábel. Sedával na kulatém kameni a číhal na své oběti. Běda, když se k jeho sedátku přiblížil někdo, kdo neměl čisté svědomí! Čert ho

trápil tak dlouho, až mu hříšník upsal vlastní duši. Domácí lidé se onomu místu zdaleka vyhýbali.

Nikdo také nevěděl, jak pekelníka vyhnat. Až se konečně v kraji usadil moudrý a odvážný kněz. Když se dozvěděl o trápení svých otovských farníků, hledal ve starých knihách tak dlouho, dokud neobjevil zaříkadlo, které na čerta platilo. Pak vyčkal, až nadešel vhodný čas a vydal se za ďáblem.

Jak ho pekelník uviděl přicházet, začal plivat plameny, z každého jeho chlupu vyletovali ohniví hádci. Ale kněz se nelekl. Nebe se zatáhlo, blesky lítaly na Fučnou a hrom duněl bez přestávky. Kněz nesl kříž a kráčel odhodlaně k ďáblovu místu. Přitom slovíčko za slovíčkem vyslovoval tajemné zaříkávání.

Marně čert zarýval drápy všech svých čtyř pazourů do země, marně tiskl obě půlky svého žhavého zadku do kamene, na kterém seděl. Kněz byl silnější. Konečně ďábel vyskočil, popadl své sedátko a vztekle jím mrskl skoro až na otovskou náves, kde leží dodnes. Někdy na něm prý sedává čertova bába. Ale běda tomu, kdo ji spatří! Ten do roka jistě zemře.

Kamenné křeslo ve vlkanovském lese

Stará vesnice Vlkanov leží nedaleko Poběžovic. Ještě v dobách, kdy se Poběžovice jmenovaly Ronšperk, museli vlkanovští sedláci odvádět různé dávky a také robotovat pro ronšperské panstvo. Měli však také svého rychtáře i obecní radu a ta se scházela v lese, který byl odpradávna společným majetkem celé vlkanovské obce. Rychtář tu sedával v kamenném křesle a spravedlivě soudil všechny spory.

Jednou však celou zemi zachvátilo převeliké sucho. Úroda byla bídná, hrozil hlad, ale páni vymáhali placení berní. Když se vlkanovští vymlouvali na neúrodu a prosili, aby jim byly dávky prominuty, rozkázali panští úředníci, aby ves odprodala svůj kus lesa a pak zaplatila, čím je panstvu povinována.

Sedláci se dlouho radili a pak se rozhodli, že se vypraví za samotnou hraběnkou, o které se vyprávělo, že je dobrá a sravedlivá a že má soucit s chudým lidem. Měli sice strach, že je drábi a hejtman k ní nepustí, ale sedlákovi z šaferkosenského dvora se to přece jenom podařilo. Hraběnka pozorně vyslechla jeho nářky a nakonec se rozhodla, že se o bídě svých poddaných přesvědčí na

vlastní oči. Dala se v nosítkách odnést až do vlkanovského lesa. Cestou viděla vyprahlá pole, vyschlé louky a vyhublé vesničany.

U kamenného křesla už na ni čekalo všech dvanáct vlkanovských sedláků, tři půlláníci i všech třicet čtyři chalupníků.

"Máte pravdu," prohlásila hraběnka po slavném a uctivém přivítání, "všechno je tak, jak váš vyslanec líčil." A hned stanovila novou hranici obecního lesa, ukazujíce rukou k Valtířovu: "Tento díl patří mně, tamten vám. Z něj si můžete brát dřevo, prodávat je a užívat i lesní pastviny." Zároveň jim odpustila některé platy a část oboty.

Vlkanovští jí co nejupřímněji poděkovali a doprovodili ji až k ronšperskému zámku. Velmi se jim po jejím rozhodnutí ulevilo. Pozvaný kameník pak na hraběnčinu počest vytesal do kamenného rychtářského křesla rok, kdy byla dohoda uzavřena - 1749

Když se pak všem začalo lépe dařit, na křeslo zapomněli.

Čertův balvan u Erazima

Dříve to měli čerti na světě snadné. Kostelů málo, kněží ještě míň, jen hříšníků víc než dost. Pak ale lidé poznali pravou víru a pekelníkům začalo být do ouvej.

Křesťané nelitovali peněz ani práce, stavěli kostely i kaple, přibývalo far i kněží a v pekle s tím měli čím dál víc starostí.

"Takhle to dál nejde!" rozčilovali se ďáblové, "duše ubývají, s tím musíme něco udělat."

"Zboříme jim kostely," napadlo jednoho pekelníka, "stačí k tomu přece pořádný balvan. V noci s ním vyletíme co nejvýše a prásk, je po kostele."

"Jenže pozor! Naše moc trvá jen od setmění do půlnoci," varoval své věrné Lucifer. Čerti ho neposlouchali a hrnuli se do světa. A právě ten, který měl nápad bořit kostely, si vybral Mutěnín.

Mutěnín byl tehdy bohatým městečkem, zlatonosný potok a kutání mědi vyneslo na stavbu velikého chrámu. Zasvětili ho svatému Bartoloměji a jeho věž je dodnes ozdobou kraje, i když z bohatého městečka se dávno stala jen obyčejná ves.

Čert si vybral pořádný balvan. Aby se mu dobře nesl a vypadl až na správném místě, zavěsil si ho pekelník do silných řetězů. Nesl se s ním nad ztichlým spícím krajem a už napřed se radoval, jaká to bude rána, jaké zděšení zavládne mezi mutěnínskými, až balvan prolomí odvážnou klenbu. "A namířím přímo na oltář," mumlal si ďábel a ve své zášti vůbec nezpozoroval, že se blíží půlnoc.

Už byl tam, kde z mutěnínské silnice odbočovala pěšina na kopec s kapličkou sv. Erazima, když hodiny na věžích v Hostouni i v Mutěníně začaly odbíjet. A s každým jejich úderem ubývalo čertovi sil i kámen byl těžší a těžší. Už nepomáhaly ani řetězy, kámen dopadl na křižovatku, až země zaduněla. Ďáblovi nezbylo, než se vrátit s nepořízenou zpátky do pekla. Balvan pak po všechny časy i s otisky řetězů ležel tam, kde ďáblovi vypadl z drápů.

Ďáblova skála

Jednou přišel do Sedmihoří nový hajný. Byl přísný a nikomu nepřál. Hlídal lesy, jako by patřily jenom jemu. A tak ho lidé ze zdejších vesnic neměli rádi a nikdo mu neprozradil, jaká nebezpečí se v sedmihorských skalách a hvozdech skrývají. Nevarovali ho ani před Ďáblovým sedátkem.

A přece zvláště tady se na jaře i na podzim proháněla divoká honba. Když zaduly jarní nebo podzimní vichry, vyráželi tajemní lovci ze svých úkrytů. Psi štěkali, lesní rohy zněly silněji než skučení meluzíny a hlasy lovců přehlušily i hukot lijáku a dunění hromu.

Za horkých letních podvečerů zase kolem skály pobíhali ohniví mužíčci, šplhali po balvanech, šťouchali se, prskali a pištěli podivnými hlásky.

Když sem jednou hajný zabloudil, byl tu však klid a mír. Hajný žádné z tajemství Ďáblovy skály neznal. A tak se s úlevou posadil na kamenné sedátko a těšil se, jak si po perném dni odpočine. Opřel záda o chladivý kámen a za chvilku mu spánek sklížil víčka. Noc se mezitím přiblížila až na úpatí hor a temné stíny se rozložily i na pasekách. Náhle však hajného cosi probudilo. Otevřel oči a obešla ho hrůza. Proti němu stál ohromný pes s planoucíma očima a výhružně vrčel.

Hajný strhl pušku s ramene, namířil, stiskl kohoutek a ...

Místo výstřelu roznášela ozvěna po horách ďábelský chechot.

Teď teprve dostal hajný strach. Sjel z kamenného sedátka jako lasička, vzal nohy na ramena a pryč. Pes za ním. Už sotva dechu popadal, užuž se mu zdálo, že mu hafan skočí za krk. Naštěstí doběhli na křižovatku, kde stál kamenný křížek. V tu chvíli pes zmizel, jako by se propadl do země a hajný byl zachráněn.

Však se také od té doby pořádně změnil. Přestal prohánět babky kvůli otýpce chrastí i děti pro džbánek jahod. Zato na svých obchůzkách pozorně naslouchal všem zvukům, jen aby se včas vyhnul lesním duchům a hlavně ďáblovi.- -

Vsi Drahotín a Hvožďany mají k sobě, co by kamenem dohodil.

V kraji pod Českým lesem nebylo nikdy lehké živobytí a ani Svatý Václav, jehož kostel stojí na nedalekém kopci, nemohl svým farníkům pomoci. Hvožďanští navíc, aby získali pole a pastviny, museli vymýtit i kus hvozdu, na jehož památku nese dodnes jejich dědina svoje jméno.

O znamenaných kamenech

Marie Korandová: Chodské pověsti a legendy; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2004.

Skal, skalniček, balvanů, kamýků a kamenů označených nějakým znakem bývalo u nás na každém kroku.

Znamenané kameny měli naši předkové v královském hvozdě i pod lesem. Označovali tak hranice a cesty k nim i místa, kde se stalo nějaké neštěstí.

Na signálních místech, odkud ohněm nebo kouřem vysílali Chodové poplašné návěsti do vnitrozemí, bývaly kameny s vyhloubenou miskou. Do té se nalila smola a zapálila. Návěstní oheň nehořel jen na jednom místě a nebyl osamocen. Ve chvílích náhlého nebezpečí vzplanuly znamenité návěsti snad v celých řetězcích nebo ve tvarech udávajících směr, kudy má pomoc z vnitrozemí pospíchat.

Když pominul účel, jemuž znamenané kameny sloužily, lidé se o ně přestali starat, přestali je udržovat. Kameny propadaly zkáze. V jejich znacích hlodal lišejník a mech, zapadaly trouchnivějícím jehličím, zarůstaly kapradím, maliním a trním. Mnohé vzaly za své při úpravě polí a luk. Některé ještě dožívají v lidské paměti, o jiných svědčí místní název, na mnohé se už zapomnělo ...

Pamětníci ze Stráže mi vyprávěli o kameni s dolíkem, který ležel nad vsí na kraji lesa na Dmoutě, nedaleko Kozinčiny zahrádky, v místě, kde se dodnes říká Na Stražišti. Podobně znamenané kameny jsou nahoře na Haltravě a na Sádku, na někdejších strážních místech Chodů.

V době, kdy J. Š. Baar prožíval svá plodná spisovatelská léta v Klenčí, žili v městečku ještě sousedé, kteří pamatovali pastvinu po pravé straně silnice a na ní vysoký balvan s jamkou uprostřed. V roce 1863 obec pastvinu rozměřila a přidělila domkářům. Ti kámen rozstříleli a jalovou půdu proměnili v mělká, hubená políčka. Těm se říká Kopajna a trochu výš je poloha Na Stráži.

Na lesní loučce nad Brtí, vlevo od silnice z Klenčí na Díly, stával Lomikarův smluvní kámen. Byl velký jako malá forka sena a mohlo na něm stát i deset lidí, jak udával J. Š. Baar. Nahoře prý byl vytesaný důlek jako na inkoust, pero a knížku a ještě jeden dolík provedený tak šikovně, že když člověk spustil nohy dolů, mohl v kameni pohodlně sedět.

Lomikar totiž vymohl na císaři povýšení vesnice Klenčí na městečko s právem trhů, ale za to si přisvojil obecní lesy a novopečeným pánům měšťanům ještě přikázal, aby se mu o ně starali. Hrdí Chodováci protestovali. Po dlouhých soudech musel jim Lomikar přenechat aspoň kousek lesa. Vybral křoviny, o něž sám nestál, rozparceloval je a rozkázal, že každý podílník si musí vytáhnout svůj los. Proto těmto lesům říkají "lůsy".

Další pověst vypráví, že Lomikar přijel les osobně vyměřit. Klenečtí si připravili listinu, inkoust i pero, zavedli všemocného pána ke kameni a on jim právo na les černě na bílém podepsal. Na věčnou paměť vytesali potom do kamene knížku i s perem, aby připomínala dohodu, i kdyby se listina ztratila nebo ji rozkousaly myši. A vidíte! Papír měli v Klenčí na radnici celá staletí, ale "smluvní" kámen vzal úhonu. Prodali totiž loučku poslednímu obecnímu kováři, ten ji podstoupil zas jinému, až nakonec ji koupil Kalafuna z Dílů. Loučku vyčistil, zplanýroval, vykopal křoví a přes zimu došlo i na kameny. Rozstřílel je, zavezl do cesty. Moc jí tím pomohl, ale památeční kámen beze stopy zmizel.

V románě Osmačtyřicátníci líčí Baar konec kamene jinak. Rozstříleli ho ze msty klenečtí chalupníci, kteří záviděli sedlákům jejich "lůs".

Podle jiné pověsti stál prý trhanovský pán na kameni a Klenečským i Postřekovským uděloval nepatrné části lesa. Podíl chudobné vdovy přiřkl přistěhovalému Němci. Žena plakala, prosila i s dětmi, ale pán měl hluché uši.

Rozčilená Chodka ho proklela. Po smrti musel znovu a znovu rozměřovat les a kolem kamene bývalo po nocích slyšet vytí psů, řehtání koní, řinkot řetězů, křik, nářek a divoké kletby.

Vlevo od staré silnice z Klenčí do Černé Řeky, v místech, kde pramení Zlatá studánka, leží Koňský či Poštovský kámen. Je na něm vyražen křížek a písmena B.Z. Někteří viděli na kameni ještě naznačenou koňskou podkovu.

Stará silnice byla vlastně pradávnou poštovní cestou. Pravidelné poštovní spojení mezi Prahou a Řeznem bylo zavedeno roku 1546. Poštovní cesta přes Lesní Mnichov, Klenčí, Horšovský Týn a dál na Plzeň byla vydlážděna kamením.

Na klenečské poště se tradovala pověst, že jednou tudy jel císař Rudolf II. do Řezna. Cestu před ním zajišťoval zvláštní kurýr. Jeho kůň na hladké dlažbě uklouzl a zabil se i s jezdcem.

Jiná pověst říká, že poštovskou silnicí jezdíval na svá panství v Čechách nejvyšší poštovský pán, kníže Thurn-Taxis, "splašený kníže". Jezdil vždy, jako když hrom bije. Kurýr na koni letěl před ním. Před poštou museli čekat odpočinutí koně, přepřáhlo se a horempádem k Týnu. Jednou kurýra potkalo neštěstí. Kůň sklouzl, padl na kámen, zabil sebe i jezdce. Asi za hodinku dojel k tomu místu kníže. Kurýra dal pochovat v Klenčí. Kámen poznamenali křížem a začátečními písmeny nešťastníkova jména, ale nic naplat, duše nedošla pokoje. Kolikrát se stalo, že koně u kamene zastavili a dál ani hnout. Nezbylo než je vypřáhnout, třikrát obvést okolo balvanu a teprve potom se rozběhli.

Pěšinkou z Klenčí na Díly přes Šindelářuc kout přejde dnes málokdo. Zanedouho zbude po cestičce pranepatrná stopa a stará, stará pověst.

U cesty u potoka vyčnívá čtverhranná skála, vpředu jakoby přiseknutá na sedátko. Tam prý sedává stará, šedivá přadlena. Kuželíček s přeslicí má u levé nohy, levou rukou táhne a pravou kroutí tenkou nit. Vřeteno se točí, běhá jako pominuté. Někdy je tenké, jindy pěkně břichaté, podle toho, kolik má přadlena upředeno. Přede koudel, přede len, přede a přede, slovíčka nepromluví. A přece hovoří výmluvnou řečí každému, kdo ji spatří: "Připrav se, člověče! Tvoje hodiny jsou sečteny, svíčka dohořívá!"

U Kudrnáčuc rybníčku při cestě z Dílů na Sádek ležel kámen, kde prý strašilo.

Před lety tam čekal pytlák na myslivce. Chtěl se mu pomstít, že konal svou povinnost a ohlásil na zámku lesní pych. Pytlákovi tenkrát vysadili pětadvacet a ještě bručel v base o chlebě a vodě.

Čeká tedy, čeká, přitisknutý za kámen, klacek v ruce. Už slyší, jak myslivec sáhuje ze Sádku. Vtom ho něco štíplo do lýtka. Koukne - okolo nohy zatočený had! Strhl ho, klackem přerazil vedví, ale nic si nepomohl. Mrákoty na něho padly, nemohl ani vstát, ani volat o pomoc. Našli ho až druhý den, studeného. Pěkně křesťansky ho pochovali, ale v krátkosti se začalo proslýchat, že u kamene straší.

Při hlavní chodovské silnici, kousek od kaple, leží kámen s vytesaným křížem, písmeny G a S a s letopočtem 1674. Pod křížem jsou vyraženy kovářské kleště, kovadlinka a kladívko.

Je to Kámen kováře Kobeše neboli Kovářský kámen.

Kovářský kámen původně stával na svahu úvozu Na Bystrém. Tam měli Lomikarovi pacholci ubít klenečského kováře Kobeše, protože nechtěl kupovat špatné železo z panských hamrů na Peci, ale pod rukou si opatřoval kvalitní bavorské od formanů projíždějících Klenčím.

Jeden z nejstarších křížových kamenů popisoval J. Š. Baar. Za jeho dob stával už asi na třetím místě, na návsi v Chodově. Když jej přesazovali, našli pod ním kostru ruského vojáka, jak prokázaly zbytky kovových součástí uniformy.

Ruští vojáci bojovali jako spojenci Rakouska proti Napoleonovi. Řádily mezi nimi nemoci a mnozí zemřeli na rány utržené v boji. Podle tehdejších zvyků faráři nedovolovali pochovávat jinověrce na katolickém hřbitově. K poslednímu odpočinku jim proto hledali jiná "posvátná" místa. Někde u kříže, poblíž kapličky nebo stromu se svatým obrázkem. Jako v Klenčí nebo v Chodově či u dalšího kříže v Chodově nad obcí. Je to plochý kámen s vypukle tesaným křížem, který tam dosud stojí.

Kámen ve tvaru kříže, jehož jedno příční rameno je uraženo, leží na vyvýšeném místě u Calafuc rybníčka kousek nad Draženovem, vpravo od cesty, co odbočuje ze silnice k rejkovickému dvoru. Snad i tento kámen souvisí s nedalekým místem zvaným V Hřbitůvku, kde jsou pochováni vojáci.

Pověst udává, že sem, na panské louky, zahnal jednou draženovský ovčák stádo selských ovcí. Rozlícený rejkovický pán ho na místě zastřelil. Nebo zde ovčáka

utloukla panská čeleď. Jednou táhli kolem vojáci. Surový člověk svévolně urazil rameno kříže. V té ráně se kůň pod ním vzepjal, jezdce shodil a k smrti usmýkal.

Jiní vyprávějí, že rameno kříže urazil rozvzteklený voják, když se, řádně podroušen, dotrmácel ke kameni místo do tepla svého zimního kvartýru. Svědkové donesli věc začerstva veliteli vojska a ten rozkázal, aby provinilec byl přivázán koni k ocasu a usmýkán. Pro výstrahu vší posádce.

V zachovalém úvozu někdejší cesty u lesa mezi pecáckou brusírnou a pilou je zasazen kámen s půlkruhovým ukončením a křížem. Vypráví se, že tady původně stávala vesnice Újezd, než obyvatelé pomřeli na mor. Ti, co přežili, odstěhovali se potom za Hrádek, kde stojí Újezd dodnes. Před mnoha lety roztrhali prý tady vlci ovčáka, když hájil svěřené stádo. Vesničané ho hned hledali, ale našli jen nohy po kolena, jak vězely v bytelných holínkách.

Nikdo už nám nepoví, jaké neštěstí se přihodilo v lukách za Pecí na pěšině do České Kubice. Stával zde mohutný balvan a na něm výrazně tesaná rytířská přilba s chocholem. Ještě před osmdesáti lety běhával prý a popásal se okolo kamene bezhlavý kůň. Pak kámen rozstříleli a rozvozili bůhvíkam.

Zato o kameni u Chrastavic se vyprávělo, že stojí v místech, kde panští pacholci utloukli husopasku, když hejno zaběhlo na pánovu louku.

Dávno zpráchnivěly ruce, co postavily křížový kámen u Strážského lesíka nad Tlumačovem. V posledních letech byl několikrát vyvrácen. Dnes stojí před domem v Mrákově u hlavní cesty.

Kámen je nepochybně památníkem smutné události. Bohužel, lidská paměť je nespolehlivá a krátká. Snadno zamění osoby a děje, zvlášť když za nimi stojí čas.

Jedno podání spojuje kámen se starou baladou o Heřmanovi, co nedbal na varovnou předzvěst a při jízdě pro nevěstu srazil v těch místech zamilovanou hlavičku. Balada smutná, ale rozšířená v podstatě po celých Čechách. Snad díky soudobé kramářské písni.

Před deseti lety ve Stráži vyprávěli, že u lesíka, kde stával kamenný kříž. převrhl se žebřiňák vezoucí svatebčany z Pelechen do kostela do Mrákova. Jiní zas hovořili o cikánech, kteří zde náhodou tábořili. Zář jejich ohňů vyděsila prý koně. Splašené spřežení převrátilo vůz, ženich na místě vypustil duši.

V padesátých letech na hejtě na Stráži starší vzpomínali, že nešťastným ženichem měl být nějaký Zeman, největší hospodář v Tlumačově. Jel si pro

nevěstu k Pastejřům do Stráže. Chyba byla, že divče měla ráda jiného. Chudobného tlumačovského mládence. Na takovou věc se ovšem v těch dobách nikdo neptal. Smutný chlapec postával mezi ostatními chasníky před vsí. Měli svatbu "zatahat". Po starém zvyku přitom stříleli a bouchali z vojenských pistolí. Bujní selští koně se splašili, převrhli vůz a ženicha si objala smrtka-nevěsta pod koly.

Přesně tak vyprávěl o kameni též pan Ondřej Vaněk, někdejší cestář v Tlumačově.

Je tomu už dobrých sto let, co malíř Jan Paroubek kreslil kamenný kříž u cesty z Domažlic do Mrákova.

Kdysi tady střelil hajný po srně. Jde ji vyvrhnout - a vidí, že zabil člověka! Tvář měl ovázanou šátkem, za uzlem na temeni odstávaly dva cípy. Ty hajného zmýlily. Bůh ví, co hledal potmě venku. Asi ho bolely zuby.

Rozčilený hajný v prvním leknutí mrtvého odtáhl a zahrabal. Marně se po něm pozůstalí přeptávali. Potom chodil jako tělo bez duše. Svědomí ho trápilo, třebaže si byl jist, že za neštěstí nemůže. Nakonec se svěřil knězi ve zpovědnici. Duchovní ho utěšil. Jako pokání přikázal hajnému postavit na tom místě kříž.

Kříž stál, ale hajný se trápil dál. Chřadl a cítil, že sil mu den ze dne ubývá. Zašel za kameníkem a pořídil druhý kříž. Ani potom se mu neulevilo. Pořád ho pronásledovalo strašidelné vidění. Ve dne v noci se mu zdálo, že u křížů chodí člověk s ovázanou hlavou. Netrvalo dlouho, milý hajný se umořil. Pozůstalí dali ke dvěma křížům postavit třetí a ošátkované zjevení, které prý vídali i jiní lidé, se už neukázalo.

Po křížích u mrákovské silnice není dnes ani památky. Na smytou nevinu upomíná jen pověst a pomístní jméno U Tří křížů.

Kámen s vytesaným křížem na mezi u Milavče svědčí o neštěstí stařenky, která se s loktuší na zádech v horkém srpnovém dni vydala na návštěvu k příbuzným. Před samou vsí se opřela o dobytčí ohradu, aby nadlehčila břemeno. Těžká loktuše se převážila a babičku uškrtila.

Hrůzostrašná pověst se vázala k třem křížům, které stávaly u cesty z Bezděkova k pocinovické Dobré vodě. Zde prý závodili v běhu dva sokové, aby si vybojovali ruku milované dívky. Doběhli stejně. Slepí rozčilením chtěli dělit spravedlivě - rozťali krásku mečem. Pak se zhrozili vlastního činu a oba si probodli srdce.

V polích nad Poběžovicemi oral čeledín. Tak se zabral do práce, že ho překvapila bouřka. Chtěl hnát domů, ale vtom se rozštěpilo nebe a blesk srazil chasníka k zemi. Strhl se liják, zdivočení koně letěli i s pluhem. Až večer našli nešťastného oráče. Pochovali ho, jak se sluší a patří, a přece se brzy po vsi roznášelo, že v místě neštěstí straší. Lidé se tudy báli chodit. Sedlák se dovtípil. Dal u cesty postavit kříž a čeledínova duše došla věčného pokoje.

Kámen s maltézským křížem stával též pod Černým vrchem nedaleko Hostouně. Její majitel, pan Jiří z Gutštejna, se o své zboží staral pečlivě. Od císaře Rudolfa II. vyprosil pro Hostouň mnohá privilegia, ba jeho přičiněním byla roku 1857 povýšena na město a získala městský znak. Jako stovky českých šlechticů přišli i páni z Gutštejna po bitvě na Bílé hoře o celý majetek. Zkonfiskovanou Hostouň získal hrabě Černín. Od něho ji v polovině století odkoupil kníže Trauttmannsdorf. Z příhraničí povolával německé osadníky a dávno už neplatil zákon, že členem hostouňské městské rady se může stát pouze Čech. Třicetiletá válka skončila, ale poddaným ve vsích a drobným řemeslníčkům v malých městečkách se nevedlo dobře. Bída a zoufalství ústily do nesčetných rozptýlených vzpour a povstání. Na Hostouňsku se do čela vzbouřenců postavil sedlák ze Svržna. Panští drábi ho chytili a vsadili do vězení. Poddaní na panství plakali, ale pomoci neuměli. A vrchnost udělala krátký proces. Hned následujícího dne přišel biřic k hostouňskému provazníku pro oprátku. Že budou věšet svrženského buřiče.

"Nepletu oprátky pro sedláky!" odmítl drába řemeslník. Dráb zašel k řemenáři pro řemínek, šel k tesaři pro trámy na šibenici, ke kováři pro meč, ale všude ho odbyli a neustoupili, ani když sliboval hory doly. Rozhněvaný sluha se vrací do zámku, ale co to? Všude se hemží kosy, cepy, bidla. Lidé si přišli pro svého vůdce. Dveře věznice zapraskaly, vylomily se z pantů, ale ze zámku už běží ozbrojení mušketýři. Strhla se řež a osvobozený sedlák v ní přišel o život.

Jiná pověst zas vypráví, že zpupný pán Hostouně si dal stavět nový hrad. Poddaní trpělivě robotovali navíc. Když však pán rozkázal budovat okolo nedobytného sídla ještě druhý val, lanko selské trpělivosti prasklo. Robotníci povstali, pán povolal vojsko, vzbouřenci byli rozprášeni. Jejich vůdce a duchovní opora, starý sedlák ze Svržna, byl v poutech odvlečen do vězení. U hradu zaprorokoval brzký konec pyšného panského sídla i jeho majitele, vyvěštil svobodu utiskovaného lidu. Posmělení městští řemeslíci odmítli prodat předměty potřebné k opravě. Co mohl pán dělat? Volky nevolky vězně nakonec propustil. Cestou domů, pod lesem, zasáhla ho však kulka skrytého vraha.

Ať se stalo tak nebo onak, památku svrženského vůdce měl připomínat kámen pod Černým vrchem. Na svém místě už nestojí. Známe jen staré fotografie a ty prozrazují, že ho zhotovil týž mistr, co tesá náhrobní kameny rodiny Budéciů v hřbitovním kostelíku a kámen s maltézským křížem u sochy sv. Jana z Nepomuku v Mutěníně.

(VIII/1 - 2)

O svatém Floryjánovi nyjfrkoutském

Vo svatým Floryjánu nyjfrkoutským

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

Před moc ha moc lety, dyž eště nežíli na světě žádný páni, hale jenom samí strejčkové ha tety, stálo se lecos, co stojí za zasmání. - Němcí hu nás byjvali vodjakživa vo moc pobožnější než náší lidi ha proto teda mívali v každý vsi kostel ha faru. Vobojí stávalo i v Nyjfrkoutě, ha mušela to byjvat chlapácká farnost, náramně bohatá, daleko široko vyhlášená, protože se tám slavilo kolik poutí do roka. Na to si Němcí eště íčko náramně potrpí. Chodí na poutě nejenom s růžencem v ruce, hale teký s nožem v botě; v kostele se pomodlí, v hospodě se napíjou ha venku se pobíjou. Nu, do toho nám tu tak dalece nic není. Hlavní je, habych nezapomíl svou řeč.

Takto začíná Josefem Řezníčkem ze Starého Postřekova podaná a Jindřichem Šimonem Baarem literárně zpracovaná pověst, kterou si literatura 21. století přisvojila taktéž. Již v devadesátém pátém roce ji Věra Formánková zařadila mezi sedmnáct textů publikace Jindřich Šimon Baar: Pohádky (Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 1995) a Marie Korandová touto pověstí uzavírá text O duchovních pastýřích v knize Chodové v pověstech (2006).

Jindřich Šimon Baar pokračuje:

Tak tera jedna z tich nyjfrkoutskyjch poutí padala v měsíci máji zrovna na den svatýho Floryjána. Na ten svátek se tám sešla dycky náramná síla lidu, procesí chodilo za procesím, někerý haž z Babor, každý s konvičkama, droužkama ha

Panynkou Marjí. Falář postavil na velkyj voltář štátuji svatýho Floryjána, hned bedle ní kasu, poutníci se modlili, líbali svatýmu nohy, zapalovali svíčky, házeli do kasy krejcárky, haby je ten svatyj chránil před vohněm. Dyž bulo po pouti, tak štátuji zase vodnesli z kostela do fary, postavili jí tám do vyjklenku ve zdi, kudy se de na punebí, ha svatyj míl na rok zase pokoj. -

Tenkrat, co vo tom povídám, vlád na nyjfrkoutskyj faře tuze lakomyj falář, Němec tvrdyj jako poleno, ha pro groš bul by si třebas nechál vrtat koleno. Na šecko dávál náramnyj pozor, šmejdil po faře, haby mu nic nehušlo, šetřil na lidech i na dobytku, hať hanba mluvit. Dobytka míl plnou mařtal, řada krav stála na stáních ha přece si kuchařka stěžovala, že nemá žádnou smetanu, že nemůže vrtít, ha falář - chtij nechtij - mušel kupovat máslo. Toceví, že ho to netěšilo ha hned hádal: "Na tu smetanu mi něhdo muší chodit. Hdopa jinyj by to moh byjt, než kuchařka?" Tak vyhnal z fary kuchařku ha vzel si jinou. Hale smetana se ztrácela dál. "Že vona jí bude pít děvka!" řek si falář ha hned vyhnál děvku, po ní pacholka, potom i pohůnka, šecko to vystřídal, hale nic platno, hajť dělal co dělal, smetana se ztrácela ha ve vrhlicích se modralo jenom samý sbíraný mlíko.

Falář chodil huž celyj ztrápenyj, ve dne v noci na to myslil, nechutnalo mu jist hani pít, začel sám věřit, že sou v tom ňáký kouzla ha čáry, ha kudy chodil, tudy přemyjšlel, jak ha čím by je moh zaříkat, haby se jich zbavil.

Tu mu jednou napádlo, haby to zkusil se svatým Floryjánem, keryj přece drží v ruce dížku ha je tera teký patronem dojičů. Zvíh von se ha zaměřil rovnou k vyjklenku, haby se tám před štátují pomodlil. Hale jak zvíh k svatýmu nábožně voči, div že leknutím v tý chvíli nezdřevenil. Dyť von hani jako svatyj ha eště k tomu mučedník nevyhlížel; huž tu nestál kosť ha kůže, hale míl lícátka červený jako růže, bříško kulatý jako klášterskyj sládek, ba ve fousach vokolo huby plno smetany hustý ha žlutý, čerstvý i zaschlý; falář se čerstva podívá do dížky, ha vona i ta dížka čpí kyselou smetanou.

To si můžem myslit, jak to faláře dopálilo. Zapomíl v tý zlosti čím je i s kym mluví, vykřík: "Tak ty mi chodíš na smetanu!! Napříh se, co míl síly, ha dal štátuji takovou nechčasnou facku, že jí hlava hned hulítla, spodek se svalil z vyjklenku na zem, ha protože bul jenom z měkkýho dřeva lípovýho řezanyj, celyj červovrtem prolezlyj ha zduchnělyj, tak jak dopád na dláždění, hned se teký na kusy rozsypal. Jenom dížka ha ta metla, co držíl v rukách, vostály celý.

Íčko se falář, pravda, lek, hned litoval, že se tak přenáhlil, chtíl to naspravit, začel milýho svatýho sbírat se zemí, lepit ha klížit, hale čím víc tim hyjbal, tím víc se z toho sypalo jako tabák drobnýho červotočí, haž se znova dožral ha hodil to šecko do kamen. -

Čas hutíkal jako voda, ha než se v Nyjfrkoutě na faře zpamatovali z toho leknutí, bul tu máj ha svatyj Florýján na krku. Haby to bulo celý, dostál falář ke všemu eště psaní, že letos přídou na pouť z Runšperka hasiči, tak haby to hudělál hodně slavný. Falář se začel chytat za hlavu, lámat rukama ha naříkat, kudy chodil: "Cák já si počnu? Cák já si jenom počnu? Cák já si jenom počnu?"

Dyž huž kolik nocí nespal, tuten den před poutí vorevřou se dveře na faře ha do nich strčí hlavu - sám svatyj Florýján. Falář se tak lek, jako by do něho nůž vrazil, ha dyž se ta hlava voptála: "Je doma pan falář?", hned vykřík: "Doma, doma ha čeká na tebe!"

Dveře se vorevříly nacelo ha do nich stoupil - z Valtýřova kovář, potřeboval ňákyj vyjtah z matriky ha mušel si proto zajít na faru.

"Cák se tak na na mě díváte?" zasmíl se kovář, dyž si ho falář prohlížel vod hlavy haž k patě, "já sem z Valtýřova kovář. Každyj kovář je černyj ha fousatyj, protože pracuje s vohněm, hale bát se mi nemušíte."

"Muj zlatyj kováři," spustil teď falář sladce, "dyť já se vás nebojím. Já mám z vás takuvou radost, že to hani vyřect nemůžu. Vás posílá ke mně sám Pánbů. Dyť vy jakobyste vypád našemu svatýmu Florýjánu z voka. Vy tu mušíte přes zyjtřek vostát, já huž vás demů nepustím, dokajď nebude po pouti." Potom mu vyložil, v jaký kaši sedí, šecko mu slíbil, jist ha pít že mu dá, co zmůže, na faře před poutí huž to vonílo, pekly se koláče, tak si kovář dal řect ha slíbil, že toho svatýho ze sebe hudělá. Eště ten den ho falář vodved do kostela, zamk za sebou dveře, kovář si mušel zout boty, voblíct si bílou komži, do jedný ruky vzít dížtičku, do druhý metlu ha stoupnout si na voltář, de dycky svatyj Florýján stával. Kovář jid za mlada vtipnou kaši, tak sám teký hned pochopil, co se na svatýho sluší ha patří. Nahnul pěkně hlavu k pravýmu rameni, vyvrátil voči ke stropu, nu, radost bula na něho se podívat.

"Dobře, kováři!" pochválil ho falář celyj chčasnyj. Vodved si ho zpátky do fary, dal mu jist ha pít, co hrdlo ráčilo, na noc ho pro jistotu zamk, haby mu nehutek, ha časně ráno, před vůsmou hodinou, než se začli lidi scházet, postavil kováře na voltář ha kostelník šel zvonit na velkou.

Za chvíli huž bulo slyšet z tý strany vod Runšperka muziku, než tlouklo na věži devět, vyvalilo se z lesa náramný procesí, hasický helmy se blyjskaly, muzika hrála, zvony vyzváněly, se šechněch stran se hrnouly zástupy lidí, falář vylíz na kazatelníci, kázal vo svatým Florýjánu, že ho ho dal letos sváně znova voštafírovat, že ho mušel poslat haž do Vídni, co to stálo peněz, tak aby poutníčkové na to pamatovali ha do kasičky letos víc hutrousili...

Poutníci poslouchali, dívali se na voltář, ha šechnim se letos svatyj Florýján tůze líbil. "Vopravdu jako živij," kyjvali hlavama, ha jak řek falář "Amen", hned se šecko tlačilo k voltáři, líbalo svatýmu nohy ha, do nemoh dosáhnout, haspoň šáh na něho rukou, ha políbil si ruku.

Kovář stál na svým místě jako přibityj, hani vokem nemrk, šecko si nechál líbit, poslouchal, jak cvrnkají do plechový kasičky peníze, počítal, že je muší dostát, protože je poctivě vydělal, zatím se falář voblík ke mši, kostelník rouž šecky svíčky, hde jaká bula, varhany spustily na kruchtě ha kováři se začalo dělat čím dál, tím větší teplo. Sluníčko sem svítilo vokny, lidi zadyjchali kostel, svíčky čoudily, potom přines kostelník kadidlo, falář vykuřoval celyj voltář i svatýho Florýjána zvlášť, až se kováři začlo z toho dělat mdlo.

Na takový dyjm ha čoud nebul zvyklyj, štípal ho ho do nosu i do vočí, huž si myslil, že se nehudrží ha kyjchne. Tu si zpomíl, jak má silný kyjchnutí! Dyž doma kyjchne, že se celá chalupa votřese ha ve veřtatu vyskočí i kladívka leknutím do vyjšky. Tak se přemoh, stisk zuby co moh, zadržíl dech, hale spotil se, haž mu na čele kapky jako rosa vyskočily.

"Koukyjte se, lidičky, koukyjte! Svatyj Florýján se potí," všimla si toho ňáká bába, co klečíla nejblíž, ha hned to šlo kostelem jako po delegrafu. Lidi stávali, natahovali krky, vyvalovali voči, ha zpěvák, co vodí procesí, držíl v náručí šest svíček, haby je tu vobětoval. Dyž viděl, co se díje, tak haby se před lidma vytáh, rouž hned jednu tu svíčku, šel za voltář, naták se, nakapal napřed svatýmu Florýjánu na palec hezkou loužičku vosku, potom do ní posadil svíčku, přitísk ji ha podržíl, haž vosk hutouhne. To si můžete sami pomyslit, jak kováři při tom bulo. Slyšel bolestí šecky handělíčky zpívat, místo potu naběhla mu husí kůže, každyj fous i vlas se mu zježil - hale přece to vydržíl.

Zpěvák roužal huž druhou svíčku ha začel kapat žhavyj vosk na druhyj palec, haž kovář bolestí zasyk. Íčko zvih falář hlavu vod voltáře, vidí, co se díje, křičí hned na zpěváka, to že nesmí, aby toho hned nechál, hale šecko huž bulo marný. Kovář to nemoh dýl vydržít, vohnul hlavu, podíval se delů, ha dyž viděl, že

zpěvák má v ruce eště štyry svíčky, čerstva hucuk nohu, vykřík: "Lidičky, to haby čert bul svatým!", skočil s voltáře, vodhodil dížtičku i s metlou, popád kasičku pod páždí ha vylít z kostela jako pominutyj.

Lickou řečí nedá se povedět, co se íčko v kostele dílo. Několik ženskyjch hned leknutím vomdlílo, mužský, začli křičít, šecko se hrnoulo ke dveřím, mačkalo se, děti hlasitě plakaly, protože velký po nich člapali, jeden křičíl, že hoří, jinyj, že svytyj Florýján vožív ha hutek s voltáře, ijnu, zkrátka bul to strach ha hrůza.

Šichní poutníci do kostela, pravda, nevlízli, hodně jich vostálo venku, jak to tak byjvá, prohlíželi si krámy i hospody, ha nebo sedíli venku na drnečku ha povídali si. Najednou vidí, jak z kostelních dveří vyrazil člověk bez čepicí, v košili, bos, s kasou pod páždí ha hupaluje, jako by mu paty hořily, rovnou delů k valtýřovskýmu lesu. Dlouho stáli šichní s vorevřenou hubou dokořán, haž se přece zpamatovali kurážnější hasiči, začli křičít: "Zlodij! Zlodij! Chyťte ho!" ha pustili se za nim.

Načpa bych to eště dýl roztahoval. Konec je krátkyj. Šichní Němcí napřed věřili, že se stál zázrak, že svatyj Florýján vopravdu vožív ha z Nyjfrkouta hutek, co je tůze trápilo.

Hale pomálu se vyklubala pravda na sjetlo, doneslo se to haž do Buďojc, ha bulo zle. Pan biskup se rozhněvál, falář se mušel na hodinu vystěhovat ha kostel i fara zavřít, haby takový pohoršení nevostálo bez trestu. Svatyj Florýján se teký pomstil. Jednou vyšel v Nyjfrkoutě voheň, chytila fara, vod fary kostel ha hnedle celá vesnice vyhořila. Dyž potom lidi znova stavěli, rozkopáli kostel i s farou, rozkrádli cihly i kamení, ha dnes huž tám není hani památky po kostele.

Možná dost, že sem s tím povídáním pozdě přišel, že huž to něhdo něhde jinde slyšel. Hale to nic nedělá. Vo tom, jak sou Němcí chytrý, může i němyj víckrát povídat ha hluchyj poslouchat.

O svatém Floriánovi nyjfrkoutském

Věře Formánkové vydala plzeňská NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura v roce 1995 sedmnáct doslovných textů z Baarovy sběratelské bilance. Jsou psány důsledně a výhradně spisovným jazykem, přičemž Formánková se ke klenečskému rodáku hlásí výmluvně již pouhým názvem publikace: Jindřich Šimon Baar: Pohádky.

Z Baarovy sbírky Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky (1930) Formánková přinesla třetí poválečné generaci především pověsti Jak švec ošidil faráře a O svatém Floriánovi nyjfrkoutském.

V Nyjfrkoutě, kde je německých obyvatel více než českých, stojí kostel a fara. Farnost daleko široko vyhlášená, protože se tam slaví několik poutí do roka - jedna z nich v máji na den svatého Floriána. *Farář na ten den postavil na velký oltář sochu svatého Floriána s helmou na hlavě, takže vypadal jako voják, jenomže držel v ruce dížku a v druhé pozlacené koště, nohy měl bosé, celé zakouřené a pokapané voskem, jak mu na ně lepili poutníci svíčky. Hned vedle stála kasička, poutníci se modlili, líbali svatému nohy, zapalovali svíčky, házeli do kasičky krejcárky, aby je ten svatý ochránil před ohněm. Když bylo po pouti, tak sochu zase odnesli z kostela na faru, postavili ji tam do výklenku ve zdi, kudy se jde na půdu, a svatý měl zas na rok pokoj.*

Když na nyjfrkoutské faře působil lakomý farář, šetřil na dobytku tak, že neměla kuchařka ani smetanu, aby mohla tlouct máslo. Farář ovšem vinil ji, že smetanu zcizuje a vyhnal ji. Potom děvečku, potom čeledína a nakonec i pohůnka, ale smetana se ztrácela dál. Faráře napadlo obrátit se na svatého Floriána a před jeho sochou ve výklenku fary se pomodlit, když tu si všiml, jak zdravě Florián vypadá, že má ve vousech kolem úst smetanu a že jeho dížka čpí po kyselé smetaně. To svatý Florián mu chodil na smetanu! Faráře to dopálilo tak, že lipovou, červotočem již prolezlou sošku uhodil a ta se rozpadla.

Od té doby se smetana neztrácela, ale byl tu opět máj - a farář bez svatého Floriána! Ale ze svízele mu pomohl valtířovský kovář, tak podobný Floriánovi. V den pouti se postavil na oltář bosý a s vyhrnutými nohavicemi. Když mu však snaživý zpěvák pokapal nohy horkým voskem a zasadil do toho místa hořící svíčky, kovář taková muka nevydržel a utekl i s kasičkou. Pozdvižení bylo mezi věřícími veliké - ta omdlela, ten uvěřil na zázrak ...

Ale pravda se nedala zapřít. *Pan biskup se rozhněval, farář se musel na hodinu vystěhovat a kostel i fara zavřít, aby takové pohoršení nezůstalo bez trestu. Svatý Florián se taky pomstil. Jednou v Nyjfrkoutě hořelo, chytla fara, od fary kostel a hnedle celá vesnice vyhořela. Když potom lidi znova stavěli, rozkopali kostel i s farou, rozkradli cihly i kamení, a dnes už tam není po kostele ani památky.*

Až na nutné úpravy při převodu slovních znaků do spisovného jazyka je příběh (pověst, nikoli pohádka) do detailu totožný s Baarovou verzí z roku 1930. Je tedy převzat. Chybí jen závěrečný vypravěčův monolog. Ten zní takto: *"Možná dost, že sem s tím povídáním pozdě přišel, že huž to něhdo něhde jinde slyšel. Hale to nic nedělá. Vo tom, jak sou Němcí chytrý, může i němyj víckrát povídat ha hluchyj poslouchat."*

(IX/1 - 4)

Variace na pověst "Vo divoký honbě"

Vo divoký honbě

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské 1930.

Nebožtík Václav z Postřekova, dej mu Pámbů nebe - něco se nachodil po sjetě. Humíl zaříkávat, pomahat lidom i dobytku vod všelijakyjch nemocí, nic za to nebral, spokojil se, dyž mu řekli "zaplať Pámbů" - tak se nedivme, že ho mohli lidi něhdy roztrhat. Třeba na dvě, na tři místa míl jít najednou, přiběhli pro něho řekněme z Klenčí, z Ronšperka ha ze Zálesí a šichní křičíli, že je hu nich zle, k nim aby šel napřed. Klenckyj dochtor mu zkráje člapal na paty, hudával ho, hrozil mu pokutama i kriminálem, ale nic mu nemoh hudělat, protože Václav vod žádnýho nic nevzel, krom jidla ha pití, dyž se mušel ve stavení dýl zdržít.

Tak se jednou stálo, že mušel jít haž na Folmáh, já huž sám nevím, co se tám stálo, ale bulo tám zle, protože se zdržíl haž do tmy. Václav bul nebojácnyj člověk, ve dne, v noci, šecko jedno, cesty znál ha žádnýho se nebál. Tak tera de z Folmahu přes Kubici pěkně lesem, měsíček mu svítí na cestu, fajfka mu pěkně kouří, v duchu špekulíruje na líky ha nemoce, dyž najednou slyší v lese volát: "hou, hou, hahou". Zastaví se, poslouchá ha zdá se mu, že ty hlasy dou vod Čerchova. "Cák se to tám díje," myslí si, "snad tám nehuvízli ha íčko nemůžou vyject?" Zas poslouchá, zase slyší "hou, hou, hahou!", řetězy cinkají, kola přes kameny rachotí, vozy vrzají, koně řechtají ha dupají, biče praskají, psí věkají i lidi křičí: "No, huž vyjeli ha zdá se, že jedou sem v tu stranu," hádá Václav, "to se tám zatrachtěle zdržíli, nu, jen dyž sou na tvrdu, vyjedou z lesa ha jak se

dostanou na silnici, budou mít vyhráno." To věděl ze zkušenosti, jak dovede něhdy les potyjrat. Dnes naloží sedlák fůru dříví jako chalupu ha jede pěkně jako s kočárem demů. Ale hned zyjtra třebas si to zmine ha ne ha ne se z místa hnout. Muší uložit, vytahovat se, kolo se rozsype, řetěz se přetrhne jako stkaná nit, vůz huvízne v behnu, samý nechčestí souží člověka - "tim tám se dnes asi teký tak vedlo" - myslí si Václav cestou, ale věřte, že nehušel žádnyjch padesát kroků ha huž leknutím div nezkameníl. "Pro živýho Boha," povídá, "cák se to sem valí?" To huž nejel jeden, hale deset, dvacet vozů ha přes kamení jako dyž hrom bíje, biče vízdají ha praskají, koně trkají, psí věkají, kola skáčou, řetězy zvoní, šecky hlasy zvířecí slyší Václav, íčko i kočky mňoukají, slepice divoce kokoráčí, jakoby je po dvoře honil, zem se třese pod kopytama ha kolama, kotvě se lámou, stromy se vyvrací ha padají ha strašnyj hlas: "hou, hou, hahou," překřikuje šecko. Íčko teprv pochopil tuto že není s dobrým, že to bude divoká honba, napádlo mu, jak slyjchal vo ní vypravovat ha hned teky co ha jak dělat, haby mu divokyj myslivec nehublížil. Čerstva jak stál, přežehnal se křížem ha jak dlouhyj tak širokyj leh si na cestě do pravýho koleje houbou do zemí ha kazajku si přehodil přes hlavu.

Zdálo se mu, že se boří celyj svět, každou chvíli čekál, že ho to roztrhá nebo počlape, huž se loučil v duchu se ženou i dětma ha myslil si nic jináč, než že Postřekovo huž víckrat nespatří, hdyž najednou jako dyž utne, šecko stíchlo, vodletílo někam ha vokolo Václava hani myš se nehnoula. Toceví, že tak chytryj člověk, jako Václav bul, na nic nečekál, hale vyskočil jako srnec ha hupaloval lesem rovnou k Peci. Neviděl ani neslyšel nic, jenom dyž běžíl z lesa proti myslivně, viděl tám po lukach běhat bezhlavýho koně - šimla. Václava vobešla hrůza, víc se po koni ani nevohlíd, proběh Pecí ha hupaloval ke Kodovu, hde vostál hu Berouškůů haž do rána. Václava šudýž ználi ha šudýž moh jít jako demů. Ráno vypravuje Berouškovi, co ho potkálo. "Tám muší byjt šecko na třísky rozlámaný, takovyj vichor nechčasnyj se tám točil, že to skučilo ha hučilo, lámalo ha praskalo jako vo soudným dnu. Poťme se tám podívat!" pobídl Berouška ha šli tera spolu. Prošli za Pecí lesy křížem krážem, hale nenašli ani nejmenší vršek hulomenyj, ani stromek vyvrácenyj, ani parez vodřenyj, ničehož nic, ani nejmenší poškvrny na něčom, až se Beroušek rozhněvál ha povídá: "Václave nemáš mně za blázna?" Ale stačilo se podívat na Václava, jak se dívá na šecko kolem s vytřeštěnyjma vočma, aby poznál Beroušek, co asi Václav slyšel.

"To si potkál divokou honbu," vykřík najednou kodovskyj soused, "ha můžeš mluvit vo chčestí, že tě nevzela sebou." "Dopa jí vede?" "Zelenyj myslivec."

O divoké honbě v Ankavě

Marie Špačková: O zlém Volfu Dobrohostovi a jiné pověsti z kraje od Starého Herštejna po Přimdu; Domažlice: Chodské nakladatelství 1994.

Obě vesnice od sebe oddělují pastviny a lesíky poseté většími i menšími balvany a také loučka nazývaná Ankava. A běda, zastihne-li pocestného právě tady noc nebo některá z jarních či podzimních bouří. V noci nebo za bouří se Ankavou prohání divoká honba. Hukot větru se najednou změní ve štěkot psí smečky, mňoukání koček, ozývá se i ržání koní, jekot loveckých trub, hlasy tisíce lesních rohů. To se od Lysé hory a od Starého Herštejna žene černý lovec se svojí družinou. Jsou to duchové všech, kteří se provinili, je mezi nimi i divoký Hans, kterému pravý ženich unesl nevěstu přímo od oltáře, snad tu nešťastný Radbolt stále hledá svoji Elsu.

Před divokou honbou se zachrání jen ten, kdo včas padne k zemi. Potom všechno zmlkne a zdá se, že se nehýbá jediná travička, jediný lístek. Sotva se ale odváží zvednout a postavit, divocí lovci vyrazí znovu.

Někdy to trvá celou noc a pocestný či pytlák se sotva dožije rána. Jedině, když je dost rychlý a podaří se mu dostat až do Kovářského kouta, dočká se svítání ve zdraví.

Zato jestli ho divoká honba zastihne v místě zvaném Drahl, je s ním konec.

Možná ale, že Ankava byla kdysi lesem, ve kterém rád pobýval sám lesní duch Nippel. Když v něm noví osadníci vykáceli všechny stromy, vyklučili pařezy a vypálili křoviska, nemohl jim to zapomenout, a proto při každém, jen trochu příhodném počasí si právě v Ankavě i se svojí družinou rád zaskotačí.

Nebo snad pochází divoká honba ještě z oněch časů, kdy na návrší v Hoře sv. Václava nestál kamenný kostel, ale kdy valy - hrůbky chránily staré pohanské obětiště či strážní hradiště. Když se později krajem šířila víra v jednoho Boha a v místě pohanských bohů byl vybudován kostel zasvěcený prvnímu nebeskému ochránci české země, vyhnaní duchové dál zůstali nablízku a dávají o sobě vědět alespoň za vichřic a bouří.

Tak to je, že jedna pověst dorůstá v začátky pověstí dalších.

D i v o k á h o n b a

Marie Korandová: Chodské pověsti a legendy; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2004.

Jako kostel a kněz, chléb a sůl, muzika a zpěv tak patřily k sobě náš les a divoká honba.

Divoká honba - to jsou všechny zlé duše pohromadě a ozývají se nejrůznějšími hlasy: lidskými, dobytčími, ptačími. Nemají žádný stálý příbytek divoký lovec, divoký myslivec, věčný lovec, černý lovec, zelený myslivecký pán - a to je sám čert.

"Hou, hahou!" volá černý a za dupotu koní, řinčení vozů, povyku psů, ptáků a pekelné sebranky honí duši člověka, co právě zemřel. Chudák dušička! Sotva popadá dech a odpočinout si může jenom na pařezu, který dřevaři při porážení dřeva nezapomněli přežehnat třemi křížky. Nebo v polích, kde o žních dávali lidé povřísla křížem.

Běda živáčkovi, který přijde divoké honbě do rány. Smete ho jako pírko a pekelný myslivec má o úlovek víc. Ochrana je jediná: lehnout si do pravé koleje, vyříznuté vozem v měkkém povrchu cest. Tváří se přitisknout k zemi, zatajit dech a doufat, že se honba přežene.

Zvlášť nebezpečná bývala divoká honba na loučce Ankavě mezi Drahotínem a Hvožďany. Za jarních nebo podzimních bouří měnil se najednou hukot větru ve psí štěkot, mňoukání koček, řehtání koní, divoký jekot loveckých trubek a hlahol tisíců lesních rohů. Se smečkou duchů, co se provinili proti lesnímu řádu, hnal se od Lysé hory a Starého Herštejna černý lovec. Zděšený chodec padá k zemi - a rázem je ticho jako v kostele. Zkusí vstát - a divoká honba vyráží znovu. Hra o duši trvala nejednou celou noc a pocestný nebo pytlák sotva se dočkal rozbřesku rána.

Mnoho poctivců přísahalo, že na vlastní uši slyšeli nebo na vlastní kůži zažili věčnou honbu. Tak i nebožtík Václav z Postřekova, co daleko široko sloužil lidem za doktora.

Vracel se jednou z Folmavy od nemocného. Byla už tma, drobet víc se zdržel, ale protože byl nedělníček, narozený v neděli, měl pro strach uděláno. Jde si tak přes Kubici, měsíček svítí, les šumí a najednou někdo volá: "Hou, hahou!"

Asi mu zapadl ve tmě vůz, pomyslel si Václav, ale než stačil domyslet, strhlo se boží dopuštění: řetězy cinkají, kola rachotí, koně řehtají, už ne jeden, ale deset, dvacet vozů valí se přes kamení, jako když hrom bije, biče práskají, psi štěkají, všechny zvířecí hlasy slyší v tom rumlu Václav: mňoukání koček, kdákání slepic, křik kachen a husí, větve se lámou, stromy praskají a vyvracejí se z kořenů a všechno to přehlušuje strašlivý hlas: "Hou, hahou!!!"

V takových nocích zavírají lidé okna a do lesa by nevkročili ani za svět. Jen jeden pytlák byl prý moc chtivý na zajíčka. Vydal se - a ráno ho našli bezduchého.

Jeden lesní si v adventě dlouho do noci čistil pušku. Tu slyší, že se žene honba. Vykoukl oknem. Stromy se ve větru ohýbaly až k zemi a mezi nimi valí se něco černého, nestvůrného, jako obrovský chumel. Do toho střelba a psi a křik divokého lovce: "Hou, hahou!"

Ve fořtovi zavřela zelená krev.

"Hahou!" vykřikl - a vtom se vzpamatoval. Zabouchl okno a honem na kutě. V okně zařinčelo sklo. Lesní koukne, ve svitu měsíce vidí mužského s pořádným ušákem v ruce.

"Pomáhals lovit, tady máš podíl," křičí neznámý, ale na lesníka padl podivný strach. Neotevřel okno, jen rukou naznačil, že zajíce nechce.

"Tvé štěstí, fořte, vedlo by se ti jako jemu," zasmál se řezavě lovec. Roztrhl zajíce vedví, mrštil s ním o zem a rozplynul se jako mlha.

Mnoho se vyprávělo o divoké honbě, opravdu mnoho. Odborníci ztotožňují postavu věčného lovce se starogermánským bohem Odinem. Pověsti o něm se vyskytují pouze v těch místech, kde Češi a Němci spolu odedávna sousedili. Nebudeme nosit dříví do lesa. Raději dáme slovo znalci nejpovolanějšímu, Jindřichu Šimonu Baarovi:

"Tajemně a tiše blíží se k našim horám nové jaro. Hvězdy i s měsícem skrývají se za mraky, jež rychle plují po temně modrém nebi, v sadech si šeptá čiperný větřík se stromy a pohrává si s jejich korunami.

Co to šumí teď nad hlavou? Temné mračno zvedlo se náhle nad Výhledy a pluje přímo přes Klenčí dolů k postřekovským rybníkům. To mračno má tvar klínu a je živé: krátké úsečné skřeky z něho prorážejí, letí prudce, jako by je nepřítel pronásledoval.

- Divoká honba! Pán Bůh nás chraň, - křižují se lidé v teplých ložích, přetahují si peřiny přes hlavu, aby neslyšeli divokého honce, ani jeho psů, ani jeho ztřeštěného křiku.

Ale nahoře v myslivně na Výhledech u otevřeného okna stál dědičný myslivec, starý Pavelka: necítil nočního chladu, nedbal na vádu své drahé ženy Rezinky, aby nebláznil a zavřel okno, že cítí zimu až na postel, alespoň kožich aby si natáhl, když nechce poslechnout, a nestál tak, jak z lože vyskočil, bos a polonahý.

- Už táhnou! Divoké husy táhnou! - radostně, slavnostně vykřikl stařec do temné jarní noci a teď i fořtka posadila se na loži, sepjala ruce na měkké peřině a tiše naslouchala, jak ohromné husí hejno po staré cestě, průsmykem mezi Čerchovem a Haltravem vrací se hlučně a přímo z dalekého jihu do svých severních hnízdišť."

... samozřejmě je to tak, že jedna pověst dorůstá v začátky dalších.

D i v o k á h o n b a

Marie Korandová: Pověsti a legendy západních Čech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2011.

Jako kostel a kněz, chleba a sůl, muzika as zpěv, patřilo k sobě česko-německé příhraničí a Divoká honba.

Za jarních nebo podzimních bouří mění se najednou hukot větru ve psí štěkot, mňoukání koček, řehtání koní, zběsilý jekot loveckých trubek a hlahol tisíců lesních rohů. To se žene od Lysé hory a Starého Herštejna Divoká neboli Věčná honba, již řídí přízrak mnoha jmen: Divoký honec, Divoký myslivec, Věčný lovec, Černý lovec, Zelený myslivecký pán - a je to sám čert!

Divoká honba jsou všechny zlé duše, které se zaživa provinily proti lesnímu řádu, a ozývají se nejrůznějšími hlasy: lidskými, dobytčími, ptačími. Nemají žádný trvalý příbytek, žádný úkryt, jen časem vyrážejí z prokřičených míst,

pročešou les a hledají kořist. "Hou, hahou!" volá Černý a za dupotu koní, řinčení vozů, povyku psů, ptáků a nejrůznější pekelné sebranky honí duši člověka, který právě zemřel. Chudák dušička! Sotva dechu popadá a odpočinout si může jenom na pařezu, který dřevaři při porážení stromu nezapomněli přežehnat třemi křížky. Nebo v polích, kde o žních lidé kladli povřísla křížem.

Moc nebezpečná bývala Divoká honba na loučce Ankavě mezi Drahotínem a Hvožďany. Zděšený živáček padá do pravé koleje od vozu - rázem je ticho jako v kostele. Zdvihne malinko hlavu, Divoká honba vyráží znovu. Tak si hrála s ubožákem třebas do bílého rána.

Postřekovský Václav sloužil lidem za doktora. Vracel se od nemocného hezky po půlnoci a v lese za Kubicí slyší volání: "Hou, hahou!" A už je boží dopuštění. Řetězy cinkají, kola rachotí, koně řehtají, už ne jeden, ale deset, dvacet vozů se valí přes kamení, jako když hrom bije, biče práskají, psi věkají, všechny zvířecí hlasy se ozývají v tom rumlu: mňoukání koček, kdákání slepic, křik kachen a husí, větve se lámou, stromy praskají a vyvracejí se z kořenů a všechno to přehlušuje strašlivý hlas: "Hou, hahou!"

V takových nocích zavírají lidé okna a do lesa by nevkročili ani za svět. Jen jeden pytlák byl prý moc chtivý na zajíčka. Vyšel - a ráno ho našli bezduchého.

Merklínský lesní si dlouho do noci čistil pušku. Vtom slyší, že se žene honba. Skočí k oknu. Stromy se ve větru ohýbají až k zemi a mezi nimi se valí něco nestvůrného, jako obrovský černý chumel. Do toho střelba a psi a křik Divokého lovce: "Hou, hahou!"

Ve fořtovi zvřela myslivecká krev. "Hahou!" vykřikl - a hned se vzpamatoval. Přibouchl okno a šup do postele. Na okně zařinčelo sklo. Lesní koukne, ve svitu měsíce stojí muž s pořádným mackem v ruce.

"Pomáhals lovit, tady máš podíl!" křičí neznámý, ale na lesníka padá ledový strach. Okno neotevřel, jen rukou naznačí, že zajíce nechce. "Tvé štěstí, fořte, vedlo by se ti jako jemu!" zasmál se lovec, roztrhl zajíce vedví, sekl s ním o zem a rozplynul se jako dým.

Na střední Šumavě se přižene od Rejštejna hrozný vichr, stromy se shýbají až k zemi, v lese to hučí, bučí a houká jako při posledním soudu, všechno živé strachy zaleze do úkrytů. Vzduchem práskají těžké biče, v oblacích se ženou na zpěněných koních Černí honci, divoká horda rozšklebených obličejů. V patách za nimi letí smečka psů a šumavských vlkodlaků, kteří za nocí ryjí po hřbitovech, vyje a skučí a hledá, co živého by roztrhala. Běda tomu, koho ta hrůza přepadne venku. Nezbývá než lehnout do kolejí ve vozové cestě nebo do brázdy na poli, zacpat si uši, zavřít oči a doufat, že se honba přežene.

Sklářská chasa je vykutálená a sehnaná ze všech koutů nekoutů. Zvyky a názory domorodců jsou otrlým chlapíkům k smíchu. "Chachá, že Divoká honba, žvásty babiček pro uřvané dětičky, aby byly chvíli hodné," chvástal se jeden takový novotář, když se od Rejštejna zvedla povětřice. Chytil pušku a bum bác! střelil do největší změti. Komínem něco proletělo. Lidská noha! "Tady máš taky něco z honu!" zaburácel hlas. Dílna strnula. Střelec padl jako podťatý. Přes obličej měl červený pruh, jako by ho někdo přetáhl bičem na dobytek.

Zašlý mariánský obrázek na dubu u lesní pěšiny z Kvildy na Zhůří je památkou po dřevaři, jehož zde zastihla Divoká honba. Sotva zaslechl vytí, práskání a jekot, padl do kolejí vyhloubených vozy v měkké půdě - a honba se nad ním přehnala. Vstal, naslouchal a pak z přemíry radosti, že běsnění přelstil, zakřičel: "Hola, huš, huš!"

Ušel jen kousínek. Z lesa vyšel cizí člověk a beze slova kráčel za ním po pěšině. Dřevorubec pokládal neznámého za pytláka a chtěl se ho co nejdřív setřást. Přidal do kroku, aby už byl na mýtině mezi kamarády.

"Honil jsi se mnou, musíš dostat podíl!" ozval se cizinec. Vytáhl z rance silnou kost a zezadu uhodil dřevaře do hlavy tak, že padl mrtvý. Bezduché tělo záhadný společník roztrhal na kusy.

Večer jdou kamarádi po cestě domů, vidí hrozné krvavé neštěstí. Hned druhý den pověsili na dub obrázek Panny Marie s Ježíškem. Ochranu před nebezpečím.¨

Jiné dva dřevaře z Kvildy zastihla Divoká honba, když se po práci vraceli domů. Zabořili tvář do jehličí, ve štěstí přestáli a honem honem pospíchají z lesa.

Na kraji stojí divný člověk. Celý v černém, vysoké jezdecké boty, u pasu lovecký tesák. Na hlavě měl kápi, ale jako by mu scházel obličej. Jen dva rudé body svítily místo očí.

Dřevaři chtěli přejít, ale muž je zastavil. Slušně se omluvil, že je na lovu postrašili a hodil jim váček plný peněz. Než se vzpamatovali, vrátil se a uštipačným smíchem povídá: "Dva lidé a jeden váček, to neštimuje" Namířil kuši a jednoho z mužů zastřelil. Druhý hrůzou sešel z rozumu.

Divokou honbu Karlovarska tvořila směs nejhrůznějších démonů, přízraků, pekelných koček, medvědů a ohnivých psů. Vedl ji Divoký lovec, příšerný Hainzmichl, a do daleka zněl noční tišinou jeho pokřik: "Husasasa, husasasa, husasasa!" Za vůdcem pádí strašidelná tlupa, v níž bývalo co nejvíc skřetů hejmonů, obývajících nekonečné lesy od Krušných hor ke Slavkovskému lesu. Za divé štvanice lidé nevystrčili z chalup ani nos, ale honba se nevyhýbala vsím ani větším obydleným místům. Leckdy pleskl někomu do okna kus roztrhané zvěře doprovázený lovcovým příkazem: "Když jsi nám pomáhal štvát, musíš s námi i jíst!"

Mezi Mariánskými Lázněmi a městečkem Teplou vodíval Wild-jag, Divokou honbu, pověstný Černý myslivec neboli Černý hajman, vysoký snědý démon provázený černými psy s ohnivýma očima. U Chlumu sv. Maří, známého rejdiště zlých duchů z Chebska a Falce, byl vůdcem Heyman, strážný duch místních lesů, na severu Českého lesa obr Hehman se širokým kloboukem. Místo vlasů a vousů měl lišejníky a huňatý mech. V lesích tepelsko-loketské vrchoviny chodil s Divokou honbou lesní obr Kober.

Valy, příkopy a kus zdiva, to je vše, co zbylo z hradu Boršengrýnu pana Boreše z Oseka. A ještě strašidla. Černý muž se psem, jenž návštěvníkům skáče na ramena, Divoký lovec, duch zakletého kastelána, který se za měsíčního svitu prochází po zříceninách, odkud v bouřlivých nocích zběsile vyráží Divoká honba. Vodí ji jezdec na koni nebo na divokém kanci a každý, kdo je zaslechl, zdaleka utíkal z cesty.

Divoký lovec je svým způsobem i strážním duchem krušnohorských lesů. Dbá, aby člověk zbytečně nebo svévolně neničil lesní pohodu a klid, hlídá poklad u Nejdku, ve vrchu s příznačným jménem Na Strašidlech, podobně jako Divoký myslivec se svými pekelnými psy střeží poklad pod hradem Pajrekem u Nýrska.

Koncem 19. století uspořádal hrabě Zedwitz z Libštejna v předvečer vánočních svátků velkolepý hon. Ze zámecké brány vyrazila smečka loveckých ohařů, fořti, hajní i honci z vesnice a v čele s panem hrabětem míří k lesu. Najednou les potemněl, fujavice láme stromy a ohýbá je až k zemi, blesky křižují oblohu, hromy hučí a psi vyjí hrůzou. Spustil se liják a proti panské štvanici se z lesa řítí obrovská černá psiska s ohnivýma očima a jazyky, dáví ušlechtilé ohaře jako koťata, nade vším zuří zimní bouře přehlušovaná děsným pokřikem hejmonů a Divokého lovce: Husasasa, husasasa, husasasa!

Zámečtí se dali na úprk - a neobešel se bez lidských ztrát. I hrabě Zedwitz spadl z koně a zlámal si vaz. Tak divoký honec ztrestal rouhače, kteří pokoj a mír svatvečera chtěli zneuctit honem.

Když silák Jiříček Prunuc z Pece vyměnil dřevařské nádobíčko za pušku lupičů a začal řádit v lesích i po vsích, vyšel si myslivecký mládenec o novu měsíce na Čerchov, zavolal Divokého lovce, požádal o kouzelnou kulku, která nemine cíle a upsal mu duši. Za deset let.

V bavorské hospůdce se loupežníci nevešli do vlastní kůže, jen Prunykirkl, jak Jiříkovi říkali, seděl sám a sám a kul plány na obyčejný šťastný život, který začne, jen co vykoupí hraběcí zámek, vezme si švarnou divči a zabije mysliveckého mládence, který mu nepříjemně šlape na paty.

Vtom padla půlnoc. Venku štěkla krátká rána. Prunykirkl se ohlédl. Na krku ucítil ledový spár Věčného lovce. Chytil se za srdce a byl v Pánu.

Kraj si vydechl. Mládenec myslivcoval ještě deset let. Pak se sebral, vystoupal na Čerchov a víc se nevrátil.

(10/1 - 5)

O Brychtech

V o Š i n d e l á ř o u c k o u t ě

Jindřich Šimon Baar: Pověsti z Chodska: Chodské pohádky a povídky; Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské v Praze 1930.

(...)

V Šindelářouc koutě v behně byjvaly světlíčka doma, vocaď vycházel v noci vohnivyj muž, vocaď se zvíhla pokaždý divoká honba, ha tu teký Brychtové připravili vo život Šindelářouc pacholka z Postřekova ha proto se tomu místu říká Šindelářouc kout. To se stalo takhle:

V Postřekově hu Šindelářů míli pacholka ha ten chodil za děvkou, co sloužila v Klenčí v Šimanouc mlyjně. Děvka bula z Postřekova vod Psutků ha míli se spolu huž dávno rádi. Ta taký se líbila Brychtom ha mladyj rád by si ji bul vzal za ženu. Ale milé děvče nechtílo vo Brychtouc hani slyšet, protože huž dávno se mezi lidma šuškalo, že to s nima není všecko všudýž v pořádku.

Dyž zase jednou za ní přišel Brychta, řekla mu do vočí, že si ho neveme i kdyby míl dvůr dvakrat tak velkyj, ha že si veme Šindelářouc pacholka, že huž si spolu dali slovo, ha v masopustě pudou na voradby. "Eště na ně nejdete," zasmíl se Brychta ha víc neříkal nic. Veděl, že pacholek chodí íčko každyj večer do mlyjna "volát" ha tak si na něho počíhal - s nožem v ruce. Dycky vokolo desíti se vracel rovnou přes Šimanouc kopec k Lachcom ha protože bul hadvent, zpíval si cestou nábožnou písničku:

"Nebudu se báti,

neb de se mnou máti - Maria."

Brychta za stromem křípal zubama, mačkal nůž v hrsti ha říkal si v duchu: "Jen počkej, já tě vokážu, esli se budeš bát nebo ne," ale dokud si pacholek tu pobožnou písničku zpíval, neměl Brychta k němu přístupu, nevodvážil se skočit ha bodnout.

Potom přišly vánoce, hned po vánocích masopust ha první muzika. Pacholek s děvkou huž jako ženich ha nevěsta teký spolu šli, k ránu ji ženich vyprovodil ve vší počestnosti haž do mlyjna ha vracel se známou cestou k Postřekovu sám. V huších míl eště plno muziky, slyšel dudy s klarinetem i housličkama, nohy mu eště hrály jako v tanci, míl před svarbou ha tak se nedivme, že si zavyjskal ha zazpíval jako kanár: "Muziky, muziky, vy pjekně hrajete..."

"Já tě zahraju eště lepší," vykřik vtom Brychta ha než se pacholek zpamatoval, huž ležíl zaříznutej jako vovce.

Toceví, dyž pacholek nepřišel ráno krmit, bulo to hospodáři divný, protože to eště nihdýž nehudělal. Šel ho tera zbudit, hale lože prázdný. "To von se zdržíl hu muziky," myslel si ha nakrmíl sám. Ale von tu čas k snídani, vono deset hodin, vono huž polodne ha pacholek nejde ani k vobědu.

"Tuto nyni s dobrým," pomyslil si sedlák, ha začel se po pacholku shánět mezi chasou. Šichní veděli, že vyprovázel k ránu svou nevěstu vod muziky do Klenčí ha hned se za nim pustili, esli se mu nic nestálo. Přiběhli do Lachců, ha tám ho našli ležít v tratolišti krvi. Začli křičít, lidi se sbíhali se všech stran a voba Brychtové, staryj s mladým přišli, ha než si vzpomíli zavolát právo, huž bulo ve sněhu plno stop ha nic se nemohlo poznát, hdo připravil pacholka vo život. Toceví, že nejvíc vyváděla nevěsta. Šla za nebožtíkem, nesla jeho klobuk v ruce, plakala ha hlasitě naříkala: "Já vím, hdo je tvým vrahem, já vím, hdo tě to hudělal, jenom já nechčasná, že mu to nemůžu dokázat." Lidi si toho všímli, hudeřili na ní koho myslí, ale vona to nepoveděla žádnýmu jinýmu než doma tátovi ha mámě. Tim se svěřila, jak za ní Brychta chodil, jak ho vodbyla i jak tenkrat zahrozil: "Eště na voradby nejdete." Tuto slyšel Psutka, hned se zvíh ha šel sám rovnou ke královskýmu soudu do města povedět, co si myslí.

"Tak se vo tom přesvědčíme hned," řekli v městě, sedli na koně, posadili Psutku ha jeli do Postřekova. Tám před kovarnou na návsi postavili dlouhou lajci, na ní položili zabitýho pacholka, bul huž humytyj, hučesanyj ha připravenyj jenom ho dát do rakví, ha podle čísel z každýho stavení šichní muzký mušeli jít vokolo, položit tři prsty na holou ránu ha řect: "Přísahám, že sem to nehudělal." Rána bula pravda čerstvá, ale huž suchá ha nekrvácela. Dlouho se nestálo nic, haž přišla řada na Brychty. Staryj šel ha vodpřísáh ha v patach ze nim se tlačil mladyj. Šichni ztichli jako píny, snad hani nedyjchali, když i mladyj Brychta naláh ruku, položil tři prsty na ránu ha vykřík: "Přísahám, že sem to - -", ale nedořek, v tý chvíli vytryskla z rány krev, haž mu ruku poškryjpla, pan derektor

skočil k Brychtovi, chytil ho za rameno ha vykřik: "Ty lumpe tys to hudělal." Brychta zblíd jako křída, sklopil hlavu ha dořek slovo "hudělal".

Hned k němu skočili sedlácí, půlkrabí poroučel chytit i starýho Brychtu ha vodvect je voba do města rovnou na šibenici.

"Eště mě nechte dát s Pánem Bohem támhle Psůtkovi, kouká vokýnkem ze sklepa," prosil mladyj dyž šli vokolo Psůtkouc dvora.

"To necháme, rozloučit se, to je křesťanský," svolili sedlácí.

"Tak Psůtko, s Pánem Bohem, co sme si, vodpustme si, podyj mi ruku," volál mladyj Brychta na sedláka.

"S Pánem Bohem," povídá Psůtka, naklonil se k houzkýmu vokýnku, jaký mívaly hu nás šecky sklepy, haby moh prostrčit ruku, ale vtom huž Brychta vrazil do vokýnka svou ruku, ale ne holou, nůž se v ní zablyjsk ha bod Psůtku rovnou k srci. Ale probod mu jenom kazajku. Psůtka se shyjb ha strčil si čerstva pod kabát radlici vod plouhu, jak tám ve sklepu ležíla, ha tu, pravda, Brychta neprobod. Tuto viděli sedlácí, íčko teprva dostáli jak se patří zlost, voba Brychty svázali provazama do kozelců, hodili je na saně jako dobytek ha vezli je k městu. Tám pod šibencí sliboval staryj, esli mu darujou život, že jim dá takovou hromadu peněz, haž bude zasypanyj kůň i s jezdcem, co na ňom sedí, nebo že posází cestu třema řadama peněz z Postřekova haž na hrad, nebo že přivede Domažlickyjm vodu nad město. Voda tekla pod městem ha nemohli jí pouštět do příkopů. "Dyž to dovedete, dostanete pardon," povídá soudce. "Tak pote s náma," šli za Brychtou, cestou lámali součky na stromech ha křovinach haž je přivedli pod Čerchov k Bystřici. "Tůtu vodu veďte kury sme šli ha máte ji v městě."

Páni držíli slovo. Brychty vyprovodili hned přes hranici ha vod tich čás žádnyj je neviděl hani vo nich neslyšel, jako by se do zemí propádli.

Na tuto si dycky zpomenu, dyž muším jít přes Šindelářouc kout ha dycky mi přeběhne mráz po řibetě. Ale pomodlím se za šecky ty nebožtíky "očenáš" - ha než se ho domodlím, huž sem na druhý straně ha kout leží za mnou.

Vo Brychtuc pokladě

Jindřich Šimon Baar: Pověsti a pohádky z Chodska; Praha: Nostalgie 2011. K vydání připravil Petr Kokaisl.

Za starodávna, může tomu byjt huž pár set let, hospodařili na Brychtouc dvoře v Potřekově tůze podivný lidi. Nemůže se vo nich řect ani že buli poctiví, hani že buli zdodíjí. Vokrádali jenom bohatý, pro chudáky hale míli srce na pravým místě. Dyž se jednou zmyjlili, ha hukrádli sedláku radlici s plouhu, šel milyj sedlák rovnou k nim ha povídá, co se mu stálo.

"Mlč, neříkej žádnýmu nic," řek mu Brychta, "di si do nášeho rymíka, tám jich najdeš v potrubí devět, vyber si tu nejlepší."

To ce ví, že pání pásli po zlodijích, hale na Brychty si ani nezpomíli. To jím nenapádlo, že by sedlák se moh plect zlodijom do řemesla. Brychtové teky děláli, jako by nehumíli ani pět počítat, zatím hale buli všema mastma mazaný, ha žádnou dobrou. Vykopali si tajnou chodbu vod Mirhanzlů v Potřekově haž do Klenčí k Šimanuc mlyjnu, kerou v noci chodili, hde míli i skryjš ha v ní tůlik peněz, že mohli samyjma tolarama zasypat vojáka i s koněm. - - -

Hale nic na sjetě nevostane tajno, ha tak dlouho se chodí s vědrem pro vodu, haž se hucho hutrhne. Jednou zase Brychtové číhali na kupce haž pojedou z Prahy přes hranice k Renšpurku, haby je vobrali. Buď byli zrazený, nebo si to špatně vypočítali, zkrátka kupcí na vozích místo zboží vezli skovaný vojáky, ha jak Brychtové na ně vyskočili, skočili i vojácí, Brychty svázali ha vodvedli k právu do města.

Ičko pravda bulo zle. Měský právo se dlouho nemazlilo se sedlákama ha vodsoudilo je šecky na šibenici. I myjši dyž vo krk, hledá škoulu, kerou by se dostála ven. Ha tak si stoup nejstarší Brychta před právo ha povídá: "Esli nám všechnim vrátíte život ha svobodu, tak vám slibuju tři věce. Prvně posázíme vod Brychtů haž na to místo, de ste nás chytili, třema řadama tolarů. Potom přivedeme městu vodu, haby mohlo topit i horejší příkop - haž s tou prácí budeme hotovi, ztratíme se, že huž vo nás do nejdelší smrti nehuslyšíte."

Pání se dlouho radíli, haž se usnesli: "Esli tůto šecko provedete, máte mít život i svobodu, esli selžete, nehumřete na šibenici, hale za živa vás hupálíme na hranici."

Brychtové vopravdu držíli slovo. Přivedli vojáky i měský právo na jedno místo, vodkud vyvalili celý sudy samyjch krónú, dukátů ha tolarů, posázeli cestu, jak slíbili, ha eště zbulo dost vojákom na propití. Potom je vedli samým lesem haž

nahoru pod Čerchov, vokázali jim řeku Bystřici, co teče do Babor, ha řekli: "Dyž na tůtom místě prokopáte břeh, poběží vám voda sama do města, ha můžete si jí tám zavést kam sami burete chtět."

Domažlice tenkrát míli jenom vodní pevnost tám, co stojí dnes kostel hu Svatyjch, tám se jenom mohla nahnát voda do příkopu, hale město samo stálo holý, možná, že hani hradby ha brány nemílo.

Pání kroutili hlavama, nevěřili, zavoláli si proto zkušený lidi, dneska bysme řekli inžinýry, ha ty Brychtové je vedli, lámali suky na stromech, píchali je do zemí, vokazovali jak ha kury vect vodu, haž jim dali šichní za pravdu, dyž se vočitě vo tom přesvědčili.

"Tak si běžte, kam chcete," dostáli íčko i pání svýmu slovu, "ale jestli něhde jenom ceknete, že sme vás pustili, anebo esli se tu ještě něhde vokážete, potom hani Pánbů s nebe Vám nepomůže."

Brychtové si to vzeli k srci ha do rána se ztratili, jako by do vody pádli. Na jejich dvůr husadila vobec jinýho hospodáře, hale "hu Brychtů" se tám říká eště dneska. Lesdys, dyž pohůnek pase, vyčlápne kráva kus drnu něhde na mezi, vyvalí se hrnec ha huž se sypou z něho tolary. Ta chodba pod zemí tám teky eště je i vokýnko se našlo, i dveře, co tám vedou. Jednou tám pustili chlapce, haby šel, haž kam dojde. Hale ten se za malou chvíli vrátil ha držíl v ručice krajíc chleba namazanýho medem.

"Do pa tě to dál?" ptáli se ho.

"Bílá paní, co tám sedí na sudu," povídal chlapeček ha víc neveděl nic.

"Ta chodba muší byjt náramně dlouhá ha hluboká. Strčili sme tám celý bidlo, navázali dvě na sebe, ha nedošmakali sme do konce. To ce ví, že je zavalená, mušílo by se kopát, haby do ní moh velkyj člověk, hale to se žádnyj nevopováží, protože se říká: "Hdo bude hu Brychtů kopát, bourat ha stavět, každyj muší humřít." - - -

Já nevím, co je na tom pravdy, hale povídá se, jak přišli jednou k Brychtům do stavení dva chudý vandrovnící, ha prosili sepnutýma rukama, haby jim darovali aspoň jeden tolar z tich, co jim je kráva vyšlápla.

"Ha depa bysme ho vzeli," lhali sedlák i selka, "ty se hned rozkotálely, hde hdo bul, každyj si ňákyj popád, ha nám nezbulo nic."

"Dyť jich máte plnou košinku zakopanou pod stolem," povídá ten jeden vandrovník.

"To jenom tak lidi klábosí," smál se sedlák, "depa by se tám vzely tolary."

Vandrovníci vorešli s nepořízenou, hale sedlákovi ta jejich řeč vrtala v hlavě. Přines sekyru, vodtrh prkno pod stolem ha - tu máš, tám vopravdu leží brambůrová košinka, hale plná - zemskyjch žab, haž se leknutím votřís, dyž viděl, jak se tám válí ty žáby, velký jako rukajce. Popád hned košinku ha hupaluje s ní ven vyhodit jí na hnuj. Cestou spádla mu jedna ta žába z košinky zrovna na to místo, de stáli ty dva chudý vandrovnící, zazvonilo to, sedlák se podívá, ha von tám leží stříbrnyj tolar, pěknyj bílyj, jako by ho z pecí vytáh. Íčko viděl tepřiva, jak chybil, běžíl za vandrovníkama co míl síly, ptál se po nich, hale žádnyj jinyj je neviděl, hani vo nich neslyšel, hani vidu, hani slechu huž po nich nebulo ha teky se vod tich čás hu Brychtů huž nic nenašlo. - - -

Víc nevím; prodál sem, jak sem koupil, ha esli se vám to nelíbí, tak si najdite někoho, kdo vám poví lepší pohádku, než je tůta.

Loupežní Brychtové a boží soud

Marie Korandová: Chodové v pověstech; Plzeň: NAVA - Nakladatelská a vydavatelská agentura 2006.

Před mnoha a mnoha lety hospodařili v Postřekově U Brychtů zvláštní hospodáři. Urostlí jako jedle, silní a divocí, vlasy černější než havraní křídlo, oči jako led. Nikdo nevydržel jejich pohled. Pocházeli z Bavorska, ale cítili se Čechy. A měli ještě jednu libůstku. Tuze rádi sahali na to, co jim neříkalo pane. Ale jen cizím a pánům. Pro chudáky měli srdce na pravém místě.

Jednou se postřekovskému sedláčkovi ztratila radlice od pluhu. Hned věděl, odkud uhodilo. Šel k Brychtům najisto.

"Nu, zmýlili jsme se, zmýlili. To víš, potmě je každá kráva černá," zasmál se starý a už souseda konejší. "Mlč, neříkej žádnému nic a zajdi do našeho rybníka. V potrubí je devět radlic. Vyber si nejlepší!"

Páni po lupičích slídili, ale nemohli přijít na stopu. Hledat mezi sedláky je ani nenapadlo a Brychtové se tvářili, jako by neuměli počítat do pěti. Tajně vykopali

podzemní chodbu. On Mirhanzlů v Postřekově až za Klenčí k Šimanuc mlýnu. Tudy chodili na lup, tam skrývali sudy dukátů.

Se snědými divochy si nikdo ve vsi nezačínal. Sousedé je drželi od těla, snad se jich i báli. Přátelil se s nimi jen postřekovský Psutka a Ecl z Klenčí. Ti také měli nenechavé prsty, na pány zvrchu a lekali se devátý den. Po čase se ale Brychtové pokazili. Brali všem, napořád, a ti dva, Ecl a Psutka, přestali s darebáky kamarádit.

Zrovna tenkrát se stalo, že Brychtové čekali u hranic na kupce, co měli jet z Prahy do Řezna. Těšili se, kolik pokladů jim uvízne za nehty, ale přepočítali se. Z kupeckých vozů vyskákali vojáci, Brychty přemohli, svázali a odvezli do města na chodský soud.

Rozsudek byl krátký. Všichni na šibenici!

Když Brychtové viděli, že jde do tuhého, vystoupil tatík před právo a povídá: "Dostaneme-li milost, slibuju vám tři věci. Ponejprv ve třech řadách vysázíme cestu zlaťáky od místa, kde jste nás dopadli, až na Chodský hrad. Pak svedeme vodu z Čerchova do města, aby mohl zatopit i hořejší příkop. Potom se jednou provždy vystěhujeme za hranice."

Dlouho, dlouho se páni radili. Věc byla na pováženou. Hraniční město Domažlice mělo sice hradby a příkopy, ale vody v nich jen pro smích pod kostelem U svatých. To nakonec rozhodlo.

"Když dokážete, co jste navrhli, dáme vám volnost a svobodu. Když ne, zaživa shoříte na hranici!"

Brychtové dodrželi slovo. Z tajného místa vyvalili sudy tolarů, třemi řadami vysázeli cestu a ještě zbylo panstvu dost a dost na propití. Potom zavedli městskou radu na úbočí Čerchova a ukázali na potok s křišťálovou vodou.

"To je Chladná Bystřice. Teče dolů do Bavor," zamračil se jeden z radních.

"Správně," souhlasil Brychta. "Když ale vodičku tadyhle odrazíte a takhle prokopete kanál, poteče, kudy budete chtít!"

Měšťáci kroutili hlavami, líbilo se jim to, nelíbilo, věřili nebo nevěřili, prostě nikdy nikdo na takový nápad nepřišel. Brychta lámal větvičky, píchal je do země, ukazoval, kudy a jak vést nové koryto. Domažličtí pak zavolali na slovo vzaté odborníky, prošli s nimi celou trať a když měli jejich dobrozdání, obrátili se s

písemnou prosbou na panovníka. Dost dlouho trvalo, než ve Vídni vyřídili poníženou suplikaci, než se Brychtům skutečně otevřela dvířka vězení. Splnili potom i poslední slib. Zmizeli a nikdy už se u nás neukázali.

Podle jiné pověsti upadli Brychtové do žaláře ne kvůli krádežím, ale za zločin mnohem těžší. Za vraždu, kterou prokázal boží soud.

Na Brychtuc dvoře hospodařil prý táta se třemi syny. Byli sami pro sebe, s lidmi ve vsi moc nedrželi. Když ale tatíkův kamarád Psutka dal dceru Dodličku do služby do Šimanuc mlýna u Klenčí, začal tam jeden z Brychtů šlapat cestičku.

Dodlička z domu věděla, že s Brychty není všechno v pořádku. Milému chasníku řekla rovnou do očí, že z mráčku nebude déšť. Radši dá slovo chudobnému s čistýma rukama než sebevětšímu boháči s pošramocenou pověstí.

S Brychtou se zatočil svět. Zvlášť když zjistil, že Dodlička už slovo dala. Šindelářuc pacholku.

S nožem v ruce číhal na soka, když se večer vracel z volání. Byl ale advent a mládenec si zpíval zbožnou písničku. Ta zadržela zlo. Brychta skřípal zuby, ale nemohl skočit a bodnout. Zato v masopustě Dodlička s milým spadli z kazatelny, ženich měl plnou hlavu štěstí, muziky a písniček a cestou si notoval světskou. Brychtovi nic nebránilo. Zařízl ho jako ovci.

Ráno našli mrtvého v tratolišti krve. Odnesli ho do vsi, hádali viníka, ale na nikoho nemohli ukázat prstem. Dodlička se s pláčem doma vyžalovala, jak jí Brychta nadbíhal, jak ho odbyla a on pohrozil: "Ještě spolu na oddavky nejdete!"

Psutkovi nemusela víc říkat. Zapřáhl koně a rovnou do města na chodský soud. Páni sedli na koně. V Postřekově se nezdržovali s výslechem. Nařídili boží soud.

Nebožtíka v otevřené rakvi vystavili na návsi před kovárnou. Všichni muži z každého čísla museli jeden po druhém položit tři prsty mrtvému na zaschlou ránu a říci: "Přísahám, že jsem to neudělal!" Jak se rány dotkl mladý Brychta, vystříkla červená krev.

"Ty jsi vrah!" chytil ho purkrabí za kabát. Brychta nezapíral. Svázali ho a vedli do města, na šibenici.

"Ještě mne nechte dát tuhle pantátovi poslední sbohem. Kouká okýnkem ze sklepa," poprosil mládenec, když míjeli Psutkuc stavení.

Uvolnili mu pravou ruku. Brychta zabouřil na okýnko a povídá: "Odpusťme si, co jsme si, pantáto! Já jsem vás připravil o zetě, vy mne o život."

"Pán Bůh tě bude spravedlivě soudit," řekl Psutka. "Já ti odpouštím!"

"Ruku mi nepodáte?" zeptal se mladý.

Psutka otevřel okýnko. Brychtova pravička sjela jako blesk. Starému sedláku k srdci. Kov narazil na kov, pronikavě zaskřípal. To už Postřekovští drželi raubíře

v kleštích. Nůž mu vyrazili z ruky. Psutka zpod kabátu vytahoval radlici. Ležela u okénka a zachránila hospodáři život.

Kdyby nebylo pana purkrabího, byli by tenkrát v Postřekově Brychty umlátili, syna i s tatíkem. Milostpán poručil hned zapřahat a oba, svázané do kozelce, odvezl do města do šatlavy.

Propadli hrdlem, jak jinak, ale spravedlnost se zase jednou utopila ve zlatě a ve vodičce z Čerchova. Tiše a tajně vyvedli potom páni Brychty přes hranice a víc o nich nikdo u nás neslyšel. V dobrém ani ve zlém.

Podle další pověsti po božím soudu vyřkli ve městě nad oběma Brychty trest oprátkou. Starý žádal o milost. Odejdou prý okamžitě za hranice a cestu z Postřekova do Domažlic vydláždí třemi řadami dukátů. Nebo koně i s jezdcem zasypou tolary nejčistější ráže.

Soudce se k smrti urazil.

"Neuplácej nás krvavými penězi! My všichni jednou předstoupíme před tvář Spravedlivého a nezatížíme si svědomí cizím hříchem!" Zlomil svíčku na znamení, že propadli hrdlem, a přikázal, že při tak otrlých zločincích musí být ortel vykonán co nejdřív. Hned zítra!

Ráno byla šatlava prázdná! Ptáčkové se vylámali, uletěli. V Postřekově hodili nejcennější věci na vůz a kalupem do Bavor. Koním přibili podkovy naopak. Než ale opustili ves, zasklepali Psutkovi na okno.

"Bývali jsme kamarádi, chci se s tebou rozloučit," řekl starý rozespalému sedláku. Psutka měl za ušima. Brychty znal. Nevěřil jim ani slovo, ale věděl, že si s nimi neradno rozlít ocet. Vstal z lože, oblékl kabát a v rychlosti pod něj vsunul novou radlici, co se povalovala na lavici. Brychta bodl, nůž sklouzl po kovu, psi se rozštěkali, mladý práskl do koní.

Proč si Brychtové s Psutkou vyřizovasli účty?

Nevíme! Snad se mstili za skončené přátelství. Snad měli strach, že se Psutka dostane k pokladům, co z tajných chodeb nestačili pobrat.

Bylo jich prý víc než dost. Sudy s penězi schovali tak dobře, že po nich v Postřekově marně pátrali kolik staletí. Proslýchalo se, že něco bude jistojistě i někde ve stavení, protože Brychtové mocně zakleli a zavinšovali každého, kdo by chtěl ve dvoře bourat, stavět nebo kopat. Do roka že bude pod drnem.

V komoře prý seděla na truhle kronů strážkyně žába. V lochu pod stodolou měl zas být kámen, který kryje vchod do podzemí. Statek měl dávno nové majitele, a ještě při práci tu a tam nacházeli hrnce dukátů nebo drahokamů. Na stole se ale obyčejně rozpadly na prach.

Řeči se mluví, pivo se pije. Jak to bylo s Brychty doopravdy, už se ani nedozvíme. Jedna jediná věc je jistá:

Roku 1571 vyhověl císař Maxmilián II. žádosti domažlických měšťanů a povolil jim prokopat po úbočnici Okrouhlíku osmikilometrový kanál, jímž by svedli vody Bystřice z Čerchova do města. Tak se oddělila Teplá neboli Česká Bystřice od Chladné a umělým korytem, vzácnou technickou památkou, teče do Domažlic dodnes.

O Brychtech

Zdeněk Šmíd: Dudáci a vlčí hlavy; Praha: Nakladatelství Olympia 2008.

Honzík s Dorotkou kráčeli strašidelným lesem a milostně si hleděli do očí. Sem tam zapadli do močálu, šlápli na bludičku nebo prošli duchem, hejkalí hejkání a skřeky krvavých kolen je nevyrušily, protože Honzík s Dorotkou se milovali až za hrob. Ale v Šinddelářovic koutě, kde se to odedávna přízraky jen hemžilo, spatřil Honzík strašidelnou přadlenu, kdežto Dorotka ne. Dorotku to vyděsilo.

"To není možný," naříkala, "dyť je noc a vona přede!"

"Když na to vidí -," odvětil lhostejně Honzík.

"Ale já ji nevidím, trdlo! A ty ji vidíš! Musíme se navěky rozloučit, můj milovanej Honzíčku!"

"Pročpa?" podivil se milovaný Honzíček. "Dyť se vezmem?"

"Nevezmem! Umřeš," řekla Dorotka a rozplakala se tak usedavě, že z toho pohaslo sedm ohnivých mužů.

"Nestrašte mi holku, teta," oslovil Honzík přadlenu. "Seberte si ten kolovrat a zmizte."

Přadlena sebrala kolovrat a zmizela. Ale Dorotka nebyla k utišení. Vyprávěla Honzíkovi úděsný seriál postřekovských pověr, z něhož mimo jiné vysvítalo, že kdo vidí v Šindelářovic koutě přadlenu, do roka umře. Že tady jednou jeden pacholek taky viděl přadlenu a taky že ho zabili.. A ke všemu ho nikdo nepomstil. Takže ten pacholek od té doby straší u lesa a houká.

"Já nikde houkat nebudu," odpověděl Honzík. "Já si tě vezmu, a komu se to nelíbí, tomu urazím palici." - - -

Za pár dní se vracel Honzík od Dorotky domů do Klenčí a zpíval si oblíbenou píseň Třikrát jsem vobešel Pašešnici kolem, nikdy mě má hlava nebolíla, hopsa.

"Já ti dám hopsa," přerušil ho černý chlap a praštil Honzíka klackem přes hlavu. Druhý černý chlap podotkl, že ho teď hlava bolít nebude do skonání věků, a třetí černý chlap mu podřízl krk.

Dorotka plakala celou noc a den. Pak si utřela nos a šla pomstít Honzíka, aby nemusel houkat u lesa.

"Nejmladší Brychta," řekla tátovi, "si mě chce taky vzít, leze za mnou na seno a krade kvůli mě až u Plzně. Brychtové jsou loupežníci a zabili Honzíka, běž to říct!"

"Dceruško nešťastná," odvětil otec, "to nemůžu. Dyť já s nima kradu taky!"

Brychtové byli tři černí, huňatí rabiáti české národnosti, bavorského původu, statkem v Postřekově. Podle dávné tradice bohatým brali a chudým dávali. Podle mínění nejbližších sousedů ani tak moc chudým nedávali, jako brali, kde se dalo. Měli prý tajné chodby ze sklepa do hor, rozdělené na únikové a obohacovací. Únikovými unikali, obohacovacími si chodili pro naloupené zlato. Své pomocníky bohatě odměňovali a zradu trestali nožem ukrytým v botě. Jenže když Brychty nepověsí, zoufala si Dorotka, bude můj milovanej Honzíček smutně houkat u lesa, to já si na svědomí nevezmu, beztak je tam strašidel jak nastláno, Honzík houkat nebude, a basta.

"Já ubohá Dorota," řekla hodně nahlas, aby to táta slyšel, "můj otec krade a eště kryje vraždu svýho před bohem už dávno zetě."

Otec se zastyděl a šel do Domažlic.

Soudní komise řekla Brychtům, že to udělali. Brychtové se zasmáli a řekli, že to neudělali. Komise, že to udělali. Brychtové, že ne. Komise, že jo. Tak si hráli do večera a nikdo nepovolil, až jim Dorotky otec poradil boží soud.

Boží soud uspořádáme tak, že doprostřed návsi umístíme dvě židle. Na ty položíme prkno a na to prkno rozprostřeme zavražděného. Všichni podezřelí, to jest celá vesnice i s okolím, dotýká se po jednotlivcích nebožtíkovy rány. Sahali hodinu, sahali dvě, fronta se táhla do nedohledna a nic se nedělo. Brychtové se schválně postavili až dozadu. Potom řekli, že se za kopcem už řadí Klenčí, a dali mu přednost. Potom před sebe pustili Mlýnec, Kramolín, Díly a Nemanice a postavili se až k lesu se až k lesu. Lstivě předpokládali, že páni boží soud brzy zastaví vzhledem k málo povzbudivým výsledkům a k pokračujícímu rozkladu zavražděného, Ale nastala mrazivá noc a rozklad se zpomalil. O půlnoci přišla řada na Brychty, zástupy podusávaly v mrazu a šťouchyly se, že teď to přijde,

Ve světle pochodní pak sáhl táta Brychta Honzíkovi na rozbitou hlavu: tána zrudla, pochodně zasyčely a obyvatelstvo šestnácti vesnic řeklo:ohó. Starší Brychtův syn, který, jak víme, doprovázel vraždu jen posměšnými poznámkami, žádný efekt nevyvolal a obyvatelstvo se zklamaně odmlčelo. Pak vložil mladší Brychtův syn konečky prstů na Honzíkův podříznutý krk: v tu chvíli stříkl šlahoun krve vrahovi do tváře, zvedl se vítr a na kapličce zaklinkal zvonek. Pochodně uhasly, do tmy svítil jen měsíc a Honzíkovo bílé čelo.

"To si vodskáčeč, hubo plechová, zařval starý Brychta na Dorotčina otce a pokusil se v té tmě uniknout. Dorotčin otec pokrčil rameny. Nakonec aby u lesa houkal táta místo Honzíka, ulekla se Dorotka a dala se do křiku:

"Chyťte je! Chyťte Brychty!"

A nejmladšímu Brychtovi, co si ji chtěl vzít a lezl za ni na seno, osobně nastavila nohu.

Brychty svázali, připoutali jim ruce k vozu, aby nemohli škodit postřekovským, a odvezli je do Domažlic.

Dorka si oddychla.

"Když nás pustíte," řekl starý Brychta domažlickým konšelům, "dáme vám tolik dukátů. že s nimi vydláždíte cestu z Postřekova do Domažlic a zpátky, Ale domažličtí konšelé namítli, že by takovou cestu určitě rozkradli.

"Tak vám, vy ťulpasové," rozčilil se Brychta. "ukážem zásobárnu vody pro město, každej ví, že vám chybí voda!"

Ale domažličtí končelé namítli, že pijou stejně pivo a že by ta voda byla přinejmenším otrávená.

"Jak myslíte," řekli Brychtové a utekli zadarmo.

O půloci volal Brychta Dorotčina otce, aby vyšel ven.

"S tím božím soudem jsi mě, kamaráde, pěkně rozzlobil." řekl. "Ale teď prcháme do Bavorska. Tak vodpusťme si všecko, protože už se nikdy neuvidíme. Já tě připravil vo zetě, ty mě vo svobodu."

Dorotčin otec vyšel na dvůr, chvíli tam štrachal a potom otevřel vrata, aby Brychtovi podal ruku. Ten je nějak naměkko, říkal si. Jako bych tě, lumpe. neznal. Pak napřáhl pravici.

"Tu máš," řekl Brychta a bodl ho nožem do prsou. Zaskřípělo to, Brychta se polekal, táta taky, Dorotka v okně zaječela a Brychta zmizel.

Ještěže jsem si zastrčil za košili radlici, pochválil se otec, opřel radlici zas o kůlnu a spokojeně šel spát.

Brychta se už nikdy nevrátil, ani jeho synové.

Až po desítkách let se přistěhovali potomci: živili se jako jiní nevzrušilo je ani, že jim za stodolou vyhrábla kráva hrnec zlata. Ani že jim zvídaví horníci vlezli stodolou do tajné chodby a už se nikdy nevrátili. Potomci Brychtů byli už praktičtí a neměli rádi ani hazard, ani romantiku. Věděli, že lepší jsou jisté peníze než hodně peněz. A že nejspolehlivější cesta, jak vydělat málo peněz, zato zaručeně, je tvrdá a poctivá práce.

P a n c k y j ž e b r á k

Jakub Cvačka: Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi; České Budějovice: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky 1946.

Kozinu vedou na šíbenci. Lid na rynku stojí jako z kamení. Děti plačou. Muzský vočma vobjímají mučedlníka pro praudu ha práva. - Támhle pádla Kozinka. Cizí lidi jí sypou do fjertouchu peníze. Nechybál hani Lomikar. S vyjškledbkem dává teký selce halmužnu. Kozinová stává. Ha stříbrňáky letí přes hlavy lidí haž na Lomikara na koni.

"Tu máte váše peníze. - Bureš jich nyjvíc potřebovat ty, haby si Pána Boha hudobřil za svuj řích. Mám eště ruce ha dje děti. Dyj pozor, haby si ty nežebral dovopraudy."

Tuto se stálo v Plzni.

- - - - -

Ha po roce mušíl Lomikar s Kozinou na soud věčnyj.

Haby míl v zemí pokoj, protože hned první den, dyž humříl, huž se s nim přitrefily šelijaký podivný věce - daly jeho tři cery postavit kamenutý mučení, kerý eště dnes hu nás vidíme. Jedno je nad Tranovem při cestě k Houjezdu. Druhý pod Klenčím hu starý cesty. Třetí byjvalo v Lipkach k Tranovu na Svinským place. Věchar ha velká kotev z lípy je porazily. Dali potom spodek z něho na roh pancký zahrady hu tranovskýho zámku, jak tám na rohu ze zdi kouká černyj kámen.

Hani tuty tři mučení nepomohly. Lomikarka za rok s cerama hutekla ha víckrat sme je hu nás neviděli. Než von nám tu zvostál pod klenckým kostelem. Že je Pámbů spravedlivyj ha voplácí nyjlíp, to je to jediný, co má lid pro hútěchu. - Ha zvostál při praudě Kozinovo ha po svým ztrestál Lomikara.

- - - - -

Jednou tak pozdě zvíčera šel postřekovskyj Brychta z Tranova demů.

- Hu nás se poudálo, že vod Brychtů vedou tajný chůdby haž do Klenčí ha Tranova ha že jejich prachděrkové buli s pánama spolčený. Ne. Pro svou srnatost nebáli se houřadů a ničeho. Postřekovskyj Brychta bul víc než lychtář. Ha lychtář má právo, tepřiva hdyž se našel člověk s hlavou i houbou. Pání buli šický bedle před takuvým sedlákem. -

Šel von z Tranova ha pod Klenčím hu Lomikarovo mučení vidí sedít člověka. Zastaví se, de blíž k němu ha poudá:

"Na co tu čekáš?"

Ten, co sedí, hani můk.

De haž ke kameni ha ptá se nanovo:

"Cák tu, duše lická, děláš?"

Zase nic. - Na hlavě míl podivnyj třírohyj klobuk, černyj - svíťavyj kabát, vokolo krku bílyj vejkladek ha střejce se zdrckem.

Poudá najednou, co sedíl, poudá: "Žebrám. Dlouho žebrám. Přes sto let ha eště se nihdo nesmiloval."

Lekavyj Brychta nebul. Hale veděl, že tu nemá nic s dobrým. Pokřížoval se ha ptá se eště dál:

"Ha karak to říkáš, že přes sto let žebráš?"

"Jou" - poudá zas ten -."Tulik stříbrňáků haž vyžebrám, co sem hodil po nebohý ženě ha smíl se jí, haby míla dost za hlavu nevinnýho muže, to muším vyžebrat ha tepřiva potom buru mít pod zemí vodpoč."

Íčko děrek koukal. Proč se enom ptál ha proč nešel svou cestou dál. Rozumíl hned pancký vobleči.

Bul to Lomikar.

Brychta hani íčko hlavu neztratil. Chtíl s pokojem demů.

"Ty máš stříbrnyjch grošů dost. Dáš za mě na tři mše svatý v Klenčí, tři v Trhanově ha tři hu Svatyjch ve městě. Ne-li, huhlídáš" - a ten pod křížem bul pryč.

Děrek tu stál sám. Na slovo se nezmoh. Demů přišel celyj bez sebe. Hdo to hdy u Brychty pamatuje? Marný bulo šecko ptaní, co se mu stálo,

"Takuvýho žebráka vodbyjt, Brychto, nemůžeš. Víš, co poudal" - slyší ve svědomí. - Na mše svatý dal. -

Dyž sloužili poslední, šel děrek vokolo mučení pod Klenčím zas. Vzpomíl na žebráka. Sotva bul hu kamenutýho kříže, neviděl nikoho - hale zaslech hlasitý "Zaplať Pámbů".

"Dyj to Pámbů," poudá děrek, karak je křesťanská povinnost. - - Ha na kamenutým sloupku zhlíd devět sjetýlek.

"Takovyjch sjetýlek muší byjt plno haž delů na šechnich třech mučeních. Haž bure poslední, huvidí je každyj. Neříkej, že první sjetýlka si mi dal ty. Humříl by si ten den."

Děrek se točil, nihde nihdo.

Ha tepřiva dyž bul na smrtelný posteli - ha nebulo to dlouho potom - poudal to svý.) - - -*

Huž je na praudě Boží. Já to říkám prvně vám. Dneska mu to k chvále řect můžu.

Eslipak ty sjetýlka huž dou haž delů k zemi? Eště nihdo kříže se sjetýlkama neviděl. -

---

**) svý = ženě*

III.

Krátce o autorech

Jindřich Šimon Baar

Kněz reformátor a katolický spisovatel pocházel z Klenčí pod Čerchovem. Tam se narodil (7. února 1869) i zemřel (24. října 1925).

Za finančního nedostatku rodičů vstoupil do bohosloveckého semináře v Praze. Na kněze byl vysvěcen v roce 1892, když první mši sloužil v jihočeské Putimi, druhou v rodném Klenčí pod Čerchovem. Bohosloveckou dráhu začal na Přimdě jako kaplan.

Jeho prvotiny oslovily čtenáře v básnické sbírce ***Rodnému kraji***, kde vyšla i báseň Bulačina. Ta byla roku 1925 zhudebněna Jindřichem Jindřichem a stala se hymnou Chodska.

Dílem, které Baara proslavilo, je román ***Jan Cimbura*** (1908). Snad nejoblíbenější se ovšem stala trilogie ***Paní komisarka*** - ***Osmačtyřicátníci - Lůsy.*** Podobně se v paměti čtenářů dobře dochovaly romány ***Farská panička***, ***Holoubek*** a ***Skřivánek***, s těmi též povídky ***Báby a dědkové***, ***Hrnčená bába***, ***Hanče*** a knížka pro děti ***Hanýžka a Martínek***.

Pozoruhodné je, že počet kapitol či povídek v knihách bývá často totožný s čísly 10 nebo 14, což je i počet obrazů, které má Křížová cesta (soubor obrazů znázorňujících putování Ježíše Krista).

Významnou byla Baarova činnost národopisecká a folkloristická. Baar kupříkladu sebral a zapsal mnoho set chodských písní.

Jakub Cvačka

Rodák z Trhanova (12. července 1903), inspirován Jindřichem Šimonem Baarem, již od časného mládí sbíral chodské pověsti najmě s kozinovskou tematikou. Tyto národopisecké aktivity daly vzniknout Cvačkovým publikacím ***Trnová koruna Chodů***: *Verše z doby utrpení* (1945) a ***Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi*** (1946).

Jakub Cvačka působil v centrech chodského folkloru (Újezd, Mrákov, Postřekov, Klenčí) jako učitel či přímo ředitel národní školy, jako kronikář a jako kulturní regionalista.

Zemřel v Domažlicích 16.listopadu 1970.

Věra Formánková

Šestého únorového dne dvacátého osmého roku minulého století dalo o ní světu vědět středočeské městečko Slaný. Naopak sudičky daly Věře Formánkové do vínku především nadšení pro literaturu, tu pro děti zvlášť.

Spisovatelka a editorka Věra Formánková, takto doktor pedagogiky, připravila k vydání knihy ***Mluviti stříbro - mlčeti zlato*** (1989), ***Pohádky z Chodska*** (1991), ***Vánoční příběh*** (1992), ***Budulínek*** (1992), ***Louskáček*** (1992), ***Sněhurka*** (1994), ***Šípková Růženka*** (1994), ***Červená Karkulka*** (1995) a mnoho dalších, k vydání přichystaných začasto ve spolupráci s Jarmilou Servítovou.

Věra Formánková přibližuje dětem najmě pohádky Boženy Němcové, ale dostalo se i na tvorbu Karla Jaromíra Erbena, Jana Františka Hrušky, Jindřicha Šimona Baara či Jiřího Kajera. K práci uspořadatelky, editorky, jazykové korektorky a překladatelky Věry Formánkové se přihlásil pražský Albatros, plzeňské Západočeské nakladatelství a plzeňská NAVA, nakladatelství Svoboda se sídlem v Praze, jakož i Státní pedagogické nakladatelství či Státní nakladatelství dětské knihy, Granit a Odeon.

Jan František Hruška

Velmi vzdělaná individualita z prostředí starochodského rodu, středoškolský profesor, národopisec, spisovatel a překladatel. Pocházel z Pece pod Čerchovem,

kde se 6. června 1865 narodil. Intelektuálně rostl mimo jiné pod vlivem prof. Jana Gebauera, prof. Josefa Thomayera, spisovatelů Aloise Jiráska, Matěje Anastasia Šimáčka a dalších.

Hruška je autorem četných, časopisecky publikovaných studií a folkloristických článků. Zvlášť vynikají práce ***Národní píseň na Chodsku***, ***Děti na Chodsku*** (obě v Květech), ***O hláskosloví chodském*** (Listy filologické) a ***Statek i chalupa na Chodsku*** (Český Lid).

Hruška je autorem rovněž beletristických děl, které podepsal pseudonymem A. B. Hanin. Jde především o povídky, pohádky či bajky, jako jsou ***Na zboží chodském*** (1895), ***Dvě kytky bájek*** (1901), ***Rytíř z Čech*** (1919), ***Cyril*** (1921), ***Bajky o včelách*** (1923), ***Královna přadlena*** (1924), ***Z pamětí děrečka včalaře*** (1926-27), ***Kohout a sedmihlásek*** (1935) atd.

Jan František Hruška zemřel 17. října 1937 v Plzni.

Jiří Kajer

Dudák, spisovatel, národopisec, sběratel lidových písní a folkloristické prózy - to byl Jiří Kajer, jenž svůj činorodý život zasvětil převážně Chodsku. Narodil se 20. října 1904 ve Spáleném Poříčí v učitelské rodině, což také předznamenalo jeho příští profesní život: stal se všestranným venkovským a později i středoškolským pedagogem. Od roku 1950 byl dokonce ředitelem osmileté střední školy Aloise Jiráska v Plzni.

Po absolvování Učitelského ústavu v Plzni ho osud zavál na Chodsko, konkrétně do Postřekova. Tam učil na Obecné škole a tam se také oženil. (Ve jménu kantorského poslání později dojížděl do nedalekých Poběžovic.)

Z Kajerovy autorské dílny vešly ve známost tituly ***Chodské pohádky*** (1932), ***Byli čtyři*** (1946), ***Vod hu nás*** (1947), ***Horské kvítí*** (1948), ***Jirka dudák*** (1955) či ***Vo kouzelnyjch dudách*** (1960).

Jako fundovaný národopisec věnoval se Kajer i kronikářství novějších chodských dějin. Z této tvorby byly vydány publikace ***Památníček ze slavné chodské pouti hu Svatýho Vavřinečka*** (1945) a ***Naše Klenčí*: *Hrst listů z osudů chodského městečka*** (1947).

Vedle vlastní tvorby Kajer zdramatizoval několik původních prozaických předloh pro divadelní scény i pro potřeby Československého rozhlasu. Jiří

Kajer, muž neobyčejných kulturně-historických zásluh, zemřel 10. července 1969 v Plzni. Jeho ostatky byly uloženy na klenečském hřbitově do blízkosti posledního odpočinutí uměleckých velikánů Jindřicha Šimona Baara, Jana Vrby a Jindřicha Jindřicha.

Petr Kokaisl

Petr Kokaisl (*1972) je absolventem České zemědělské univerzity v Praze a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy tamtéž. Působil jako učitel na základní škole, gymnáziu, střední odborné škole a vyšší odborné škole. Od roku 2001 studoval v doktorském studiu oboru etnologie FF UK, kde obhájil dizertaci. Během svého doktorského studia vedl katedru sociálních věd Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice. Po ukončení doktorského studia vyučoval na Provozně ekonomické fakultě ČZU, kde spoluzakládal obor Hospodářská a kulturní studia. Toho byl garantem.

Na zmíněné fakultě byl jmenován docentem.

Mezi Kokaislovy výzkumné zájmy patří kulturní antropologie, studium etnických minorit, transformace společnosti, geografie náboženství a metodologie ve společenskovědním výzkumu. Kokaisl podniká terénní výzkumy v Kyrgyzstánu, Turkmenistánu, Uzbekistánu, Tádžikistánu, Kazachstánu, Íránu, v Číně a v Afghánistánu. Část výzkumů provedl za asistence manželky Pavly.

Petr Kokaisl je autorem nebo spoluautorem řady odborných knih jako ***Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*** (2006), ***Lidé z hor a lidé z pouští - Tádžikistán a Turkmenistán: střípky kulturních proměn Střední Asie*** (2007), ***Kyrgyzstán a Kyrgyzové = Kyrgyzstan i kyrgyzy*** (2008), ***Geografie náboženství*** (2009), ***Kostely a kaple v domažlickém okrese*** (2009), ***Manželství a rodina obyvatel Kavkazu a Střední Asie: Manželství a rodina Kazachů, turkmenských Belúdžů a Kyrgyzů*** (2011), ***Pestrá Evropa*** (2011), ***Češi v Chorvatsku*** (2012), ***Dějiny Kyrgyzstánu očima pamětníků*** (2012), ***Po stopách Němců ve východní Evropě*** (2016).

Autor vybral a k vydání uspořádal texty posbírané či napsané Jindřichem Šimonem Baarem a dal jim název ***Pověsti ha pohádky z Chodska*** (2011).

Marie Korandová

Autorka nejfrekventovaněji se zaobírající a ve 21. století knižně nejčastěji publikující pověsti, pohádky a legendy českého (jiho)západu, Chodska především. Vypravěče uvádí jmenovitě velmi výjimečně, při vlastním sběru lidové slovesnosti se orientuje zejména na obce Babylon, Čeká Kubice, Mrákov, Spálenec, Stráž a Tlumačov. Též přebírá či čerpá z pověstí již publikovaných jiným autorem (-y). Její verze jsou z větší části totožné se staršími předlohami a jen s místními sémantickými odlišnostmi.

Korandová vždy nezůstává u vylíčení jednoho textu, nýbrž se často staví do role průvodkyně zvolenými tématy, takže v jediné své práci prezentuje postavy a nosné motivy hned z vícerých pověstí (pohádek, legend). Tento pracovní postup uplatnila kupříkladu v knihách ***Chodové v pověstech (2006)*** nebo ***Pověsti a legendy západních Čech*** (2011). Z další její tvorby připomínáme ***Chodské pověsti a legendy*** (2004) či ***Ságu rodiny Škodů*** (2017).

Se zvláštním zaujetím se zabývá problematikou českého národního obrození v západních Čechách.

Narodila se 4. února 1936 v Plzni. Po studiích tamtéž (gymnázium a 1. ročník Pedagogické fakulty) a také v Praze (Filologická fakulta UK, obor čeština, ruština) učila na Střední škole v Sedlčanech (1959-60).

Z dalších cest profesních: Od 1. září 1960 odbornou asistentkou v dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český ČSAV v Praze a ještě později (od 1. července 1963) v historickém oddělení ústavu Ludovíta Štúra SAV jako spoluautorka a redaktorka Historického slovníku slovenského jazyka.

Kromě děl vědeckého a populárně vědeckého charakteru překládala Marie Korandová z polštiny, lužické srbštiny a ze slovenštiny. Česky i slovensky napsala drobnější prózy pro děti.

Bedřich Peška

Rodák z Ústí nad Orlicí (25. října 1820) patřil k nejvýraznějším českým básníkům, spisovatelům a překladatelům devatenáctého století. Zaměřoval se na historické povídky, pohádky a satirické verše pro mládež. Zvlášť jeho básně

měly úspěch a dočkaly se i zhudebnění. První básně publikoval roku 1842 pod pseudonymem B. P. Ouštecký. Roku 1858 přispěl do almanachu ***Kytice***.

Časopisecky se Peška dobře uvedl v ***Humoristických listech, v Květech, ve Světozoru*** a jinde. Knižně vydal ***Slova do kněh památních*** (1849***), Gratulant čili ouplná přání v řeči vázané i navázané*** (1850 s reedicemi), ***Naše mohyly : památka výtečníkům československého národa*** (1861), ***Od jara do jara*** (1865) — básně pro děti, ***Letorůstky : čtení a deklamování pro mládež*** (1871), ***Červená Karkulka, aneb, Potrestaná neposlušnost*** (1872) — pohádka , ***Písně, hry a básně pro opatrovny a školy*** (1872), ***Veselé kousky a dobrodružství Enšpigla*** (1872), ***Okolí pražské v písních pro mládež*** (1873) — sbírka básní, ***Staroměstský rychtář*** (1876) — historická povídka, ***Šestero pověstí šumavských*** (1876).

Bedřich Peška studoval nejdříve v Litomyšli a v Brně, nato absolvoval právnickou fakultu v Praze. Po studiu práv pracoval na pražském magistrátě, počátkem roku 1873 byl ovšem penzionován pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. Odstěhoval se do rodného Ústí nad Orlicí, poté do Brandýsa a Chocně a nakonec do Prahy, kde strávil poslední léta života a kde 15. června 1904 zemřel.

Věra Procházková

Po vzoru rodáka z Pece pod Čerchovem Jana Františka Hrušky pátrala v okolí rodné Kdyně (*29. listopadu 1907) po mizejících starých pohádkách, které sedmatřicetiletá vydala jako svůj debut pod názvem ***Čarovný svět*** (1944). Dva roky poté k prvotině přidala titul ***Šíbalové ha chytráci: žerty a šplechty z Chodska***. Děti předškolního věku si zapamatovaly pohádku ***Princezna Brikita*** (1965).

Pocházela z kantorské rodiny, sama se stala učitelkou a po studiu v Plzni se věnovala svému povolání v Praze.

Pro autorku Věru Procházkovou bylo příznačným, že ve svém díle kombinovala mluvu domovského regionu s chodským nářečím, což činila i v časopisecky publikovaných reportážích a článcích.

Věra Procházková zemřela v Praze dne 11. dubna 1985.

Marie Špačková

Také literární autorka a historička Marie Špačková je původním povoláním pedagožka. Žije v Zámělíči, osadě spadající pod správu MěÚ Poběžovice na Domažlicku. Narodila se však ve Všekarech - 27. března 1946.

Z její bibliofilie připomínáme: ***Srby 1312 - 1992: Polžice, Roudná, Vítání, Medná*** (1992), ***O zlém Volfu Dobrohostovi a jiné pověsti z kraje od Starého Herštejna po Přimdu*** (1994), ***Proč víly přestaly mít rády lidi*** (2010), ***Bílá gumovka*** (2014), ***Jivjany 1115 - 2015*** (2015), ***Velký Malahov: Velký Malahov, Jivjany, Ostromeč*** (2015).

Zdeněk Šmíd

Ani spisovatel humorista Zdeněk Šmíd se nevyhnul kantořině, když po studiu na domažlickém gymnáziu přesídlil na Pedagogickou školu do Plzně a z té na Univerzitu Karlovu do Prahy: vystudovat dějepis a český jazyk. Po studiích působil jako učitel a středoškolský profesor, přičemž v polovině osmdesátých let zkusil krátce práci redaktora v plzeňském Západočeském nakladatelství. Poté se dal na dráhu spisovatele z povolání.

Též on se narodil v kraji z rozhraní Českého lesa a Šumavy (ve Kdyni), a psal se právě sedmnáctý květen českému národu osudného roku třicátého sedmého. Ironií Šmídova životního příběhu je skutečnost, že tak jako o řekách a vodácích psal, smrt si ho vyhledala v moři. Místem Šmídova skonu (9. dubna 2011) jsou Seychely.

Po prvotině ***Sbohem Dicku*** (1977) si naklonil zejména příznivce literatury parafrázující a literatury parodizující. Za příklad poslouží ***Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii*** (1979), ***Strašidla a krásné panny*** (1983), ***Proč bychom se nepotili aneb Jak se chodí po horách*** (1984), ***Předposlední trubadúr*** (1991), ***Za písní Severu aneb Proč bychom se neztratili*** (2000), ***Starci na Aljašce aneb Proč bychom se nezmrazili*** (2009), ale i další.

Hana Štěpánková

Pro Hanu Štěpánkovou (rozenou Annu Šedlbauerovou, 20. srpna 1890 v Maškově mlýně) našli kulturní historikové kdyňské enklávy dolního Chodska přívlastky *vlastivědná pracovnice*, *regionální spisovatelka*, *literární historička* a

folkloristka. Vesměs jde o označení přiléhavá, ačkoli ne zcela dostačující pro toho, kdo chce postihnout význam práce manželů Štěpánkových pro barda chodského a vůbec katolického písemnictví Jindřicha Šimona Baara. Vztah manželů Štěpánkových a Jindřicha Šimona Baara byl oboustranně vstřícný a zejména plodný. Těžil z něj Jindřich Š. Baar především.

Trocha historie. Maškova mlýna se ujal první Šedlbauer v roce 1750. Když vyškovský nakladatel František Obzina vydal Haně Štěpánkové v roce 1931 knížečku memoárů ***Ke kořenům***, rodina Šedlbauerů ve mlýně pod Loučimí ještě hospodařila.

Hodna přejícnosti osudu, Anička už jako jedenáctiletá píše deník, jehož stránky zaplňuje odposlechnutými lidovými zkazkami a vlastními postřehy z denní pulsace krajového života. V dorosteneckém věku napíše úvahu ***Sen***. Zamane si v ní, že nejvíc bude pracovat pro rodný kraj a pro lidi, kteří jej dělají takovým, jakým je: rázovitým, poetickým, pamětlivým.

Vedle nespočetných článků v tisku vyšly Haně Štěpánkové ***Zkazky lidu na Kdyňsku a Domažlicku*** (1931) a na paměť stého výročí příchodu Boženy Němcové na Chodsko a dvacátého výročí smrti Jindřicha Š. Baara též publikace ***Setkání*** (1946).

Hana Štěpánková zemřela ve Kdyni dne 20. února 1950.

Ivan Vičar

Ivan Vičar se narodil 27. května 1943 v Brně. V Brně také vystudoval Vysokou školu zemědělskou, aby pak pracoval v různých ekonomických funkcích v zemědělských družstvech a na státním statku na Domažlicku. Od roku 1990 působil v Plzni, kde v roce 1993 založil vlastní auditorskou kancelář. Od té doby je Západočechem.

Umělecké sklony se u Vičara projevují již od mládí, když se střídavě věnoval malování a literárnímu pokusnictví. Svou první vydanou prózu nazval ***Faust a Zuzanka*** (2005). Identifikuje ji jako romanci na pozadí událostí z roku 1968 a událostí přerůstajících.

V roce 2007 vydal Vičar knihu ***Podivuhodná dobrodružství lesního skřítka Bonifáce***. Ta naopak naznačila, že středem spisovatelova zájmu bude i malý čtenář. "I" zdůrazňujeme. Autorova bibliografie jasně napovídá, že spisovatel

nemá sklon preferovat tu či onu generaci. Bonifáce poslal do literatury znovu hned následujícího roku 2008: ***Pohádky skřítka Bonifáce***. Do národní bibliografie pak řadil ***Robinsony na Pivoni*** v roce šestnáctém, ***Kara Mor, poslední čaroděj ze země Kůd*** v roce 2011, román ***Tsunami*** 2015 atd.

Miroslav Vejlupek (Čerchovský)

Vzkazy z nadčasu

Pověsti Podčeskolesí

v krásném písemnictví 21. století

Přebal, grafická úprava

a technická redakce Jiří Homolka

Foto na přebalu archiv autora

Vydalo nakladatelství Vejlupek Miroslav – Čerchovský

v Horažďovicích v březnu 2018

První vydání. Formát PDF

157 stran. 7MB

ISBN 978-80-906321-6-5

© Miroslav Vejlupek (Čerchovský)